

บทที่ 5

สภาพและปัญหาของกระบวนการจัดการความรู้ เพื่อพัฒนาแหล่งวัฒนธรรมเมืองอโยธยา

ในบทนี้จะได้เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพและปัญหาของกระบวนการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาแหล่งวัฒนธรรมเมืองอโยธยา โดยแบ่งเนื้อหาเป็น 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 สภาพของกระบวนการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาแหล่งวัฒนธรรมเมืองอโยธยา และตอนที่ 2 ปัญหาเกี่ยวกับการจัดการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาแหล่งวัฒนธรรมเมืองอโยธยา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตอนที่ 1 สภาพของกระบวนการจัดการความรู้เพื่อการพัฒนาแหล่งวัฒนธรรมเมือง อโยธยา

การพัฒนาแหล่งวัฒนธรรมเมืองอโยธยาประยุกต์จากแนวทางการพัฒนาเชิงอนุรักษ์ ที่ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์สิ่งที่ต้องรักษาสภาพและคุณค่าเดิมไว้ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมที่จำเป็นต้องสงวนรักษา โดยเฉพาะสถาปัตยกรรมที่สร้างสรรค์มาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษที่มีเอกลักษณ์เฉพาะยุคสมัยอย่างสถาปัตยกรรมอโยธยา กับการปรับปรุงและใช้ประโยชน์ในส่วนที่สามารถกระทำได้อย่างเหมาะสม โดยคำนึงถึงการพัฒนาวัฒนธรรมทั้งสองประเภทคือวัฒนธรรมรูปธรรมและวัฒนธรรมนามธรรมไปพร้อมๆ กัน

การศึกษาสภาพและปัญหาของกระบวนการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาแหล่งวัฒนธรรมจึงนำเสนอกระบวนการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาวัฒนธรรมรูปธรรมและนามธรรม ดังต่อไปนี้

1.1 บริบทภายนอก

บริบทภายนอกชุมชนที่ส่งผลกระทบต่อปัจจัยนำเข้าในการพัฒนาแหล่งวัฒนธรรมเมืองอโยธยา ได้แก่

กฎบัตรและอนุสัญญาขององค์การสหประชาชาติและภาคีสมาชิก กำหนดมาตรการในการอนุรักษ์มรดกโลก โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาวัฒนธรรมรูปธรรมและนามธรรม และกำหนดกฎระเบียบที่ประเทศสมาชิกต้องกระทำเพื่อรักษาสถานภาพของการเป็นมรดกโลกให้คงอยู่ ส่งผลให้ประเทศไทยต้องออกพระราชบัญญัติ เพื่อคุ้มครองโบราณสถานและพื้นที่โดยรอบที่ชุมชนต้องปฏิบัติเพื่อพัฒนาแหล่งวัฒนธรรมให้คงอยู่อย่างมีคุณค่า ซึ่งถือเป็นกฎระเบียบเกี่ยวกับการพัฒนาเชิงอนุรักษ์ที่ชุมชนต้องปฏิบัติร่วมกันเพื่อรักษาความเป็นมรดกโลกไว้

แผนยุทธศาสตร์ของกระทรวงวัฒนธรรมแห่งชาติ (พ.ศ. 2550-2559) กำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ มีการจัดการความรู้ด้านวัฒนธรรม ภูมิปัญญาและความหลากหลายทางชีวภาพ นำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน สร้างระบบการเรียนรู้และจิตสำนึกของชุมชนให้ตระหนักถึงคุณค่าความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมให้เป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศโดยการจัดการองค์ความรู้และระบบการเรียนรู้ของชุมชนอย่างครบวงจร พัฒนาฐานข้อมูลชุมชนให้เป็นระบบและปรับให้ทันสมัยอยู่เสมอ มีการสืบค้นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและวัฒนธรรมชุมชน มีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชนและองค์กรชุมชนในท้องถิ่น เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

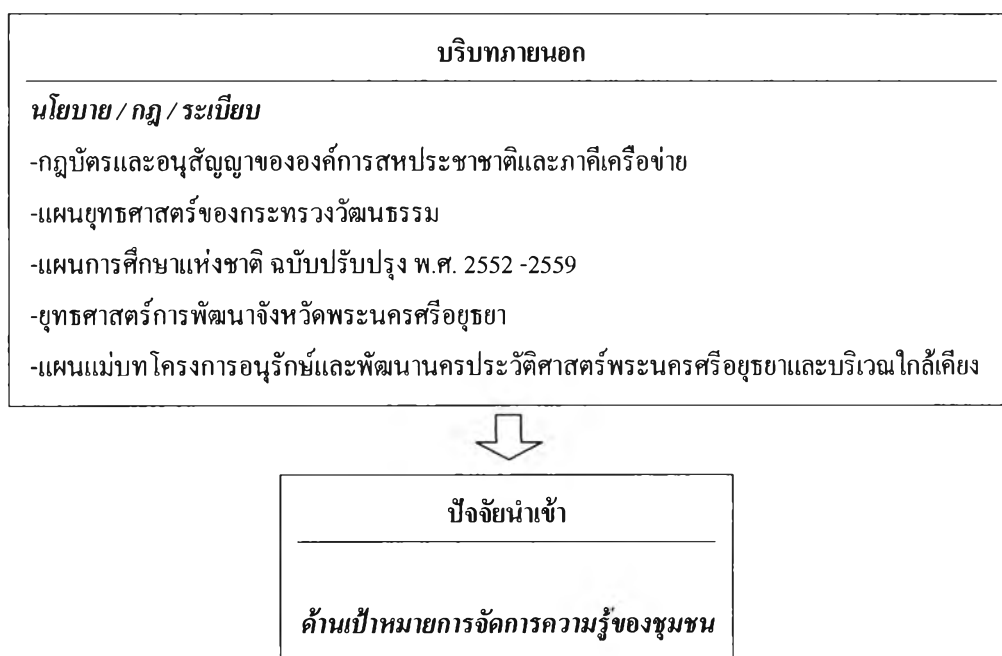
แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2552 -2559 เสนอแนวทางสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมคุณธรรม ภูมิปัญญาและการเรียนรู้ มีนโยบาย ส่งเสริมการสร้างสรรค์ความรู้ใหม่ ทั้งจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่เดิม และฐานความรู้ด้านนวัตกรรมต่างๆ... ส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาและเรียนรู้ รวมทั้งการผลิตบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรม... และภูมิปัญญา ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ปลูกจิตสำนึก อนุรักษ์ รักษา ทำนุบำรุง และเผยแพร่ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของชาติ ตลอดจนค่านิยมอันดีงามและภูมิปัญญาท้องถิ่น สร้างสังคมคุณธรรม ภูมิปัญญาและการเรียนรู้ ส่งเสริมสนับสนุนภาคีเครือข่าย ให้เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย การจัดการความรู้ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับหน่วยงานและสถานศึกษา ส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดสรรงบประมาณเพื่อการศึกษาและเรียนรู้มากขึ้น ทั้งในส่วนสถานศึกษาสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสังกัดอื่น รวมทั้งจัดเก็บภาษีท้องถิ่นมาใช้ในการศึกษามากขึ้น

ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีเป้าประสงค์การพัฒนาเพื่ออนุรักษ์มรดกโลกเขตนครประวัติศาสตร์ควบคู่ไปกับการพัฒนาเสริมสร้างเขตเศรษฐกิจแห่งใหม่

แผนแม่บทโครงการอนุรักษ์และพัฒนาานครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา และบริเวณใกล้เคียง กำหนดให้มีการจัดทำแผนแม่บทเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาของพื้นที่นอกเกาะเมืองด้านทิศตะวันออก (ครอบคลุมเมืองอโยธยา) พื้นที่ เช่นเดียวกับการจัดทำแผนแม่บทอุทยานประวัติศาสตร์ภายในเกาะเมือง โดยกำหนดเขตเมืองอโยธยา เป็นพื้นที่ศูนย์กลางโบราณสถาน ให้ความสำคัญสูงสุดต่อการคุ้มครองโบราณสถานในเขตที่สันนิษฐานว่าเป็นเขตเมืองเก่าอโยธยา คือ วัดกุฎีดาว วัดมเหยงคณ์ วัดสมณโกฏฐาราม วัดประดู่ทรงธรรม วัดอโยธยา วัดคูสิดาราม

การจัดการต่อพื้นที่ใช้หลักการเดียวกับพื้นที่โบราณสถานสำคัญสูงสุดในเขตอุทยานประวัติศาสตร์ กำหนดพื้นที่ที่เหลือเป็นเขตกันชนให้ความสำคัญต่อโบราณสถานและพัฒนาชุมชนควบคู่กันไป โดยมีการกำหนดแผนงานต่อโบราณสถาน และมีมาตรการต่อการพัฒนาชุมชนควบคู่เพื่อให้ทั้งสองส่วนผสมผสานส่งเสริมต่อกัน... 4) เน้นการศึกษาเพิ่มเติมทางประวัติศาสตร์และ โบราณคดี ตามความสำคัญของพื้นที่ในภาพรวมของพื้นที่นอกเกาะเมืองด้านตะวันออก

จากปัจจัยภายนอกซึ่งประกอบด้วย กฎบัตรและอนุสัญญาขององค์การสหประชาชาติและภาคีเครือข่าย แผนยุทธศาสตร์ของกระทรวงวัฒนธรรม แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2552 -2559 ยุทธศาสตร์การพัฒนารัฐวิเทศวัฒนธรรม แผนแม่บท โครงการอนุรักษ์และพัฒนานครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ส่งผลต่อปัจจัยนำเข้าด้านการกำหนดเป้าหมายการจัดการความรู้ของชุมชน คือต้องมีการจัดการความรู้ร่วมกันโดยคำนึงถึงความรู้หลักสามด้าน ได้แก่ ด้านวิถีชีวิต/วิถีพุทธ ด้านประวัติศาสตร์/โบราณคดีและด้านการอนุรักษ์ตามหลักวิชาการ/กฎระเบียบ

ภาพที่ 24 บริบทภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อปัจจัยนำเข้าด้านเป้าหมายการจัดการความรู้

1.2 บริบทภายใน

บริบทภายในที่มีความสำคัญต่อกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาแหล่งวัฒนธรรม คือ **เครือข่ายทางสังคมโดยเฉพาะเครือข่ายผู้สูงอายุ** จากการศึกษาพบว่า การจัดพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านกิจกรรมต่างๆ จะสำเร็จลุล่วงไปได้ต้องอาศัยเครือข่ายทางสังคมโดยเฉพาะเครือข่ายของผู้สูงอายุ จากตัวอย่างที่เด่นชัดที่สุดคือการจัดงานลานวัฒนธรรม “ข้าวของพ่อ” เครือข่ายผู้สูงอายุ ได้ทำหน้าที่เรื่องนี้เป็นอย่างดี

...เราเริ่มจากผู้สูงอายุก่อน โดยมานั่งคุยกันว่าอยากจัดกิจกรรมเทิดพระเกียรติช่วงนั้น ใกล้วันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพอดี เลยถือโอกาสระดมทุนให้ชมรมผู้สูงอายุด้วย เราขายบัตรใบละร้อยบาทมีข้าวขวัญถุงแจก โดยระดมขายให้ผู้สูงอายุแต่ละคนรับบัตรไปแล้วก็ไปชักชวนลูกหลาน... ไม่น่าเชื่อเหมือนกันว่าได้เป็นร้อยโต๊ะ เป็นงานใหญ่มากงานหนึ่ง...

(ประยูร ตะละ, สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2554)

การมีส่วนร่วมของชุมชน จากการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมมักจะเป็นวัฒนธรรมนามธรรม เช่น กิจกรรมทางศาสนา ดังเห็นได้จากการร่วมทำบุญในวันสำคัญต่างๆ

...ตอนแรกๆ ที่จัดประเพณีกวนข้าวทิพย์ใช้กระทะใบเดียว เดียวนี้ใช้สามใบแล้ว พอเขารู้เขาเห็นประโยชน์ก็มาร่วมกันมากขึ้น...

(พระสุบิน สุป็นโน, สัมภาษณ์, 11 พฤศจิกายน 2553)

1.3 ปัจจัยนำเข้า

ปัจจัยนำเข้าการจัดการความรู้ ได้แก่ เป้าหมายการจัดการความรู้ คน โครงสร้างทางสังคมและทรัพยากรในการจัดการความรู้

1.3.1 ด้านเป้าหมายการจัดการความรู้ พบว่า ชุมชนไม่มีการตั้งเป้าหมายการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาแหล่งวัฒนธรรมร่วมกันเป้าหมายการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาแหล่งวัฒนธรรมเป็นลักษณะต่างคนต่างคิดต่างทำ

อย่างไรก็ตาม เมื่อสอบถามเกี่ยวกับความรู้ที่คนในชุมชนต้องการนำมาพัฒนาแหล่งวัฒนธรรมเมืองอโยธยา พบว่า ต้องการความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของเมืองอโยธยาเป็นอันดับแรก รองลงมา เป็นเรื่องวิธีการอนุรักษ์โบราณสถานขึ้นพื้นฐานที่ประชาชนสามารถปฏิบัติได้

ถูกต้องตามหลักวิชาการและถูกต้องตามกฎหมาย ประวัติศาสตร์โบราณสถานต่างๆ ในเมือง
อโยธยาที่เชื่อถือได้ และการวิจัยประวัติศาสตร์ โดยมีเหตุผลดังนี้

...เรื่องประวัติศาสตร์เมืองอโยธยา เป็นเรื่องที่เราควรจะพูดกันตั้งนานแล้ว เป็นเรื่อง
สำคัญที่ยังขาดการให้ความสนใจอย่างจริงจัง...

(อุทัย รักศรี , สทนทากลุ่ม, 4 พฤษภาคม 2554)

...วัดแถวนี้เป็นวัดที่มีมานานตั้งแต่โบราณไม่เหมือนที่อื่น ป้าเลยไม่รู้ว่าเป็นวัดจริงๆ
แล้วเป็นอย่างอื่นมีแต่เรื่องเล่าต่อๆ กันมา ถ้ารู้ประวัติที่แน่นอนเชื่อถือได้ก็จะได้อามา
เล่าให้ลูกหลานฟังได้ เพราะเป็นวัดสำคัญทั้งนั้น...

(ชุ่ม พิงกรรม , สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2554)

...เราเป็นคนอโยธยา ถ้าได้รู้ประวัติของอโยธยาเราก็จะสามารถเล่าให้คนที่เข้ามา
ท่องเที่ยวได้ ยังทำให้มีความภาคภูมิใจที่เรารู้จักประวัติศาสตร์ของเมืองที่สำคัญที่เราอยู่
อีกด้วย...

(ฉลอง แสงจันทร์, สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2554)

...เดี๋ยวนี้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาที่เมืองอโยธยามากขึ้น การมีความรู้เรื่องประวัติศาสตร์ของ
เมืองอโยธยาจะทำให้เราสามารถตอบคำถามและให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวได้ แล้วก็ไม
อายเขาด้วยที่ไม่รู้จักประวัติของท้องถิ่นตัวเอง...

(วิภาภรณ์ คำลือชัย, สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2554)

ความรู้ที่คนในชุมชนต้องการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาแหล่งวัฒนธรรม สรุปได้ดังนี้

1. ความรู้เรื่องประวัติศาสตร์ แบ่งเป็นประวัติศาสตร์ของเมืองอโยธยา โดยผู้ให้ข้อมูล
มีเหตุผลว่าต้องการมีความรู้ทางประวัติศาสตร์เมืองอโยธยาเพื่อสามารถเผยแพร่ความรู้ให้กับคนรุ่น
ใหม่ การมีความรู้เรื่องประวัติศาสตร์เมืองอโยธยาทำให้สามารถตอบคำถามและให้ความรู้แก่
นักท่องเที่ยวได้ และต้องการมีความรู้ทางประวัติศาสตร์เพราะเป็นคนในท้องถิ่น เพื่อสร้างควม
ภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง ต้องการรู้เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ในแต่ละสมัยของเมือง
อโยธยาให้ชัดเจนขึ้น ประวัติศาสตร์ของโบราณสถานต่างๆ ในเมืองอโยธยาที่เชื่อถือได้ ซึ่ง

ส่วนใหญ่เป็นวัดที่สำคัญจึงทำให้คนในชุมชนต้องการทราบประวัติของวัดทั้งที่เป็น โบราณสถาน (วัดร้าง) และเป็นศาสนสถาน (วัดที่มีพระสงฆ์อยู่)

2. ความรู้เรื่องวิธีการอนุรักษ์ตามหลักวิชาการ (กฎระเบียบ/กฎบัตรนานาชาติ) ได้แก่

1) วิธีการอนุรักษ์โบราณสถานขั้นพื้นฐาน ที่ประชาชนสามารถปฏิบัติได้ถูกต้องตามหลักวิชาการและถูกต้องตามกฎหมาย ต้องการมีวิธีการอนุรักษ์สำหรับประชาชน เช่น มีวิธีการบำรุงรักษาโบราณสถานที่ประชาชนสามารถปฏิบัติได้ ต้องการให้มีวิธีการอนุรักษ์วัดใกล้บ้านที่เป็นโบราณสถาน ได้ถูกหลักการของกรมศิลปากรเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนต่อโบราณสถานและพื้นที่โดยรอบในการอาศัยอยู่นบริเวณโบราณสถาน ต้องการทราบวิธีการใช้พื้นที่ปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ โดยไม่ทำลายคุณค่าของโบราณสถาน ต้องการความรู้ที่ชัดเจนในการอยู่ร่วมกับโบราณสถานว่าสามารถทำอะไรได้ หรือไม่ได้ และต้องการความรู้เรื่องวิธีการบูรณะ ปฏิสังขรณ์โบราณสถาน ที่ประชาชนสามารถปฏิบัติได้ถูกต้องตามหลักวิชาการและถูกต้องตามกฎหมาย

2) การปรับใช้พื้นที่เพื่อประโยชน์ต่อสังคม ชุมชน โดยการใช้พื้นที่บริเวณโบราณสถานเป็นแหล่งเรียนรู้ และนันทนาการ การใช้พื้นที่เพื่อจัดกิจกรรมบริเวณโบราณสถานและแหล่งที่ตั้งอย่างถูกต้อง ในประเด็นนี้มีคำถามเกี่ยวกับกิจกรรมที่ต้องการปฏิบัติในแหล่งวัฒนธรรมเพื่อการส่งเสริมความตระหนักในแหล่งหลายกิจกรรมซึ่งคนในชุมชนยังไม่แน่ใจว่าจะสามารถจัดในบริเวณโบราณสถานได้หรือไม่

...จริงๆ แล้วอยากให้มีการจัดทำบุญถวายแด่พระมหากษัตริย์และบรรพบุรุษไทยที่ได้สละเลือดเนื้อรักษาประเทศไว้ให้เราบริเวณ โบราณสถาน จะเป็นวัดกุฎีดาวก็ได้ บริเวณกว้างขวางและสวยงาม แต่ก็ไม่รู้ว่าจะกรมศิลปากรจะอนุญาตหรือไม่ ถ้าเราทำทุกปีนอกจากจะเป็นการแสดงความกตัญญูแล้ว อาจกลายเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเหมือนงานมรดกโลกก็ได้ ที่แน่ๆ คือได้บรรยากาศมาก อาจทำให้เด็กๆ ได้นึกถึงความยากลำบากของบรรพบุรุษแล้วหันมารักษายบ้านเมืองกันมากขึ้น...

(ประยูร ตะละ, สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2554)

...ตอนนี้พื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้เรามีน้อย ถ้าใช้บริเวณ โบราณสถาน จัดเป็นลานกิจกรรมเดินประกอบเพลง และใช้เป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วย ไม่ทราบกรมศิลปากรเขาจะยอมหรือไม่...

(รตนวรรณ เรืองกลิ่น, สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2554)

3. ความรู้เรื่องการวิจัยทางวัฒนธรรม เช่น การถอดองค์ความรู้ทางภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวบ้าน และการรวบรวมวัฒนธรรมที่สำคัญในชุมชน โดยการนำความรู้ที่ใกล้จะสูญไปจากชุมชนมาถอดองค์ความรู้ เช่น การลงรักปิดทอง การตัดกระดาษเป็นพวงมะโหดตามงานวัดและงานรื่นเริง

...การลงรักปิดทองเป็นภูมิปัญญาที่หากนรับการถ่ายทอดไปได้ยากมาก เปิดให้ป่าเขาสอนมาสองสามปีแล้ว ยังไม่มีใครทำได้เป็นจริงเป็นจังซักคน ตอนนี้ป่าเขาก็แก่มากแล้ว ในเมืองอโยธยาก็มีบ้านนี้ที่เป็นพี่น้องสองคน ได้รับการถ่ายทอดมาถ้าหมครุ่นนี้ก็ไม่มีแล้ว ก็น่าเสียดายที่อีกหน่อยลูกหลานจะไม่รู้จัก น่าจะมาถ่ายวีดีโอเก็บไว้ตอนที่ป่าเขาสาธิตให้นักเรียนดูนะ แต่ยังไม่มีการทำ...

(นวลอนงค์ แสนสุข, สัมภาษณ์ 4 มกราคม 2554)

...หนูรู้จักไหม พวงมะโหด เดี่ยวนี้เหลือติดห้อยกันตอนงานวัด ทำไม่ยากแต่ไม่ง่าย ถ้าทำชาญจะสวยมาก เป็นศิลปะชาวบ้านของคนสมัยก่อนเอากระดาษว่ามาทำ ช่วงทอดกฐินเมื่อก่อนมีลมว่าก็จะมีการเล่นว่ากันคนโบราณเขาก็เอามาประยุกต์ใช้ ทำเป็นพวกกระดาษว่ามันเบาพอเอามาห้อยเป็นระย้าก็สวยอีกแบบหนึ่ง ไม่ต้องใช้ดอกไม้สดประหยัดดี ทนดีด้วย เมื่อก่อนงานรื่นเริงที่บ้านยังมีทำกันเลย...ตอนนี้ที่นี้เหลือที่ทำได้อยู่คนเดียว น่าเอามาถอดองค์ความรู้เก็บไว้เหมือนกันนะ...

อวยพร สัมมาพะระ, สัมภาษณ์ 21 ธันวาคม 2553)

4. ความรู้เรื่องการอนุรักษ์ สืบสานนำความรู้ซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่ยังมีอยู่มาร่วมกันจัดเก็บจัดระบบ เรื่องอาชีพที่มีมาแต่ดั้งเดิมของชุมชน เช่น ลิเก ละครชาตรี การปฏิบัติตามประเพณีทางศาสนาให้ถูกขั้นตอน

5. การฟื้นฟูวัฒนธรรม โดยมีความต้องการให้ฟื้นฟูการเล่นพื้นบ้าน มีการนำความรู้เกี่ยวกับการละเล่นเด็กไทย ที่ไม่ใช่เฉพาะรูปแบบการเล่นแต่มีการสอดแทรกคติกา ฟื้นฟูประเพณีที่เกี่ยวข้องกับข้าว เช่น การทำขวัญข้าว เพลงเกี่ยวข้าว เนื่องจากที่นี้เคยเป็นแหล่งปลูกข้าวที่สำคัญตั้งแต่อดีต การละเล่นพื้นบ้าน ควรมีการนำความรู้เกี่ยวกับการละเล่นเด็กไทย ที่ไม่ใช่เฉพาะรูปแบบการเล่นแต่มีการสอดแทรกคติกา รวมทั้งมีการฟื้นฟูประเพณีที่เกี่ยวข้องกับข้าว เช่น การทำขวัญข้าว เพลงเกี่ยวข้าว เนื่องจากที่นี้เคยเป็นแหล่งปลูกข้าวที่สำคัญตั้งแต่อดีต

6. การพัฒนาวัฒนธรรม ความรู้ที่ต้องการ เช่น ความรู้ทางช่างที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์โบราณสถานที่ถูกหลักวิชาการ นอกจากนี้ยังมีผู้ต้องการให้มีการจัดหลักสูตรการสอนวิธีการอนุรักษ์โบราณสถานในระดับสากลแก่ผู้ที่อาศัยอยู่ในแหล่งวัฒนธรรมเพื่อสามารถซ่อมแซมโบราณสถานได้เองโดยมีกรมศิลปากรให้คำปรึกษา ต้องการให้มีการเรียนการสอนเป็นโรงเรียนอาชีพช่างอนุรักษ์โบราณสถานเหมือนช่างสิบหมู่ ต้องการให้มีความรู้ ความรู้เกี่ยวกับการผลิตวัตถุดิบเพื่อการบูรณะ ปฏิสังขรณ์โบราณสถาน โบราณวัตถุที่ถูกหลักวิชาการ

รายละเอียดความรู้ที่ชุมชนต้องการนำมาจัดการปรากฏดังตารางที่ 6

ตารางที่ 6 ผลการศึกษาความรู้ที่ชุมชนต้องการนำมาจัดการความรู้เพื่อพัฒนาแหล่งวัฒนธรรมเมืองอโยธยา

ความรู้หลัก	ความรู้ที่ชุมชนเห็นว่าจำเป็นต่อการพัฒนาแหล่งวัฒนธรรมเมืองอโยธยา	จำนวน (67*)
ประวัติศาสตร์	ประวัติศาสตร์ของเมืองอโยธยา -ต้องการมีความรู้ทางประวัติศาสตร์เมืองอโยธยาเพื่อสามารถเผยแพร่ความรู้ให้กับคนรุ่นใหม่ -การมีความรู้เรื่องประวัติศาสตร์เมืองอโยธยาทำให้สามารถตอบคำถามและให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวได้ -ต้องการมีความรู้ทางประวัติศาสตร์เพราะเป็นคนในท้องถิ่นเพื่อสร้างความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน -ต้องการรู้เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ในแต่ละสมัยของเมืองอโยธยาให้ชัดเจนขึ้น	58
	ประวัติของโบราณสถานต่างๆ ในเมืองอโยธยาที่เชื่อถือได้ -ต้องการทราบประวัติของวัดที่เป็นโบราณสถาน -ต้องการทราบประวัติของวัดที่เป็นศาสนสถาน (วัดที่มีพระอาศัยอยู่)	47
	การวิจัยประวัติศาสตร์ - ต้องการให้มีการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประวัติเมืองอโยธยา - ต้องการให้มีการรวบรวมข้อมูลที่ถูกตัดเกี่ยวกับประวัติวัด - ต้องการให้มีการนำข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่มีอยู่มาร่วมกันตรวจสอบความถูกต้องชัดเจน	11

ตารางที่ 6 ผลการศึกษาความรู้ที่ชุมชนต้องการนำมาจัดการความรู้เพื่อพัฒนาแหล่งวัฒนธรรม
เมืองอโยธยา (ต่อ)

ความรู้หลัก	ความรู้ที่ชุมชนเห็นว่าจำเป็นต่อการพัฒนาแหล่งวัฒนธรรม เมืองอโยธยา	จำนวน (67*)
วิธีการอนุรักษ์ตามหลักวิชาการ (กฎระเบียบ/กฎบัตรนานาชาติ)	วิธีการอนุรักษ์โบราณสถานขั้นพื้นฐาน ที่ประชาชนสามารถปฏิบัติได้ถูกต้องตามหลักวิชาการและถูกต้องตามกฎหมาย -ต้องการให้มีวิธีการบำรุงรักษาโบราณสถาน ที่ประชาชนสามารถปฏิบัติได้ -ต้องการให้มีวิธีการอนุรักษ์วัดใกล้บ้านที่เป็นโบราณสถานได้ ถูกหลักการของกรมศิลปากรเพื่อไม่ให้เกิดปัญหา -ต้องการให้มีวิธีการอนุรักษ์สำหรับประชาชน	52
	แนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนต่อ โบราณสถานและพื้นที่โดยรอบ ในการอาศัยอยู่บริเวณโบราณสถาน -ต้องการทราบวิธีการใช้พื้นที่ปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ โดยไม่ทำลายคุณค่าของโบราณสถาน -ต้องการความรู้ที่ชัดเจนในการอยู่ร่วมกับ โบราณสถานว่า สามารถทำอะไรได้ หรือไม่สามารถทำอะไรได้	44
	วิธีการบูรณะ ปฏิสังขรณ์โบราณสถาน ที่ประชาชนสามารถปฏิบัติได้ถูกต้องตามหลักวิชาการและถูกต้องตามกฎหมาย	48
การปรับใช้พื้นที่เพื่อประโยชน์ ต่อสังคม ชุมชน	การใช้พื้นที่บริเวณ โบราณสถานเป็นแหล่งเรียนรู้ และ นันทนาการ -การใช้พื้นที่เพื่อจัดกิจกรรมบริเวณ โบราณสถานและแหล่งที่ตั้ง อย่างถูกต้อง -สามารถทำกิจกรรมส่งเสริมเอกลักษณ์เมืองอย่างไรที่ไม่ทำลาย โบราณสถาน	16
การวิจัยทางทางวัฒนธรรม	การถอดองค์ความรู้ทางภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวบ้าน และการ รวบรวมวัฒนธรรมที่สำคัญในชุมชน - การนำความรู้ที่ใกล้จะสูญไปจากชุมชนมาถอดองค์ความรู้ เช่น การลงรักปิดทอง การตัดกระดาษเป็นพวงมะโหดตามงานวัด และงานรื่นเริง	11
อนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรม	นำความรู้ซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่ยังมีอยู่ร่วมกันจัดเก็บจัดระบบ - เรื่องอาชีพที่มีมาแต่ดั้งเดิมของชุมชน เช่น ลีเก ละครชาตรี - การปฏิบัติตามประเพณีทางศาสนาให้ถูกขั้นตอน	8

ตารางที่ 6 ผลการศึกษาความรู้ที่ชุมชนต้องการนำมาจัดการความรู้เพื่อพัฒนาแหล่งวัฒนธรรม
เมืองอโยธยา (ต่อ)

ความรู้หลัก	ความรู้ที่ชุมชนเห็นว่าจำเป็นต่อการพัฒนาแหล่งวัฒนธรรม เมืองอโยธยา	จำนวน (67*)
การฟื้นฟูวัฒนธรรม	<p>การละเล่นพื้นบ้าน</p> <p>-ควรมีการนำความรู้เกี่ยวกับการละเล่นเด็กไทย ที่ไม่ใช่เฉพาะรูปแบบการเล่นแต่มีการสอดแทรกคติ</p> <p>-ฟื้นฟูประเพณีที่เกี่ยวข้องกับข้าว เช่น การทำขวัญข้าว เพลงเกี่ยวข้าว เนื่องจากที่นี่เคยเป็นแหล่งปลูกข้าวที่สำคัญตั้งแต่อดีต</p>	7
การพัฒนาวัฒนธรรม	<p>ความรู้ทางช่างที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์โบราณสถานที่ถูกหลักวิชาการ</p> <p>-อยากให้มีการจัดหลักสูตรการสอนวิธีการอนุรักษ์โบราณสถานในระดับสากลแก่ผู้ที่อาศัยอยู่ในแหล่งวัฒนธรรมเพื่อสามารถซ่อมแซมโบราณสถาน โดยมีกรมศิลปากรให้คำปรึกษา</p> <p>-อยากให้มีการเรียนการสอนเป็นโรงเรียนอาชีพช่างอนุรักษ์โบราณสถานเหมือนช่างสิบหมู่</p> <p>-อยากมีความรู้</p>	15
	<p>ความรู้เกี่ยวกับการผลิตวัตถุดิบเพื่อการบูรณะ ปฏิสังขรณ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ ที่ถูกหลักวิชาการ</p>	18

หมายเหตุ * จำนวนผู้ตอบคำถาม 60 คน ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม 7 คน รวม 67 คน

1.3.2 ด้านคน

1) ระดับบุคคล พบว่า ผู้สูงอายุมีบทบาทในการทำกิจกรรมต่างๆ ในสังคม โดยเฉพาะกิจกรรมด้านการพัฒนาเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรม มักจะเป็นหัวเรือและท้ายเรือในการกำหนดกิจกรรมและขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ เนื่องจากเป็นผู้มีความรู้และประสบการณ์มากกว่า

2) ระดับกลุ่ม ได้แก่ องค์กรชุมชน พบว่า องค์กรชุมชนที่มีบทบาทในการมีส่วนร่วมพัฒนาแหล่งวัฒนธรรมเมืองอโยธยาเป็นกลุ่มที่ดั่งขึ้นและได้รับการรับรองจากกฎหมาย ซึ่งสอดคล้องกับหลักการกระจายอำนาจในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ได้แก่ สภาวัฒนธรรมตำบลและชมรมผู้สูงอายุ กลุ่มดังกล่าวจะมีเจ้าหน้าที่รัฐ กฎหมาย กฎระเบียบทางราชการ กำกับดูแล และให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ คนอีกกลุ่มหนึ่งคือกลุ่มอาชีพทางภูมิปัญญาและกลุ่มแม่บ้านที่นำวัฒนธรรมมาบูรณาการกับเศรษฐกิจชุมชน

3) ระดับองค์กร ได้แก่ วัด โรงเรียน เทศบาลเมืองอโยธยา

- วัด มีปัจจัยหลักที่เกี่ยวข้อง คือ นโยบายของผู้บริหารวัด ได้แก่ เจ้าอาวาส และคณะกรรมการ ระเบียบปฏิบัติของมหาเถรสมาคม และข้อตกลงร่วมมือระหว่างกระทรวงวัฒนธรรมกับมหาเถรสมาคมที่ให่วัดมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานที่ตั้งอยู่ในบริเวณพื้นที่คุ้มครองและพื้นที่โดยรอบ ความเชื่อทางศาสนานิกายที่มีส่วนสำคัญในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่อาจทำให้เกิดอันตรายกับโบราณสถานได้ คือ นิกายเถรวาท ซึ่งเป็นนิกายที่มีมาแต่สมัยเมืองอโยธยาในอดีต การนับถือศาสนาพุทธนิกายเถรวาทเชื่อเรื่องการเกิดใหม่และการสะสมบุญผ่านการทะนุบำรุงโดยการสร้างวัตถุทั้งหลาย ดังนั้นจึงมีการก่อสร้างโบสถ์ใหม่ทับบนฐานเดิม เช่น วัดอโยธยา ในปัจจุบันก็ยังคงมีความเสี่ยงเช่นนั้นอยู่

- โรงเรียน มีปัจจัยหลักที่เกี่ยวข้อง คือ นโยบายของผู้บริหารโรงเรียน นโยบายของกระทรวงศึกษา แผนการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อระเบียบในการปฏิบัติงานงบประมาณในการปฏิบัติงาน ขนาดของโรงเรียน (มีการกำหนดงบประมาณตามรายหัว) ส่งผลกระทบต่อสภาพของโรงเรียนเนื่องจากเป็นส่วนกำหนดงบประมาณและจำนวนบุคลากรในโรงเรียน จากการศึกษาพบว่า ในปัจจุบันโรงเรียนประสบปัญหาจากการจ่ายงบประมาณเป็นรายหัวนักเรียนเป็นอย่างมากโดยเฉพาะ โรงเรียนวัดคูสุทธิดารามกำลังอยู่ในขั้นการพิจารณาว่าจะถูกยุบหรือไม่ ดังนั้นสภาพของโรงเรียนในการร่วมกับชุมชนในการจัดกิจกรรมเพื่อจัดการความรู้จึงมีไม่มากนักยังไม่สามารถเป็นผู้นำได้ แต่ในฐานะผู้ตามจากการสัมภาษณ์ผู้ที่อยู่บริเวณโรงเรียนและผู้ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรม พบว่า โรงเรียนได้พยายามให้ความร่วมมือกับชุมชนเป็นอย่างดี

- เทศบาล มีปัจจัยหลักที่เกี่ยวข้อง คือ นโยบายของผู้บริหาร วิสัยทัศน์ของผู้บริหารกองการศึกษา และแผนงาน โครงการที่ได้จากการประชุมประชาคม ทั้งสามส่วนนี้จะเป็นส่วนกำหนดแผนงาน โครงการ กิจกรรม เพื่อกำหนดเป็นงบประมาณในการจัดกิจกรรมจัดการความรู้จากการศึกษา พบว่า เทศบาลอโยธยากำลังมีความสนใจที่จะจัดตั้งศูนย์เรียนรู้และห้องสมุดชุมชนโดยอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนอยู่พอดี และมีงบประมาณและสถานที่พร้อมที่จะให้การสนับสนุนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อพัฒนาแหล่งวัฒนธรรมเมืองอโยธยา

1.3.3 ด้านโครงสร้างทางสังคม

ในชุมชนมีความเอื้ออาทรต่อกันในลักษณะผู้ใหญ่ช่วยดูแลเด็ก คือ ผู้สูงอายุจะเป็นกลุ่มที่แสดงบทบาทเหมือนพ่อแม่ ปู่ย่าตายาย ในชุมชน และคอยช่วยดูแล หรือแสวงหากิจกรรมให้เด็กและเยาวชนใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เพราะปัจจุบันเด็กและเยาวชนจะหันไปติดเกมส์กันมาก ผู้สูงอายุจึงต้องคอยดูแล เช่น ชมรมผู้สูงอายุได้มีการจัดตั้งวงมโหรีและนาฏศิลป์ขึ้น

แล้วชักชวนให้เด็กและเยาวชนมาเรียนรู้ เมื่อมีการแสดงก็จะพาไปร่วมแสดงด้วย นอกจากนี้ในระหว่างวันที่มีการซ้อมดนตรี ผู้สูงอายุก็จะเตรียมน้ำ ขนม ไว้สำหรับเด็กๆ ที่มาเรียนรู้ด้วย ส่วนเด็กๆ ก็จะทำให้ความเคารพและเชื่อฟังผู้ใหญ่เหล่านี้เสมือนญาติของตนเอง หรืออีกกรณีหนึ่ง กลุ่มแม่บ้านชุมชนวัดประดู่ทรงธรรมซึ่งหันมาส่งเสริมภูมิปัญญาการนวดประคบใบพลับพลึง ประสบปัญหาอุปกรณ์การนวดถูกไฟไหม้และไม่มีพื้นที่ในการประกอบอาชีพ ก็ได้รับความช่วยเหลือจากคนหลายฝ่าย เช่น รองนายกเทศบาล สมาชิกในชุมชนใกล้เคียง ทำให้ได้กลับมาเริ่มต้นใหม่อีกครั้งอย่างรวดเร็ว

วัฒนธรรมการเรียนรู้ของคนในชุมชนเมืองอโยธยามีลักษณะเป็นการเรียนรู้ร่วมกันผ่านการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ เนื่องจากคนส่วนใหญ่ยังไม่อ่านหนังสือทางวิชาการ การเรียนรู้ร่วมกันในชุมชนจะแบ่งเป็นกลุ่มตามกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคม และสุขภาพ เช่น การเรียนรู้ผ่านการเป็นสมาชิกกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มแม่บ้าน ชมรมผู้สูงอายุ สภาวัฒนธรรมตำบล อาสาสมัครสาธารณสุขชุมชน นอกจากนี้ยังมีวัฒนธรรมการเรียนรู้ในลักษณะจับเข่าคุยกัน เช่น กลุ่มชมรมผู้สูงอายุ และกลุ่มสภาวัฒนธรรมตำบล

1.3.4 ด้านทรัพยากร

ทรัพยากรที่ส่งเสริมการจัดการความรู้ ได้แก่ทุนชุมชนที่สำคัญ คือ ประเพณีทางพุทธศาสนา เนื่องจากในวันปรกติธรรมดาคนในชุมชนเมืองอโยธยาจะแยกย้ายกันไปทำงานตามภาระหน้าที่ของแต่ละคนเช่นเดียวกับคนอื่นๆ แต่กรณีที่มีการจัดกิจกรรมประเพณีทางศาสนาและวัฒนธรรม เช่น วันเข้าพรรษา วันสงกรานต์ ทอดกฐิน วันกวนข้าวทิพย์ หรือแม้แต่วันพระ จะมีสมาชิกมารวมตัวกันเพื่อร่วมทำบุญและพบปะสังสรรค์ ประเพณีบางอย่างต้องมีการแสดงทางวัฒนธรรมร่วมด้วย ก็จะเปิดโอกาสให้มีการเรียนรู้ร่วมกันมากขึ้น

แหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของชุมชนคือ สิ่งก่อสร้างทางสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าต่อการเรียนรู้ด้านศิลปะ เทคนิคก่อสร้างของช่างไทยโบราณ เช่น วิธีการก่ออิฐไม่สอปูนของเจดีย์สมัยอโยธยาและสมัยอยุธยา วิธีการผสมปูนของช่างสมัยโบราณที่ทำให้มีการระบายของผนังอาคารได้ดี ขณะที่สามารถรองรับน้ำหนักได้มาก รวมทั้งเทคนิคทางช่างไทยที่มีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องตั้งแต่สมัยอโยธยา อยุธยา และรัตนโกสินทร์ ดังพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวความว่า “...อิฐเก่าๆ แผ่นเด็วก็มีค่า...” เนื่องจากสามารถนำมาศึกษาศิลปะและวิทยาการได้หลายแขนง รวมทั้งแขนงประวัติศาสตร์ชาติไทยด้วย การจัดกิจกรรมเพื่อจัดการความรู้จึงควรนำแหล่งเรียนรู้ที่มีค่ามหาศาลนี้มาเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ

1.4 กระบวนการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมรูปธรรมใน แหล่งวัฒนธรรมเมืองอยุธยา

ผลการศึกษากระบวนการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมรูปธรรม จะนำเสนอตามลักษณะของเขตพื้นที่ คือ กระบวนการจัดการความรู้เพื่ออนุรักษ์เขตพื้นที่คุ้มครอง และ กระบวนการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาเขตพื้นที่โดยรอบ ดังต่อไปนี้

1.4.1 ขั้นตอนการจัดการความรู้เพื่ออนุรักษ์เขตพื้นที่คุ้มครอง

จากการศึกษาขั้นตอนการจัดการความรู้เพื่ออนุรักษ์เขตพื้นที่คุ้มครองในแหล่งวัฒนธรรมเมืองอยุธยา ทั้ง 5 ขั้นตอน ได้แก่ การแสวงหาความรู้ การสร้างความรู้ การจัดเก็บและจัดระบบความรู้ การเผยแพร่ความรู้ และการประยุกต์ใช้ความรู้ เพื่อการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ โดยวิธีการสงวนรักษา การบูรณะ การปฏิสังขรณ์ และการนำเสนอข้อมูลและคุณค่าของแหล่งวัฒนธรรมเมืองอยุธยา เมื่อพิจารณาแต่ละขั้นตอนการจัดการความรู้ พบว่า

1) การแสวงหาความรู้

การแสวงหาความรู้เพื่ออนุรักษ์บริเวณพื้นที่คุ้มครอง มีการค้นหา รวบรวม ข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการสงวนรักษาและการบูรณะ โบราณสถานเบื้องต้น โดยการสอบถามเจ้าหน้าที่ *กรมศิลปากร* ที่เข้ามาดูแลพื้นที่บริเวณ โบราณสถาน เป็นวิธีการเบื้องต้นที่คนในชุมชนใช้ในการแสวงหาความรู้เนื่องจากคนภายในพื้นที่ยังขาดความรู้เรื่องการอนุรักษ์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมากในชุมชน โบราณสถานที่กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนไว้เหล่านี้ จะมีเจ้าหน้าที่จากกรมศิลปากรมาดูแลภูมิทัศน์เรื่องการตัดหญ้าและการรักษาความสะอาด และมีเจ้าหน้าที่เข้ามาตรวจสอบสภาพของ โบราณสถาน หรือเข้ามาตรวจสอบตามที่ชาวบ้านแจ้งให้ทราบว่าเกิดปัญหาขึ้นกับ โบราณสถาน จากการสอบถามเจ้าหน้าที่กรมศิลปากร ชาวบ้านได้ทราบจากเจ้าหน้าที่ว่ามีหน้าที่เฝ้าระวังอันตรายต่อ โบราณสถานจากภัยธรรมชาติและน้ำมีมนุษย ถ้าพบเห็นสิ่งที่จะทำให้เกิดภัยดังกล่าวให้แจ้งเจ้าหน้าที่กรมศิลปากรทันที ชาวบ้านสรุปว่าในการอนุรักษ์ โบราณสถานชุมชนมีหน้าที่ให้ข้อมูลแก่เจ้าหน้าที่เท่านั้น

...เคยถามกรมศิลป์ ได้คำตอบว่าให้ช่วยดูแล มีอะไรก็แจ้งเจ้าหน้าที่...

(พลับพลึง พิมพรรณ, สัมภาษณ์, 23 ตุลาคม 2553)

...ถามกรมศิลป์เขาก็ว่าให้ช่วยดูแล รักษาความสะอาด จริงๆ ไม่บอกก็ทำอยู่แล้ว...

(พระสุบิน สุป็นโน, สัมภาษณ์, 11 พฤศจิกายน 2553)

การแสวงหาความรู้ยังเกิดจากเทศบาลเมืองอโยธยา ทำหน้าที่เป็นผู้เอื้ออำนวยในการจัดกิจกรรมให้เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับการสงวนรักษาโบราณสถานด้วยการจัดอบรมให้ความรู้แก่เด็กและเยาวชนในพื้นที่ซึ่งศึกษาอยู่โรงเรียนในสังกัดเทศบาลเมืองอโยธยา การอบรมกระทำโดยเชิญวิทยากรจากกรมศิลปากรมาให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถานปีละ 1 ครั้ง วิทยากรจะบรรยายให้ความรู้เบื้องต้นที่สำนักงานเทศบาลก่อน หลังจากนั้นจึงพาทัศนศึกษาที่แหล่งเรียนรู้ เช่น โบราณสถานต่างๆ ในชุมชนและบริเวณใกล้เคียง โดยเฉพาะบริเวณอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

...กิจกรรมเกี่ยวกับการอบรมให้ความรู้เรื่องการอนุรักษ์โบราณสถาน เราจะให้ความสำคัญกับเด็กและเยาวชนเพราะเด็กพวกนี้แหละจะเป็นคนสร้างหรือคนทำลายในอนาคต เราปลูกฝังเขาตั้งแต่เด็กที่อยู่ในช่วง ป.5, ป.6 แล้วก็ ม.1 เพราะถ้าเล็กไปก็จะยังไม่รู้เรื่อง โดยมีกิจกรรมหลักที่จัดทุกปี คือ โครงการส่งเสริมกิจกรรมเยาวชนอนุรักษ์ดูแลโบราณสถาน โบราณวัตถุ โดยเราจะเชิญวิทยากรจากกรมศิลปากรมาเลย เขาก็จะบรรยาย เราไม่เห็นวัดแต่เจ้าหน้าที่สามารถอธิบายให้เห็นภาพได้ ฟังแล้วรู้สึกประทับใจและตระหนักในความสำคัญของแหล่งวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชน เทศบาลจะเชิญวิทยากรมาบรรยายทุกปี จะพาไปศึกษาวัดในชุมชนก่อน เช่น วัดกุฎีดาว วัดจักรวรรดิ แล้วจึงไปศึกษาในแหล่งเรียนรู้ใกล้เคียง... เด็กที่เราพาไปจะเห็นของจริงว่ามีการทำลายสิ่งแวดล้อมของโบราณสถานอย่างไร เช่น ขยะที่เกลื่อนกลาด ปูนที่บินจากฝีมือคน การนำสีมาพ่นโบราณสถานให้เสียหาย เขาจะเข้าใจว่าการทำเช่นนั้นเป็นการทำลายโบราณสถาน โบราณวัตถุซึ่งเป็นสมบัติของชาติอย่างไร ...

(ทัศนี บริบาล, สัมภาษณ์, 14 ธันวาคม 2553)

...เข้าใจประวัติของโบราณสถานที่อยู่ด้วยมากขึ้น
...เห็นคนทิ้งขยะจะเดินไปบอกเขาว่าอย่าทิ้ง...

(หนูดี มีสุข, สัมภาษณ์, 25 ตุลาคม 2553)

การเข้าร่วมอบรมกับหน่วยงานภายนอกเป็นอีกวิธีหนึ่งในการแสวงหาความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุขึ้นพื้นฐาน จากการศึกษาพบว่า พระสงฆ์ เจ้าหน้าที่เทศบาลและกรรมการสภาวัฒนธรรมตำบลมีการแสวงหาความรู้โดยการเข้าร่วมอบรมกับหน่วยงานภายนอก เมื่อมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดอบรมให้ความรู้ เช่น พระสงฆ์เข้าร่วมอบรมเรื่อง

บทบาทพระสงฆ์ต่อการอนุรักษ์โบราณสถาน เทศบาลมีการส่งเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องไปเข้าร่วม
อบรม สัมมนาเกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถาน เรื่องกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกระจายอำนาจด้าน
การอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุและการจัดพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น สำหรับสภาวัฒนธรรมตำบล
ได้ไปร่วมอบรมสัมมนากับสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด กรมศิลปากรเขตพื้นที่ 3 และเครือข่าย
ผู้อนุรักษ์โบราณสถานท้องถิ่น

การแสวงหาความรู้ ด้านการนำเสนอข้อมูลและคุณค่าของแหล่งวัฒนธรรม
พบว่าผู้ที่มีความสนใจทางประวัติศาสตร์ได้พยายามรวบรวมความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์จาก
เอกสารและหนังสือต่างๆ ซึ่งผู้เขียนเป็นนักวิชาการภายนอกชุมชนทั้งสิ้น และหาโอกาสเข้าร่วม
อบรมตามโอกาสเมื่ออำนวยแต่ไม่มีโอกาสเข้าร่วมบ่อยนัก

...ลูกสาวเคยเรียนการท่องเที่ยวและสนใจด้านประวัติศาสตร์ เขาจะหาความรู้เรื่องนี้ของ
เขาเอง รวบรวมหนังสือ เอกสารต่างๆ ประวัติวัดสมณ โกฎฐาราม นี้อยู่แผ่นนี้แผ่นเดียว
ลูกสาวหวงมาก ไปได้ที่วัดมาตอนนั้น เขาพิมพ์แจกให้วัดพระ 9 วัด เหลือแผ่นนี้แผ่นเดียว
เขาบอกแม่ว่าห้ามให้ใครยืมไปนะเดี๋ยวหาย...

(ชิตชนก ภูเพชร, สัมภาษณ์, 15 มีนาคม 2553)

การแสวงหาความรู้ ด้านการนำเสนอข้อมูลและคุณค่าของแหล่งวัฒนธรรม
ของพระสงฆ์ พบว่า วัดอโยธยา มีการแสวงหาความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของวัดอโยธยาจากการ
รวบรวมเอกสาร ที่มีผู้พิมพ์เผยแพร่เป็นเอกสารอัดสำเนา วัดคูสิดารามมีการแสวงหาความรู้เกี่ยวกับ
ประวัติวัดคูสิดารามจาก*หนังสือและอินเทอร์เน็ต* สำหรับวัดสมณ โกฎฐารามมีการแสวงหาความรู้
โดย*รวบรวมจากการบอกเล่า*ของคนในท้องถิ่นที่เล่าเรื่องประวัติของวัดสืบต่อกันมา วัดประคู้ทรง
ธรรมมีการแสวงหาความรู้จาก*การรวบรวมจากคำบอกเล่า*ของคนในท้องถิ่นที่เล่าเรื่องประวัติของวัดสืบต่อกัน
มาและรวบรวมเอกสารหลักฐานเกี่ยวกับ*ประวัติเจ้าอาวาส*องค์ก่อนๆ ซึ่งถือได้ว่าเป็นการศึกษา
ประวัติศาสตร์ชุมชนจากประวัติบุคคลอีกทางหนึ่ง

2) การสร้างความรู้

การสร้างความรู้ของชุมชนมีเพียงด้านการนำเสนอข้อมูลและคุณค่าของแหล่ง
วัฒนธรรม การเข้ารับการฝึกอบรมและสัมผัสกับบรรยากาศเหมือนจริงเป็นอีกวิธีหนึ่งที่เหมาะสมกับ
การสร้างความรู้ในกลุ่มเด็กและเยาวชน จากการศึกษาพบว่าเยาวชนที่มีความสนใจเกี่ยวกับ
ประวัติศาสตร์และโบราณสถานในชุมชนได้มีโอกาสเข้าร่วมการฝึกอบรมมัคคุเทศก์น้อยซึ่งจัดโดย

สถาบันอยุธยาศึกษาและมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ขณะเดียวกันการ**ฝึกรอบรม**
มัคคุเทศก์น้อยปรากฏอยู่ในแผนงาน โครงการของเทศบาลด้วยเช่นกัน

...โรงเรียนส่งไปเข้าร่วมอบรมมัคคุเทศก์น้อยทำให้ได้เรียนรู้เรื่องประวัติศาสตร์ของ
อยุธยาและรู้ถึงคุณค่าของโบราณสถานที่เรามีอยู่ ไปกับสถาบันอยุธยาศึกษา การอบรม
ได้ศึกษาจากพื้นที่จริงพร้อมกับสารคดีบรรยายนำชม ทำให้เข้าใจประวัติศาสตร์มาก
ขึ้น มากกว่านั่งอยู่ในห้องเรียน...

(ปราณี ศรีสวัสดิ์, สัมภาษณ์, 12 พฤศจิกายน 2553)

การสร้างความรู้ยังเกิดจากการ**ประมวลข้อมูลต่างๆ** ที่บุคคลแสวงหามาได้
แล้วนำมาวิเคราะห์ ตีความ เป็นความรู้เพิ่มเติมให้กับตนเอง เช่น การพยายามหาข้อสรุปความรู้เรื่อง
ประวัติเจดีย์ประธานของวัดคูสิดาราม จากแหล่งความรู้ที่ศึกษาคือหนังสือและอินเทอร์เน็ต
ประกอบกับหลักฐานที่ปรากฏอยู่ทั้งที่เป็นวัตถุโบราณ เช่น พระเครื่องที่บรรจุไว้ในพระเจดีย์ที่มี
การค้นพบ ลักษณะของโบราณสถาน เป็นต้น

...ประวัติเท่าที่พบในอินเทอร์เน็ตและในหนังสือ เขาว่าแต่ก่อนนี้ไม่ได้เป็นวัดแม่นมของ
พระนารายณ์ มีลูกคือพระนารายณ์และลูกที่รับมาเลี้ยงคือหม่อมบัวขาวมอญ ไม่ยุ่งกับ
ราชสำนัก มาถือศีลอยู่ที่วัด แม่นมก็มาเยี่ยมเป็นครั้งคราว พอมาเยี่ยมบ่อยเข้าบางครั้งก็มา
ถือศีลอยู่ที่นี้... นี่คือหลักฐานว่าหม่อมบัวน่าจะ เป็นผู้สร้างเจดีย์บรรจุเกศาธาตุของพระ
มารดาไว้ เป็นช่วงอยุธยาตอนกลาง ซึ่งสอดคล้องกับหลักฐานที่บรรจุพระไว้ therein เป็น
พระสมัยอยุธยาตอนต้น ถ้าดูความเป็นจริงเวลาบรรจุพระ เราต้องบรรจุพระที่สร้างรุ่น
ก่อนเรา ถ้าไม่สร้างตอนกลางก็ต้องมาซ่อมตอนกลางแล้วบรรจุพระไว้... ถ้าเป็นสมัย
อยุธยาตอนต้นเป็นพระเงินพระทอง แต่ก็มีพระเงินพระทอง ก็มีที่ขุดพบเอาไปฝาก
พิพิธภัณฑ์ไว้ [หมายถึงพิพิธภัณฑ์เจ้าสามพระยา - ผู้วิจัย]... เจดีย์ตรงนี้เป็นเจดีย์ย่อมุม
ไม้สิบสอง บรรจุเกศาธาตุ ตามประวัติบอกอย่างนั้น แต่เราก็ไม่เคยเห็น ในหนังสือ
ราชินิกุลเขาบอกอย่างนั้น... ทางอินเทอร์เน็ตเขาบอกว่าเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสองสร้างสมัย
พระนเรศวร...

(พระสุบิน สุป็นโน, สัมภาษณ์, 11 พฤศจิกายน 2553)

3) การจัดเก็บและจัดระบบความรู้

การจัดเก็บและจัดระบบความรู้ มีการจัดเก็บความรู้ไว้ในแหล่งต่างๆ คือ ความรู้ด้านเกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ ชั้นพื้นฐาน และด้านการนำเสนอข้อมูล และคุณค่าของแหล่งวัฒนธรรมเมืองอโยธยามีการจัดเก็บไว้ที่ตัวบุคคล เป็น tacit knowledge โดย พระสงฆ์ เจ้าหน้าที่เทศบาล เด็ก เยาวชน ชาวบ้านและกรรมการสภาวัฒนธรรมตำบล ที่เข้าร่วมอบรม สัมมนา ร่วมประชุมเวทีประชาคม และไปทัศนศึกษาตามที่หน่วยงานต่างๆ จัดขึ้น เมื่อมีความรู้เกิดขึ้นก็จะจดจำเก็บความรู้เหล่านั้นไว้กับตัวเอง จากการศึกษา พบว่าผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดยังไม่มีการนำความรู้ที่มีอยู่ในตัว (tacit knowledge) มาจัดทำเป็นเอกสารหรือสื่อ นอกจากนี้สำหรับเอกสารที่ได้จากการอบรมหรือสัมมนาจะเก็บไว้ที่ตัวบุคคลแต่ละคนที่ได้ไปเข้าร่วมอบรมหรือสัมมนานั้นๆ ส่วนใหญ่ไม่ได้จัดระบบการเก็บเอกสารข้อมูลที่เป็นความรู้เหล่านั้น ยกเว้นผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่งซึ่งเก็บเอกสารเกี่ยวกับข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ของพระนครศรีอยุธยาและโบราณสถานเมืองอโยธยาไว้ในแฟ้มรวมกันเพื่อสะดวกในการค้นหาและนำมาใช้ในการหาข้อมูล ทั้งนี้อาจเป็นเพราะมีงานอดิเรกเป็นมัคคุเทศก์นั่นเอง

ขณะเดียวกัน พบว่ามีการจัดเก็บความรู้ด้านการนำเสนอข้อมูลและคุณค่าของแหล่งวัฒนธรรมเมืองอโยธยาไว้ที่แหล่งอื่นด้วย โดยเทศบาลเมืองอโยธยาได้จ้างทีมวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา เพื่อค้นหา รวบรวมความรู้เรื่องประวัติศาสตร์เมืองอโยธยา การศึกษาวิจัยดังกล่าวเป็นการศึกษาเอกสารหลักฐานการขุดค้นโบราณสถานของกรมศิลปากร ร่วมกับตำนาน พงศาวดารและความเห็นของนักวิชาการรุ่นก่อนๆ ที่ได้ดำเนินการสำรวจศึกษาไว้แล้วสืบสาวประวัติศาสตร์จากศิลปกรรมซึ่งส่วนใหญ่ยังหลงเหลือร่องรอยในรูปแบบของสถาปัตยกรรมที่มีอยู่จำนวนมากในบริเวณนี้ แสดงให้เห็นภูมิปัญญาฝีมือช่างของบรรพบุรุษในแต่ละยุคสมัยและหน้าที่ทางสังคม รวมทั้งวัตถุซึ่งเป็นหลักฐานในการอ้างอิงถึงอารยธรรมของชุมชนในอดีตได้อีกด้วย เช่น การพบเศษภาชนะดินเผาพื้นเมืองลวดลายต่างๆ เช่น ลายฟันปลา ลายเรขาคณิตของหม้อทะนงที่มีลักษณะก้นกลม ปากผาย ใช้สำหรับต้ม แองหรือเก็บของ การขุดแต่งวัดต่างๆ ในเขตนี้กรมศิลปากรยังพบเศษภาชนะดินเผาพื้นเมือง เศษเครื่องถ้วยจากแหล่งเตาแม่น้ำน้อย แหล่งเตาบางปู เศษเครื่องถ้วยเคลือบเขียวและน้ำตาลจากแหล่งเตาสุโขทัย ศรีสัตนาลัย เครื่องถ้วยเงินจากราชวงศ์หยวน หมิงและชิง และเครื่องถ้วยเวียดนาม ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ ณ พิพิธภัณฑ์เจ้าสามพระยา ผลการวิจัยดังกล่าวจัดเก็บรายงานการวิจัยในลักษณะเอกสาร แผ่นซีดี และไฟล์ข้อมูล จัดเก็บไว้ที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในเทศบาล คือ กองการศึกษาและสำนักปลัดเทศบาลเมืองอโยธยา โดยข้อมูลที่จัดเก็บดังกล่าวเมื่อมีผู้สนใจขอไปศึกษา เทศบาลจะให้บริการสำเนาไฟล์ข้อมูลให้

จากการศึกษายังพบว่า ปัจจุบันเทศบาลเมืองอโยธยากำลังดำเนินการ โครงการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ เพื่อจัดเก็บและนำเสนอข้อมูลและคุณค่าของแหล่งวัฒนธรรมเมืองอโยธยาในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาโดยจ้างมหาวิทยาลัยท้องถิ่นศึกษาแนวทางการจัดทำโครงการดังกล่าว

กล่าวโดยสรุป **ยังไม่มีการจัดระบบข้อมูล** เพื่อเอื้ออำนวยให้ผู้อื่นสามารถนำไปใช้ได้โดยสะดวกและรวดเร็ว และยังไม่มีการนำข้อมูลมาจัดทำเป็นฐานข้อมูลเพื่อใช้ประกอบในการตัดสินใจวางแผนพัฒนาเมืองประวัติศาสตร์แห่งนี้

4) การเผยแพร่ความรู้

การเผยแพร่ความรู้ด้านการอนุรักษ์บริเวณพื้นที่คุ้มครอง พบว่า มีการเผยแพร่ความรู้ในลักษณะการนำเสนอข้อมูลและคุณค่าของแหล่งวัฒนธรรมเมืองอโยธยา ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของโบราณสถาน คือ วัดที่สร้างและปฏิสังขรณ์ในสมัยต่างๆ ผู้ที่มีบทบาทมากที่สุดในการเผยแพร่ความรู้ด้านประวัติศาสตร์และคุณค่าของโบราณสถานแก่คนทั่วไปโดยเฉพาะนักท่องเที่ยวคือพระสงฆ์ รองลงมาคือผู้ที่ทำหน้าที่ประจำอยู่ที่โบสถ์และวิหารที่นักท่องเที่ยวและชาวบ้านเข้าไปไหว้พระ วิธีการเผยแพร่ความรู้เป็นลักษณะเล่าประวัติวัดโดยย่อ จากการสังเกตพบว่าบางวัดจะมีพระสงฆ์ทำหน้าที่ผลัดเปลี่ยนกันมาประจำในพระอุโบสถเพื่ออธิบายวิธีการทำบุญ ทำสังฆทาน รดน้ำมนต์เพื่อเป็นสิริมงคล ตลอดจนตอบข้อซักถามเกี่ยวกับประวัติของวัดเนื่องจากแต่ละวัดล้วนเป็นวัดเก่าแก่และเป็น โบราณสถาน นอกจากนี้พระสงฆ์บางรูปจะอธิบายประวัติวัดโดยย่อให้ฟังก่อน แล้วค่อยซักถามหรือให้พรและรดน้ำมนต์ ต่อด้วยการซักชวนญาติโยมทำบุญตามจุดต่างๆ ของวัด

...ที่นี่สร้างตั้งแต่ พ.ศ.1900 สมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่ทอง ผ่านการบูรณะมาหลายครั้ง จนครั้งหลังสุดเมื่อสิบกว่าปีที่แล้วกรมศิลปากรเข้ามาบูรณะโบสถ์หลังนี้ เป็นของเก่าที่อยู่ในสภาพค่อนข้างสมบูรณ์ พระประธานองค์นี้ก็มาตั้งแต่เริ่มสร้างจนถึงปัจจุบันหกร้อยห้าสิบสามปี เมื่อก่อนเป็นปูนทรายขาว ตอนปี พ.ศ.2549 กรมศิลปากรถึงจะมาลงรักปิดทอง หลวงพ่อองค์นี้... เสร็จแล้วย่าลืมนไปไหว้สมเด็จพระเจ้าตากสินนะ มีเรื่องเล่าว่าท่านเคยมาผนวชที่นี่สามพรรษา...

(พระสมภพ สุปฏิปันโน, สัมภาษณ์, 11 พฤศจิกายน 2553)

อย่างไรก็ตามบางวัดเคยมีเอกสารประวัติของวัดพิมพ์เผยแพร่ เช่น วัดประดู่ทรงธรรม โดยประชาชนที่ศรัทธาพิมพ์ถวายวัด แต่เมื่อเอกสารแจกหมดทางวัดก็ไม่มีการพิมพ์

แจกต่อไป การศึกษายังพบข้อมูลเช่นเดียวกันที่วัดสมณโกฏฐาราม เคยมีองค์กรภายนอกคือ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยร่วมกับนักวิชาการจัดพิมพ์ประวัติวัดแจกในโครงการไหว้พระ 9 วัด แต่ปัจจุบัน ไม่พบเอกสารดังกล่าวแล้วเช่นกัน

5) การประยุกต์ใช้ความรู้

การประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อการอนุรักษ์พื้นที่คุ้มครอง พบว่ามีการประยุกต์ใช้ความรู้ของแต่ละบุคคลหลายวิธี ได้แก่ **การประยุกต์ใช้ความรู้ในการสงวนรักษาโบราณสถานขั้นพื้นฐาน** จากความรู้ที่ได้สอบถามเจ้าหน้าที่กรมศิลปากรเกี่ยวกับหน้าที่ของผู้ที่อาศัยอยู่บริเวณโบราณสถานหรือแหล่งที่ขึ้นทะเบียนอนุรักษ์ของกรมศิลปากร ต้องมีหน้าที่คอยดูแลเกี่ยวกับความปลอดภัยของโบราณสถานและแหล่งที่ตั้งให้พ้นจากการกระทำของธรรมชาติและน้ำมีมนุษย์ เมื่อพบเหตุการณ์ที่จะทำให้เกิดความเสียหายหรืออันตรายแก่โบราณสถานและแหล่งที่ตั้ง ผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ต้องแจ้งให้เจ้าหน้าที่กรมศิลปากรเข้ามาตรวจสอบ ชาวบ้าน พระสงฆ์และเทศบาลได้นำความรู้นี้มาประยุกต์ใช้มากที่สุดและให้ความร่วมมือกับภาครัฐมากที่สุดในเรื่องนี้

...เวลาที่เห็นน้ำเข้า ivotวมโบราณสถาน เช่น วัดกุฎีดาว ก็จะรีบโทรไปแจ้งเจ้าหน้าที่กรมศิลปฯ บางทีแจ้งไปแล้วยังไม่มาก็ทำหน้าที่ถือตามเลย บางทีชาวบ้านเห็นแต่เราไม่เห็น ชาวบ้านก็จะมาแจ้งเทศบาล เราก็รับเรื่องจากชาวบ้านแล้วก็รีบแจ้งไปที่กรมศิลปากรให้เขารีบมาสูบน้ำออก เพราะวัดกุฎีดาวอยู่ใกล้วัดจักรวรรดิที่มีคลองล้อมรอบอยู่ ก็สูบน้ำไว้ตรงนี้ ใช้เป็นที่เก็บน้ำอยู่แล้ว...

(ทัศนีย์ บริบาล, สัมภาษณ์, 14 ธันวาคม 2553)

สำหรับชาวบ้านบางคนอาศัย**ความรู้ที่ได้รับมาจากประสบการณ์โดยตรง**คือ เคยเข้าไปจัดการเอง เช่น ตัดต้นไม้บริเวณแหล่งที่ตั้งโบราณสถานแล้วความทราบถึงกรมศิลปากร ในภายหลัง เจ้าหน้าที่เลยเข้าไปตัดเดือน หลังจากนั้นจึงนำความรู้ที่นำมาประยุกต์ใช้ว่าชาวบ้านมีหน้าที่แจ้งให้หน่วยงานที่รับผิดชอบเข้ามาจัดการเท่านั้น

...เวลาเห็นกิ่งไม้ระสายไฟก็จะหาทางแจ้งให้กรมศิลปฯ ุ้ ตอนแรกก็บอกฝากไปกับคนที่มาตัดหญ้า พอเห็นยังไม่มาก็ขอเบอร์เขามาติดต่อกรมศิลปฯ เอง และสุดท้ายถ้ายังไม่มาก็จะบอกกับเทศบาลให้เขาช่วยจัดการหน่อย เราทำเองไม่ได้เดี๋ยวผิด เมื่อก่อนเคยตัดเองแล้วเขามาต่อว่า เราตั้งใจจะทำให้ดีแท้ๆ เดียวนี้เลยโทรบอกเขาอย่างเดียว...

(จิตชนก ภูเพชร, สัมภาษณ์, 15 มีนาคม 2553)

การประยุกต์ใช้ประสบการณ์ในอดีตในการซ่อมแซมโบราณสถาน มีการนำมาใช้ในการพัฒนาแหล่งวัฒนธรรมโดยพระสงฆ์ร่วมกับชาวบ้าน ในกรณีเร่งด่วนที่ไม่สามารถรอกรมศิลปากรให้มาจัดการได้ เช่น หลังคาพระอุโบสถผุพังเมื่อถึงฤดูฝน ถ้าปล่อยให้ไวน้ำฝนจะรั่วไหลลงพื้นพระอุโบสถเสียหาย พระสงฆ์และชาวบ้านจึงใช้ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาด้านการก่อสร้างซ่อมแซมที่อยู่อาศัยที่เคยสังเกตและช่วยผู้ใหญ่ซ่อมบ้านเรือนตั้งแต่อดีตมาประยุกต์ใช้ในการช่วยกันซ่อมแซมหลังคาอุโบสถเบื้องต้น

...คนสมัยก่อนสร้างบ้านเอง พอนานไปทรุดโทรมก็จะซ่อมขอแรงกัน เด็ๆ ที่บ้านก็จะช่วยส่งอุปกรณ์ก่อน พอโตขึ้นก็ช่วยทำโน่นทำนี่ได้ ประสบการณ์มากขึ้นก็กลายเป็นสร้างบ้านได้ ซ่อมบ้านได้ ก็เอาความรู้มาใช้ในการซ่อมแซมวัด ที่นี้วัดนี้เป็น โบราณสถานเราจะทำอะไรก็ได้ไม่มากนัก ต้องรอให้กรมศิลปามาทำ อย่างหลังคาโบสถ์เก่าเราก็ซ่อมแซมเบื้องต้นไปก่อน รอไม่ได้ น้ำจะลงพื้นโบสถ์เสียหาย ก็เอาสังกะสีไปเรียงข้างบนข้างใน ต้องไว้ข้างในด้วย ไว้ข้างบนเลยก็ดูไม่เหมาะสม ซ้อนในเรียงไว้ได้ระแนง เวลาน้ำฝนตกมาก็ไม่ลงพื้นโบสถ์ จะไหลไปลงข้างนอก สังกะสีพาน้ำออกไปข้างนอก

(พระสุบิน สุป็น โน, สัมภาษณ์, 11 พฤศจิกายน 2553)

การประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อจัดทำสัญลักษณ์ดวงตราเทศบาลเมืองอโยธยา เพื่อสื่อความหมายให้ประชาชนและเจ้าหน้าที่เทศบาลได้ตระหนักถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมของแหล่งวัฒนธรรมเมืองอโยธยา โดยนำผลการวิจัยที่เทศบาลได้จ้างมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมต่างๆ ของเมืองอโยธยามาประมวลเพื่อให้ได้ภาพรวมของลักษณะที่สำคัญของเมืองอโยธยาในอดีต มาประยุกต์ในการจัดทำดวงตราเทศบาล ลักษณะของดวงตราเป็นรูปวงกลม มีขอบเบื้องบนระบุข้อความว่า "เทศบาลเมือง อโยธยา" และมีกิ่งใบโพธิ์ปรกลงมา ตรงกลางเป็นรูปวิหารและพระปรางค์ 3 องค์ ส่วนขอบเบื้องล่างเป็นรูปกำแพงเมือง และระบุข้อความว่า "จังหวัดพระนครศรีอยุธยา"

...เหตุผลที่กำหนดรูปเครื่องหมายตามแบบก็คือ บริเวณพื้นที่ที่กำหนดเป็นเขตเทศบาลเมืองอโยธยานั้นมีประวัติความเป็นมาว่า เป็นที่ตั้งเมืองอโยธยาในสมัยที่กรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีของประเทศไทย และในสมัยนั้นประชาชนชาวไทยมีความเป็นอยู่ด้วยความสงบสุขและมีความมั่งคั่งสมบูรณ์จึงได้สร้างวัดขึ้นมากมาย ในปัจจุบันนี้ยังคงปรากฏแก่

สายตาเป็นโบราณสถาน โบราณวัตถุที่ทรงคุณค่าทั้งทางประวัติศาสตร์และทางสถาปัตยกรรมเป็นอย่างมาก ฉะนั้นการที่นำเอารูปวิหารและพระปรางค์ 3 องค์มาเป็นแบบเครื่องหมายของเทศบาลเมืองอโยธยาก็น่าจะเป็นสัญลักษณ์แสดงความหมายทางประวัติศาสตร์และให้เป็นสัญลักษณ์ของความเจริญรุ่งเรือง ความสมบูรณ์พูนสุขของเทศบาล และประชาชนที่อยู่อาศัยในเขตเทศบาลในปัจจุบันและในอนาคตต่อไป...

(ทศพล ภูมิทัศน์, สัมภาษณ์, 14 สิงหาคม 2553)

การนำความรู้มาประยุกต์ใช้ด้านเศรษฐกิจ ในระดับบุคคลสามารถนำมาใช้ในการ **ประกอบอาชีพเสริม** เป็นมัลติเทสต์ สำหรับผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของโบราณสถานที่ได้รวบรวมและนำมาสร้างเป็นความรู้ส่วนบุคคลแล้วนำมาประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพเสริมเป็นมัลติเทสต์ ระดับชุมชนเทศบาลสามารถนำความรู้เกี่ยวกับความสำคัญของสถานที่ประวัติศาสตร์ที่มีการรวบรวมไว้แล้วมาใช้ประโยชน์ในการประชาสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวไหว้พระ 9 วัดของเทศบาลเมืองอโยธยา โดยการจัดพิมพ์เป็นแผ่นพับแจกที่ด้านล่างของที่ทำการเทศบาล

1.4.2 ขั้นตอนการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาพื้นที่โดยรอบ

ขั้นตอนการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาพื้นที่โดยรอบในแหล่งวัฒนธรรมเมืองอโยธยา ได้แก่ การแสวงหาความรู้ การสร้างความรู้ การจัดเก็บและจัดระบบความรู้ การเผยแพร่ความรู้ และการประยุกต์ใช้ความรู้ เพื่อปรับใช้แหล่งวัฒนธรรม เพื่อตอบสนองประโยชน์ใช้สอยร่วมสมัย เช่น การใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ ที่พักผ่อนหย่อนใจ และพัฒนาพื้นที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับบริบท และศักยภาพของชุมชน รวมทั้งเพื่อรักษาภูมิทัศน์ของเมือง เมื่อพิจารณาแต่ละขั้นตอนการจัดการความรู้ พบว่า

1) การแสวงหาความรู้

การแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาพื้นที่โดยรอบ พบว่า มีการแสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ดังนี้ **การแสวงหาความรู้ภายในชุมชน** เทศบาลมีบทบาทสำคัญในการสร้างสภาพแวดล้อมหรือเอื้ออำนวยให้แก่เด็กเล็กและผู้ปกครองซึ่งเป็นชาวบ้านได้มีโอกาสแสวงหาความรู้เกี่ยวกับการรักษาภูมิทัศน์ของเมืองจากภายในชุมชนและบริเวณใกล้เคียง โดยเทศบาลเป็นผู้เอื้ออำนวยในการจัดอบรมให้ความรู้และพาไปทัศนศึกษาร่วมกับโรงเรียนในสังกัดเทศบาลเมืองอโยธยา ในชื่อ “โครงการกิจกรรมเยาวชนเพื่อส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม” มีการเชิญวิทยากรทั้งจากภายในและภายนอกชุมชน กิจกรรมนี้เน้นที่เด็กของศูนย์เด็กเล็กสังกัดเทศบาล

...เด็กเล็กเราจะพาเด็กที่ศูนย์เด็กเล็กที่เทศบาลคูแลทั้ง 2 แห่งรียกว่าคน ไปสวนสัตว์ที่อยู่ชยาเรามีหมด สวนสัตว์ก็วังมัจฉา พาไปดูปลาที่บางปะอิน จะปลูกฝังให้ช่วยกันดูแลสิ่งแวดล้อมไปพร้อมกับการท่องเที่ยวด้วย เช่น ให้ช่วยเก็บขยะบริเวณสวนสัตว์สำหรับเด็กเล็ก เราจะให้ผู้ปกครองไปด้วย ถือเป็นความร่วมมือกับประชาชนในการจัดกิจกรรมด้วยโดยเราจะคุยกับผู้ปกครองก่อนว่าให้ไปปลูกฝังบุตรหลานของท่านให้สำนึกรักธรรมชาติด้วย นอกจากนี้เราก้พาไปดูแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ในชุมชน เช่น คุณกต้นไม้ เลาะคูรีมน้ำ ให้เขารู้ว่าถ้าแม่น้ำเน่าจะเป็นยังไง

(ทัศนีย์ บริบาล, สัมภาษณ์, 14 ธันวาคม 2553)

การจัดทัศนศึกษาให้ผู้ปกครองไปกับเด็กในปกครอง ถือเป็น การให้ความรู้เรื่องการรักษาภูมิทัศน์ของเมืองในด้านการรักษาความสะอาดของเมืองกับผู้ปกครองซึ่งเป็นชาวบ้านในชุมชนไปพร้อมๆ กันอีกด้วย ความรู้นี้มีประโยชน์ในการพัฒนาเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมบริเวณพื้นที่โดยรอบ โดยเฉพาะเรื่องการรักษาภูมิทัศน์ของเมืองให้มีความสะอาดน่ามอง

...ผู้ปกครองบางคนเวลาอยู่บ้านก็อาจทำเลอะเทอะหรือเคยทิ้งขยะเกลื่อนกลาด เมื่อเราสอนเด็ก เช่น แจกขนมแล้วบอกเขาว่าอย่าทิ้งเรี่ยราด ให้เก็บมาใส่ถุง บางครั้งเราก้ให้เด็กช่วยกันเก็บขยะบริเวณที่เราพาไป ผู้ใหญ่เห็น เขาก็จะละอาย ก็เป็นการสอนเขาทางอ้อมเหมือนกัน...

(ทัศนีย์ บริบาล, สัมภาษณ์, 14 ธันวาคม 2553)

การแสวงหาความรู้จากภายนอกชุมชน คือ การคูตัวอย่างการปฏิบัติที่ดีของท้องถิ่นอื่น จังหวัดอื่นและประเทศอื่น โดยเทศบาลเมืองอโยชยาเป็นผู้เอื้ออำนวยในจัดโครงการศึกษาดูงานให้แก่กลุ่มต่างๆ ในชุมชน เช่น คณะกรรมการชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้อง ส่วนใหญ่จัดให้ไปศึกษาตัวอย่างการใช้พื้นที่เพื่อตอบสนองประโยชน์ใช้สอยร่วมสมัย เช่น การใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่พักผ่อนหย่อนใจหรือการพัฒนาพื้นที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว และการรักษาภูมิทัศน์ของเมืองและมรดกทางวัฒนธรรมในจังหวัดต่างๆ อีกกลุ่มหนึ่ง คือ คณะผู้บริหาร สมาชิกสภา พนักงานเทศบาลกลุ่มนี้จะได้ไปดูตัวอย่างการปฏิบัติที่ดีจากจังหวัดอื่นและประเทศอื่น ส่วนใหญ่จะเป็นการไปศึกษาการพัฒนาพื้นที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวและการรักษาภูมิทัศน์ของเมือง เพื่อตอบสนองแผนงานเทศบาลเมืองนำอยู่

การเข้าร่วมสัมมนากับองค์กรภายนอก ในการศึกษาวิธีการรักษาภูมิทัศน์ของเมือง โดยเทศบาลเมืองอโยธยาได้ส่งเจ้าหน้าที่เข้าร่วมสัมมนาเกี่ยวกับโครงการเมืองน่าอยู่ มีการรณรงค์ให้เทศบาลมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นให้เกิดความยั่งยืน เรียกชื่อโครงการว่า “เทศบาลเมืองน่าอยู่” จัดโดยกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม สมาคมสันนิบาตเทศบาลแห่งประเทศไทย และมูลนิธิสิ่งแวดล้อมไทย การร่วมสัมมนาครั้งนี้ยังทำให้เกิดการเรียนรู้จาก Best practice ที่ผู้บรรยายนำมาเล่าให้ฟังอีกด้วย

...เวลาไปสัมมนาเราก็จะไปพบกับเทศบาลอื่นที่เขาวิธีบริหารจัดการให้เป็นเมืองน่าอยู่ที่แตกต่างกัน เรา มีการนำเสนอผลงานของเทศบาลที่ได้รับรางวัล เราก็ได้เห็นว่าเขาทำสำเร็จในแต่ละด้านเขามีกิจกรรมอะไรบ้าง ผมจะให้ความสนใจกับหัวข้อเรื่องกำจัดขยะมากหน่อย เพราะเทศบาลเรากำลังมีปัญหาเรื่องนี้มาก เพราะคนมากขึ้น ขยะก็มากขึ้นตามไปด้วย ตอนนี้เรามีประชากรแฝงเป็นเท่าตัว...

(ทศพล ภูมิทัศน์, สัมภาษณ์, 14 สิงหาคม 2553)

นอกจากนี้พบว่าครูในโรงเรียนมีการไปอบรมกับหน่วยงานภายนอกเกี่ยวกับการอนุรักษ์และจัดการสิ่งแวดล้อมด้วยเช่นกัน โดยการส่งครูไปร่วมอบรม โรงเรียนจะทำหนังสือเวียนแจ้งให้ครูทราบว่ามีกิจกรรมเรื่องอะไร ที่ไหน ผู้สนใจสามารถแจ้งความประสงค์ได้ตามความสมัครใจ

2) การสร้างความรู้

การสร้างความรู้ด้านการพัฒนาพื้นที่โดยรอบ พบว่า มีการสร้างความรู้จากการปฏิบัติในการร่วมกันรักษาภูมิทัศน์ของเมือง โดยเทศบาลจัดโครงการรณรงค์เมืองน่าอยู่ เป็นการจัดกิจกรรมร่วมกันทำความสะอาดเมืองอโยธยา และเดินขบวนถือป้ายประชาสัมพันธ์เพื่อกระตุ้นจิตสำนึกของประชาชนในการร่วมกันรักษาสิ่งแวดล้อมให้สะอาด สวยงาม ภายใต้ชื่อ “อโยธยาเมืองสะอาด” เป็นการสร้างความรู้จากการปฏิบัติกิจกรรมร่วมกัน

นอกจากนี้พบว่ามี การสร้างความรู้จากการนำประสบการณ์ในอดีตมาบูรณาการกับการรักษาภูมิทัศน์รอบวัดของพระสงฆ์ จากลักษณะสังคมเกษตรในอดีตพระสุบิน สุป็นโนได้รับการฝึกฝนจากผู้ใหญ่ให้ช่วยเหลืองานต่างๆ ด้านการเกษตร การปฏิบัติดังกล่าวทำให้มีการเรียนรู้จากการสังเกตและทดลองปฏิบัติซ้ำหลายครั้งจนเกิดเป็นความรู้สะสมจากอดีตถึงปัจจุบัน แม้ว่าจะไม่ได้ทำการเกษตรแล้ว แต่พระสุบิน สุป็นโนยังสามารถนำความรู้ที่จดจำมาตั้งแต่อดีตมาบูรณาการกับการรักษาภูมิทัศน์ของวัดให้มีความร่มรื่นและคงคุณค่าของพื้นที่ไว้ได้

...ต้นไม้ที่ปลูกไว้ก็ต้องดูแลด้วย ต้องแต่งกิ่ง ต้องรดน้ำ ต้องดูแลด้วย กิ่งไม้ถ้าหักลงมา เราไม่แต่ง แผลมันก็จะผุ อายุไม่ยืน เราต้องคอยไปแต่งแผล เหมือนหมอนั้นแหละ สมัยก่อนใช้ปูนแดงทาที่แผล เคี้ยวนี้หายาก เราก็ลองเอาสีไปทา มันไม่น่า ถ้ามันเน่า มันก็จะลง โคนตาย...

(พระสุบิน สุบิน โน, สัมภาษณ์, 11 พฤศจิกายน 2553)

3) การจัดเก็บและจัดระบบความรู้

การจัดเก็บและจัดระบบความรู้ด้านการพัฒนาพื้นที่โดยรอบ พบว่า มีการจัดเก็บความรู้เกี่ยวกับการรักษาภูมิทัศน์ของเมือง โดย**จัดเก็บความรู้ไว้ที่ตัวบุคคล** เป็น tacit knowledge คือ เจ้าหน้าที่เทศบาล เด็กและเยาวชน ผู้สูงอายุ และกรรมการสภาวัฒนธรรมตำบล ที่เข้าร่วมอบรม สัมมนา ทัศนศึกษา คูงานหรือศึกษากรณีตัวอย่างที่ดี เมื่อแต่ละคนมีความรู้เกิดขึ้นก็จะจดจำเก็บความรู้เหล่านั้นไว้กับตัวเอง ส่วนการจัดระบบความรู้ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด**ยังไม่มีใครนำความรู้ที่มีอยู่ในตัวมาจัดทำเป็นแหล่งข้อมูล**ที่มีการจัดระบบเพื่อสะดวกในการสืบค้น นอกจากนี้ เอกสารที่ได้จากการอบรมหรือสัมมนาจะเก็บไว้กับตัวบุคคลแต่ละคนที่ได้ไปเข้าร่วมอบรมหรือสัมมนานั้นๆ ส่วนใหญ่ไม่ได้จัดระบบการเก็บเอกสารข้อมูลที่อำนวยความสะดวกแก่คนอื่นในการใช้ความรู้เหล่านั้น กรณีการเก็บข้อมูลความรู้ของเจ้าหน้าที่เทศบาลจะมีการเก็บข้อมูลที่ทันสมัยกว่ากลุ่มอื่น คือจัดเก็บไว้ในไฟล์ข้อมูล แต่ผู้จัดเก็บความรู้เท่านั้นที่จะสามารถเรียกใช้ได้ สะดวกรวดเร็ว ในขณะที่เดียวกันพบว่ายังไม่มีการจัดระบบความรู้เพื่ออำนวยความสะดวกสำหรับการนำความรู้ไปใช้ร่วมกัน หรือบริการความรู้ที่สะดวกรวดเร็วแก่คนอื่น กลุ่มอื่น หรือองค์กรอื่นในชุมชน

4) การเผยแพร่ความรู้

มีการเผยแพร่ความรู้แบบเล่าสู่กันฟัง หรือการเผยแพร่ความรู้แบบเผชิญหน้า (face to face) โดยคนที่เคยผ่านการเข้ารับการฝึกอบรมในเรื่องที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจะนำความรู้ในตน (tacit knowledge) **มาเล่าต่อให้คนอื่นฟัง**เมื่อมีการสนทนาเกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถานและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้โรงเรียนวัดประดู่ทรงธรรมได้กำหนดให้ผู้เข้าร่วมอบรมต้องกลับมาเล่าให้เพื่อนร่วมงานฟังว่าได้รับความรู้อะไรมาบ้างหลังการอบรมแล้ว

...เมื่อมีการประชุมท่าน ผอ.จะสอดแทรกเรื่องที่ใครไปอบรมหรือไปสัมมนา มา แล้วให้เล่าให้เพื่อนฟังว่าไปอบรมเรื่องอะไร มีประโยชน์อย่างไร...

(เตือนใจ ความจำดี, สัมภาษณ์, 10 พฤศจิกายน 2553)

การเผยแพร่ความรู้ผ่านสื่อต่างๆ ของเทศบาล ได้แก่ การประกาศเสียงตามสายเกี่ยวกับวิธีการคัดแยกขยะ การขอความร่วมมือในการรักษาความสะอาดโดยให้ทิ้งขยะในภาชนะที่เตรียมไว้ในที่ต่างๆ การไม่ทิ้งขยะลงคลอง อย่างไรก็ตามการประกาศเสียงตามสายต้องมีความกระชับจึงไม่สามารถให้รายละเอียดของเรื่องที่ต้องการเผยแพร่ได้มากนัก ดังนั้นเทศบาลจึงจัดทำเอกสารประเภทแผ่นพับแจกที่ด้านล่างของที่ทำการของเทศบาลเกี่ยวกับประเด็น และเรื่องราวต่างๆ ในการพัฒนาเมืองให้น่าอยู่ เช่น วิธีการรักษาสิ่งแวดล้อมของชุมชน การดูแลบ้านเรือนและบริเวณบ้านในแต่ละช่วงฤดู เช่น ฤดูฝนต้องเตรียมความพร้อมต่อการเกิดน้ำท่วมอย่างไรบ้าง หมายเลขที่ติดต่อเมื่อพบเหตุน้ำท่วมบริเวณโบราณสถานและพื้นที่ใกล้เคียง วิธีการป้องกันสาธารณภัยในชุมชนซึ่งเป็นแหล่งที่ตั้งของโบราณสถานด้วย

5) การประยุกต์ใช้ความรู้

การประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อพัฒนาพื้นที่โดยรอบ พบว่ามีการประยุกต์ใช้ความรู้หลายวิธี ได้แก่ การประยุกต์ใช้ความรู้ที่สะสมตั้งแต่อดีตเป็นภูมิปัญญามาใช้ ในการรักษาภูมิทัศน์บริเวณวัดโดยการดูแลรักษาต้นไม้เพื่อสร้างความร่มรื่นแก่บริเวณวัด และการซ่อมแซมภูมิทัศน์ซึ่งมีอายุร้อยกว่าปี รวมทั้งการสร้างศาลาที่พักด้วยไม้และศิลปะแบบไทย โดยร่วมมือกันระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้าน จากการสัมภาษณ์พบว่าวัดคูสุทธารามเมื่อต้องซ่อมแซมสิ่งก่อสร้างต่างๆ ของวัดก็จะมีชาวบ้านมาช่วยงานกันจนเสร็จโดยที่วัดไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายแต่อย่างใด

การประยุกต์ใช้ความรู้จากการสัมมนาและการศึกษาจากตัวอย่างที่ดีมาใช้
ในการจัดทำแผนงาน โครงการ และกิจกรรมการพัฒนาของผู้บริหารและเจ้าหน้าที่เทศบาล เกี่ยวกับการรักษาภูมิทัศน์ของเมืองตามแนวทางการพัฒนาเมืองที่น่าอยู่ ปัจจุบันเทศบาลได้เสนอโครงการกำจัดขยะด้วยเตาเผาในชุมชนโดยจะมี 1 ชุมชน 1 เตาเผาขยะ และจะรณรงค์ให้มีการคัดแยกขยะเพื่อนำกลับมาใช้หรือจำหน่ายสร้างรายได้ด้วยตนเองของชาวบ้าน เนื่องจากเตาเผาขยะมีราคาแพงเทศบาลจึงจัดทำเป็นโครงการนำร่องก่อนหนึ่งชุมชนและได้ขอความร่วมมือกับชุมชนวัดประดู่ทรงธรรมเป็นชุมชนนำร่องเพื่อให้ชุมชนข้างเคียงได้เรียนรู้ถึงวิธีการดำเนินงาน ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นและแนวทางในการแก้ปัญหา ในการนี้จะเชิญตัวแทนชาวบ้านมาให้ความรู้เกี่ยวกับการคัดแยกขยะและวิธีการใช้เตาเผาขยะชุมชน ขณะนี้กำลังศึกษาถึงแนวทางการรับซื้อขยะว่าควรดำเนินการโดยเทศบาลเองหรือติดต่อเอกชนให้เข้ามาดำเนินการจึงจะเหมาะสม

การประยุกต์ใช้ความรู้จากผลการวิจัยมาใช้ในการพัฒนาภูมิทัศน์ของเทศบาล
เมืองอโยธยา โดยนำผลการวิจัยที่เทศบาลจ้างมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยารวบรวมและสังเคราะห์ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ พบว่า วัดมเหยงค์ซึ่งเป็นวัดที่มีช้างล้อมฐานเจดีย์ เป็นวัดที่มีศิลปะสุโขทัยเพียงแห่งเดียวในพระนครศรีอยุธยา เป็นที่น่าภาคภูมิใจและน่าจะนำมาเป็นสัญลักษณ์

ของเมืองอโยธยาได้นอกเหนือจากรูปพระปรมาภิไธยและพระเจดีย์ จึงนำความรู้นี้ไปประยุกต์ใช้ในการสร้างเสาไฟฟ้ารูปเศียรช้างในการพัฒนาภูมิทัศน์ของเมืองให้มีความโดดเด่นเป็นลักษณะเฉพาะของเขตเทศบาลเมืองอโยธยา

กล่าวโดยสรุป จากการศึกษาสภาพของกระบวนการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาเชิงอนุรักษ์ แหล่งวัฒนธรรมรูปธรรม หรือบริเวณพื้นที่คุ้มครองและพื้นที่โดยรอบ พิจารณาโดยรวม พบว่าส่วนใหญ่มีการแสวงหาความรู้เพื่อการพัฒนาวัฒนธรรมรูปธรรมจากแหล่งความรู้ภายนอก การสร้างความรู้ยังขาดเรื่องการสงวนรักษา บูรณะ ปฏิสังขรณ์ มีการจัดเก็บความรู้ไว้ที่ตัวคนเป็นความรู้ฝังลึก ไม่มีการจัดระบบข้อมูล การเผยแพร่ความรู้แต่ละเรื่องใช้วิธีที่แตกต่างกันไป และการประยุกต์ใช้ความรู้ในระดับบุคคลพบว่าส่วนใหญ่ใช้ประสบการณ์ที่สั่งสมมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติกิจกรรมเพื่อการอนุรักษ์ ในขณะที่ระดับองค์กรมีการประยุกต์ใช้ความรู้จากผลการวิจัยมาเป็นแนวทางการพัฒนาเมือง

เมื่อพิจารณาจำแนกตามลักษณะพื้นที่การพัฒนา พบว่า

1. กระบวนการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาพื้นที่คุ้มครอง มีรายละเอียดต่อไปนี้

ขั้นการแสวงหาความรู้ พบว่า การแสวงหาความรู้เกี่ยวกับการสงวนรักษา บูรณะ ปฏิสังขรณ์ มีการแสวงหาความรู้จากแหล่งภายนอกเพียงอย่างเดียว โดยวิธีไปทัศนศึกษา การสอบถามเจ้าหน้าที่กรมศิลปากร และการไปร่วมอบรมกับหน่วยงานภายนอก การแสวงหาความรู้เพื่อการนำเสนอข้อมูลและคุณค่าของแหล่ง มีการแสวงหาความรู้จากแหล่งความรู้ภายในชุมชน คือ รวบรวมจากคำบอกเล่าต่างๆ กันมา ศึกษาจากประวัติอดีตเจ้าอาวาสจากการค้นคว้าเอกสารและการตีความจากวัตถุ และแหล่งความรู้ภายนอกชุมชน คือ การไปร่วมอบรมมัคคุเทศก์น้อยของเยาวชน การรวบรวมเอกสารจากแหล่งต่างๆ และสืบค้นข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของเมืองและวัดซึ่งเป็นโบราณสถานจากอินเทอร์เน็ต

ขั้นการสร้างความรู้ มีการนำความรู้ที่ได้จากเอกสาร อินเทอร์เน็ต และวัตถุที่ค้นพบมาประมวลเป็นความรู้ใหม่ของตนเอง

ขั้นการจัดเก็บความรู้ มีการจัดเก็บที่ตัวบุคคลเป็นความรู้ฝังลึก และการจัดเก็บเป็นหนังสือรายงานการวิจัย แผ่นบันทึกสำหรับอ่านที่จัดทำโดยเทศบาลเมืองอโยธยาจ้างมหาวิทยาลัยท้องถิ่น และมีการจัดเก็บในลักษณะเอกสารต่างๆ นอกจากนี้ปัจจุบันเทศบาลเมืองอโยธยาจ้างมหาวิทยาลัยท้องถิ่นศึกษาการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นอีกด้วย

ขั้นการเผยแพร่ข้อมูล โรงเรียนมีการกำหนดให้ผู้ที่ไปอบรมสัมมนานำความรู้ที่ได้รับ มาเล่าให้เพื่อนฟังในวันที่มีการประชุมชครู และพบว่าบางวัดเคยมีการแจกเอกสารความรู้เกี่ยวกับ ประวัติศาสตร์ของวัดซึ่งเป็นแหล่งโบราณสถานแจกผู้มาท่องเที่ยวไหว้พระ 9 วัด ปัจจุบัน ไม่มีแจก เนื่องจากทางวัดไม่มีงบประมาณในการจัดพิมพ์

ขั้นการประยุกต์ใช้ความรู้ มีการใช้ความรู้จากการสังเกต สอบถาม และประสบการณ์ ที่สั่งสมมาในอดีตประยุกต์ใช้ในการสงวนรักษาโดยการเฝ้าระวังความปลอดภัยเบื้องต้น และใช้ในการซ่อมแซมเบื้องต้นก่อนกรมศิลปากรจะมาบูรณะ และมีการบูรณาการความรู้ทางวัฒนธรรมกับ เศรษฐกิจชุมชน เช่น โครงการไหว้พระ 9 วัด การประกอบอาชีพเสริมเป็นมัคคุเทศก์นำชมแหล่ง วัฒนธรรม และยังพบว่าเทศบาลเมืองอโยธยาได้ประยุกต์ใช้ความรู้จากงานวิจัยที่จ้างมหาวิทยาลัย ท้องถิ่นจัดทำมาใช้ในการนำเสนอข้อมูลและคุณค่าของแหล่ง ผ่านสัญลักษณ์ดวงตราประจำ เทศบาลเมืองอโยธยา

2. กระบวนการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาพื้นที่โดยรอบ มีรายละเอียดต่อไปนี้

ขั้นการแสวงหาความรู้ พบว่า การแสวงหาความรู้เพื่อการรักษาภูมิทัศน์ และการใช้ ประโยชน์พื้นที่ร่วมสมัย (ปรับใช้แหล่งเรียนรู้ ปรับใช้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ ปรับใช้แหล่งท่องเที่ยว) มีการแสวงหาความรู้จากแหล่งภายนอกทั้งหมด โดยการไปศึกษาดูงานเพื่อตัวอย่าง ปฏิบัติที่ดี ไปทัศนศึกษา และไปอบรมสัมมนากับหน่วยงานภายนอกเกี่ยวกับการรักษาภูมิทัศน์ของ เมือง

ขั้นการสร้างความรู้ มีการสร้างความรู้โดยวิธีการเรียนรู้จากการปฏิบัติ และนำ ประสบการณ์ในอดีตมาบูรณาการกับการรักษาภูมิทัศน์ของวัด

ขั้นการจัดเก็บและจัดระบบข้อมูล มีการจัดเก็บความรู้ที่ตัวบุคคลและเก็บเป็นแฟ้ม เอกสารส่วนบุคคล ไม่มีการจัดระบบข้อมูล

ขั้นการเผยแพร่ความรู้ เป็นการเผยแพร่ความรู้ในชุมชน โดยวิธีประกาศเสียงตามสาย และแจกเอกสารแผ่นพับ

ขั้นการประยุกต์ใช้ความรู้ มีการใช้ประสบการณ์ในอดีตบูรณาการกับการรักษาภูมิ ทัศน์ของวัด

สรุปการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมรูปธรรมในแหล่งวัฒนธรรมเมือง อโยธยา จำแนกตามขั้นตอนการจัดการความรู้และวิธีการอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรม ดังรายละเอียดในตารางที่ 7

ตารางที่ 7 การจัดการความรู้เพื่อพัฒนาเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมรูปธรรมในแหล่งวัฒนธรรมเมือง
อโยธยา จำแนกตามขั้นตอนการจัดการความรู้และวิธีการอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรม
รูปธรรม

ขั้นตอน การจัดการความรู้	การอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรมรูปธรรม	
	การอนุรักษ์พื้นที่คุ้มครอง	การพัฒนาพื้นที่โดยรอบ
การแสวงหา ความรู้	<p>การสงวนรักษา บูรณะ ปฏิสังขรณ์</p> <p>แหล่งเรียนรู้ภายนอก</p> <ul style="list-style-type: none"> -ทัศนศึกษา / สอบถามเจ้าหน้าที่กรมศิลปฯ -อบรมกับหน่วยงานภายนอก <p><u>การนำเสนอข้อมูลและคุณค่าของแหล่ง</u></p> <p>แหล่งเรียนรู้ภายใน</p> <ul style="list-style-type: none"> -รวบรวมจากคำบอกเล่า -ศึกษาประวัติอดีตเจ้าอาวาสจากเอกสารและวัตถุที่สะสม <p>แหล่งเรียนรู้ภายนอก</p> <ul style="list-style-type: none"> -อบรมมัคคุเทศก์น้อย -รวบรวมเอกสาร -สืบค้นจากอินเทอร์เน็ต 	<p>การรักษาภูมิทัศน์ / ใช้ประโยชน์พื้นที่</p> <p>แหล่งเรียนรู้ภายนอก</p> <ul style="list-style-type: none"> -ศึกษาดูงาน หรือ ไปดูตัวอย่าง ปฏิบัติที่ดี - ทัศนศึกษา -อบรมสัมมนากับหน่วยงานภายนอก (รักษาภูมิทัศน์)
การสร้าง ความรู้	<p><u>การนำเสนอข้อมูลและคุณค่าของแหล่ง</u></p> <ul style="list-style-type: none"> -นำความรู้ที่ได้จากเอกสาร อินเทอร์เน็ต และวัตถุที่ค้นพบ มาประมวลเป็นความรู้ใหม่ของตนเอง 	<ul style="list-style-type: none"> -เรียนรู้จากการปฏิบัติ (เมืองน่าอยู่) -นำประสบการณ์ในอดีตมาบูรณาการกับการรักษาภูมิทัศน์
การจัดเก็บ จัดระบบ ความรู้	<p><u>จัดเก็บที่ตัวบุคคล</u></p> <ul style="list-style-type: none"> -เก็บเป็นความรู้ฝังลึก (tacit knowledge) <p><u>จัดเก็บที่แหล่งอื่น</u></p> <ul style="list-style-type: none"> -จ้างมหาวิทยาลัยท้องถิ่นวิจัยประวัติศาสตร์ จัดทำเป็นหนังสือ / CD -จัดเก็บในเอกสาร แฟ้มเอกสาร หนังสือ CD / กำลังศึกษาจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ <p><u>การจัดระบบข้อมูล</u></p> <p>ไม่มี</p>	<p><u>จัดเก็บที่ตัวบุคคล</u></p> <ul style="list-style-type: none"> -เก็บเป็นความรู้ฝังลึก (tacit knowledge) <p><u>จัดเก็บที่แหล่งอื่น</u></p> <p>จัดเก็บเป็นแฟ้มเอกสารส่วนบุคคล</p> <p><u>การจัดระบบข้อมูล</u></p> <p>ไม่มี</p>

ตารางที่ 7 การจัดการความรู้เพื่อพัฒนาเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมรูปธรรมในแหล่งวัฒนธรรมเมือง
 อโยธยา จำแนกตามขั้นตอนการจัดการความรู้และวิธีการอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรม
 รูปธรรม (ต่อ)

ขั้นตอน การจัดการความรู้	การอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรมรูปธรรม	
	การอนุรักษ์พื้นที่คุ้มครอง	การพัฒนาพื้นที่โดยรอบ
การเผยแพร่ ความรู้	<p>การสงวนรักษา <u>บูรณะ ปฏิสังขรณ์</u></p> <p>นำเรื่องทั่วไปอบรมมาเล่าสู่กันฟัง (ครูในโรงเรียน)</p> <p>การนำเสนอข้อมูลและคุณค่าของแหล่ง</p> <p>แจกเอกสารประวัติวัดแก่ผู้ที่มาไหว้พระ(ปัจจุบันไม่มีแจก เพราะ วัดไม่มีงบประมาณ)</p>	<p>ภายในชุมชน</p> <p>-ประกาศเสียงตามสาย</p> <p>-แจกเอกสารแผ่นพับ</p>
การประยุกต์ ใช้ความรู้	<p>-ใช้ความรู้จากการสังเกต สอบถาม มาช่วยดูแลเฝ้าระวังความ ปลอดภัยโบราณสถานจากภัยธรรมชาติ/น้ำมือมนุษย์</p> <p>-ใช้ประสบการณ์ที่สั่งสมเป็นภูมิปัญญาช่างไทยซ่อมแซมเบื้องต้น</p> <p>-บูรณาการความรู้ทางวัฒนธรรมกับเศรษฐกิจชุมชน เช่น โครงการไหว้พระ 9 วัด เป็นมัคคุเทศก์นำชม</p> <p>-ประยุกต์ใช้ผลการวิจัยนำเสนอข้อมูลและคุณค่าของแหล่ง ผ่าน สัญลักษณ์ดวงตราประจำเทศบาลเมืองอโยธยา</p>	<p>-ใช้ประสบการณ์ที่สั่งสมเป็น ภูมิปัญญามาใช้รักษาภูมิทัศน์</p> <p>-ใช้ความรู้จากการสัมมนาและ การศึกษาจากตัวอย่างการปฏิบัติที่ดี มาใช้จัดทำแผนงานเทศบาลเมืองนำอยู่</p> <p>-การประยุกต์ใช้ความรู้จาก ผลการวิจัยพัฒนาภูมิทัศน์ของเมือง โดยการสร้างเสาไฟฟ้ารูปเศียรช้าง สร้างอาคารที่สอดคล้องกับอาคารเดิม</p>

1.1.3 กิจกรรม เครื่องมือและบทบาทผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้เพื่อพัฒนา
 วัฒนธรรมรูปธรรมในแหล่งวัฒนธรรมเมืองอโยธยา

จากการศึกษากิจกรรมและเครื่องมือจัดการความรู้เพื่อพัฒนาวัฒนธรรมรูปธรรม พบว่า กิจกรรมที่ปฏิบัติแบ่งเป็น 1) กิจกรรมที่ต่างคนต่างทำเฉพาะบุคคล เฉพาะกลุ่ม และ 2) กิจกรรมที่ปฏิบัติร่วมกัน เป็นกิจกรรมที่เทศบาลเป็นผู้เอื้อ ผู้อำนวยความสะดวก ให้ชุมชนปฏิบัติร่วมกัน และมีกลุ่มต่างๆ เข้ามาให้ความช่วยเหลือ หรือให้ความร่วมมือในฐานะผู้ปฏิบัติ กิจกรรมที่ปฏิบัติ ได้แก่ การแสวงหาความรู้ด้วยการไปทัศนศึกษา อบรม สัมมนา กับหน่วยงานภายนอก การสร้างความรู้ โดยวิธีเรียนรู้จากการปฏิบัติ เช่น โครงการรณรงค์เมืองนำอยู่ การเผยแพร่ความรู้โดยการประกาศ เสียงตามสาย การเผยแพร่ข้อมูลความรู้ผ่านสื่อ เครื่องมือจัดการความรู้ที่สำคัญคือ แผนงาน/โครงการ/งบประมาณ เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในลักษณะกิจกรรมต่างๆ กลุ่มที่ร่วมปฏิบัติ นอกจากเทศบาลตั้งที่กล่าวแล้ว กลุ่มซึ่งเป็นคนในชุมชน ได้แก่ เยาวชน ชมรมผู้สูงอายุ สภาวัฒนธรรมตำบล โรงเรียน ส่วนกลุ่มที่เป็นผู้เสริมจากภายนอกยังมีความจำเป็นในการพัฒนาเช่นกัน ได้แก่ หน่วยงานภายนอกซึ่งทำหน้าที่ส่งเสริมด้านผู้เชี่ยวชาญ วิทยากรและสถานที่แหล่งเรียนรู้

กิจกรรมและเครื่องมือจัดการความรู้ จำแนกตามขั้นตอนการจัดการความรู้ มีดังนี้

1) **การแสวงหาความรู้** กิจกรรมแสวงหาความรู้ คือ การทัศนศึกษา การพูดคุยแบบไม่เป็นทางการ การอบรม การสัมมนา การฟังจากการบอกเล่า การรวบรวมเอกสารและการศึกษาจากวัตถุ เครื่องมือในการแสวงหาของชุมชน คือ พื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ภายนอก วิทยากรภายนอก การสื่อสารระหว่างบุคคล เอกสาร และวัตถุ

2) **การสร้างความรู้** กิจกรรมสร้างความรู้ของชุมชน คือ การเรียนรู้จากการปฏิบัติ คือ การสร้างความรู้จากการทำงาน ร่วมกิจกรรมต่างๆ มักทำให้ได้เทคนิคใหม่ๆ ในการทำงาน การสร้างความรู้จากการนำประสบการณ์มาประยุกต์ใช้ในปัจจุบันทำให้เกิดความรู้ใหม่ การประมวลความรู้ที่ได้จากการแสวงหาความรู้ซึ่งเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นในตนเอง เครื่องมือสร้างความรู้ของชุมชน ได้แก่ เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในลักษณะของการจัดกิจกรรมให้เกิดการสร้างความรู้

3) **การการจัดเก็บและจัดระบบความรู้** กิจกรรมจัดเก็บความรู้ คือ การจ้างมหาวิทยาลัยท้องถิ่นในการรวบรวมข้อมูล สารสนเทศ เกี่ยวกับประวัติศาสตร์เมืองอโยธยา หรืออโยธยาศรีรามเทพนคร โดยข้อมูลที่ได้นำมาจัดเก็บเป็นหนังสือ รายงานการวิจัย และแผ่นบันทึกสำหรับอ่าน และไม่พบว่ามีมีการนำความรู้มาจัดระบบ ทั้งระดับบุคคล กลุ่ม และองค์กร เครื่องมือที่ใช้จัดเก็บความรู้ คือ งบประมาณ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์

4) **การเผยแพร่ความรู้** กิจกรรมเผยแพร่ความรู้ คือ การสนทนากลุ่ม การประกาศเสียงตามสายและการเผยแพร่ข้อมูลผ่านเอกสาร เครื่องมือจัดเผยแพร่ความรู้ คือ งบประมาณ อุปกรณ์เสียงตามสาย เอกสาร/แผ่นพับ วัสดุต่างๆ เช่น แฟ้ม กระดาษที่ใช้ทำแผ่นพับและการสื่อสารระหว่างบุคคล

5) **การประยุกต์ใช้ความรู้** กิจกรรมที่นำความรู้มาประยุกต์ใช้ คือ การรักษามรดกภูมิทัศน์ของเมืองซึ่งกระทำโดยพระสงฆ์และชาวบ้าน การทำแผนงานเทศบาลเมืองนำอยู่ การพัฒนามรดกภูมิทัศน์ของเมืองซึ่งทำโดยเทศบาล เครื่องมือประยุกต์ใช้จัดการความรู้ คือ งบประมาณ เอกสารและเครือข่าย

สรุปกิจกรรมและเครื่องมือจัดการความรู้เพื่อพัฒนาวัฒนธรรมรูปธรรมในแหล่งวัฒนธรรมเมืองอโยธยา ดังตารางที่ 8

ตารางที่ 8 กิจกรรมและเครื่องมือจัดการความรู้เพื่อพัฒนาวัฒนธรรมรูปธรรมในแหล่งวัฒนธรรมเมืองอโยธยา

ขั้นตอนการจัดการความรู้	กิจกรรม	เครื่องมือ	ผู้จัดการความรู้และบทบาทในการจัดการความรู้
แสวงหาความรู้	-ทัศนศึกษา -อบรมกับหน่วยงานภายนอก -สัมมนากับหน่วยงานภายนอก	- พื้นที่/แหล่งเรียนรู้ภายนอก - โครงการ/งบประมาณ - วิทยากรภายนอก	-เทศบาล (ผู้เอื้อ/อำนาจ/ปฏิบัติ) -เยาวชน / ชมรมผู้สูงอายุ / สภาวัฒนธรรมตำบล (ผู้ปฏิบัติ) -โรงเรียน (ผู้ประสาน) -หน่วยงานภายนอก (ผู้เสริมด้านวิทยากร / สถานที่)
	-พูดคุยแบบไม่เป็นทางการ -ฟังจากคำบอกเล่า -รวบรวมและศึกษาจากเอกสาร -รวบรวมและศึกษาจากวัตถุ	-การสื่อสารระหว่างบุคคล -เอกสาร -วัตถุ	-วัด (ผู้ปฏิบัติ) -ชาวบ้านรายบุคคล (ผู้ปฏิบัติ)
สร้างความรู้	-เรียนรู้จากการปฏิบัติ -ประมวลความรู้ในตัวเอง -นำประสบการณ์ในอดีตบูรณาการกับการรักษาภูมิทัศน์	-เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในลักษณะกิจกรรม -ไม่มี-เป็นกิจกรรมภายในคน	-เทศบาล (ผู้เอื้อ/อำนาจ/ปฏิบัติ) -ประชาชนในชุมชน (ผู้ปฏิบัติ)
จัดเก็บความรู้	-จ้างมหาวิทยาลัยท้องถิ่นวิจัย จัดทำเป็นหนังสือ / CD -จัดเก็บเป็นแฟ้มเอกสาร	-งบประมาณ -สื่ออิเล็กทรอนิกส์ -วัสดุ เช่น แฟ้ม / กระดาษ	-เทศบาล (ผู้เอื้อ/อำนาจ) -หน่วยงานภายนอก (ผู้เสริม) -ชาวบ้านรายบุคคล (ผู้ปฏิบัติ)
เผยแพร่ความรู้	-ประกาศเสียงตามสาย -เผยแพร่ข้อมูลผ่านสื่อ -สนทนากลุ่ม	-งบประมาณ -อุปกรณ์เสียงตามสาย -เอกสาร / แผ่นพับ -วัสดุ เช่น แฟ้ม / กระดาษ	-เทศบาล (ผู้เอื้อ/อำนาจ/ปฏิบัติ) -โรงเรียนปฏิบัติภายใน (ผู้ปฏิบัติ)
ประยุกต์ใช้ความรู้	-รักษาภูมิทัศน์ -ทำแผนงานเทศบาลเมืองนำอยู่ -พัฒนาภูมิทัศน์ของเมือง	-งบประมาณ (น้อย/ขอแรง) -เอกสาร/เครือข่าย -งบประมาณ (มาก/ซื้อ)	-วัดและชาวบ้าน (ผู้ปฏิบัติ) -เทศบาล (ผู้เอื้อ/อำนาจ/ปฏิบัติ)

1.5 กระบวนการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมนามธรรมในแหล่งวัฒนธรรมเมืองอโยธยา

วัฒนธรรมนามธรรม หมายถึง แบบแผนในการดำเนินชีวิตหรือประเพณีปฏิบัติที่เกิดจากความคิด ความเชื่อ ปราภฏในรูปของการกระทำ ได้แก่ 1) ความเชื่อ ค่านิยม ความรู้และการ

กระทำเกี่ยวกับการดำรงชีวิต ได้แก่ ภูมิปัญญาด้านต่างๆ ในการดำรงชีวิต เช่น การทำมาหากิน อาหาร การแต่งกาย การรักษาสุขภาพ และการสร้างที่อยู่อาศัย 2) ประเพณี ได้แก่ ประเพณีทางศาสนา เช่น ประเพณีทำบุญเข้าพรรษา-ออกพรรษา ทำบุญทอดกฐิน ทำบุญตรุษ-สงกรานต์ เป็นต้น และประเพณีรื่นเริงตามเทศกาลต่างๆ เช่น ประเพณีการละเล่นสงกรานต์ ประเพณีแห่เทียนพรรษา ประเพณีลอยกระทง 3) ขนบธรรมเนียม คือ แนวทางประเพณีในสังคม เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีแบบแผน 4) สุนทรียศาสตร์ เป็นเรื่องของความงามที่สัมผัสได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 4 เช่น รูปแบบของบ้านพักอาศัย การตกแต่งสถานที่ต่างๆ การร้องรำทำเพลง ดนตรี ศิลปะการแสดงต่างๆ และ 5) ภาษาและวรรณกรรม คือ การเขียน การพูด เพื่อสืบทอดความรู้ เพื่อการสื่อสารระหว่างกัน

วิธีการอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรมนามธรรม ประกอบด้วย 1) การวิจัยทางวัฒนธรรม 2) การอนุรักษ์วัฒนธรรม สืบสานวัฒนธรรม 3) การฟื้นฟูวัฒนธรรม 4) การพัฒนาและแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม ผลการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสภาพของกระบวนการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาวัฒนธรรมนามธรรมในแหล่งวัฒนธรรมเมืองโยชยา ปรากฏดังต่อไปนี้

1.5.1 ขั้นตอนการจัดการความรู้เพื่อการวิจัยทางวัฒนธรรม

การวิจัยทางวัฒนธรรม หมายถึง การศึกษา สืบค้น รวบรวมข้อมูล องค์ความรู้ทางวัฒนธรรมประเภทต่างๆ ได้แก่ ข้อมูลบุคคลสำคัญทางวัฒนธรรม เช่น ศิลปิน บุคคลสำคัญทางศาสนา ปราชญ์ชาวบ้าน สิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรม เช่น โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ทัศนศิลป์ เอกสาร หนังสือ สื่อโสตทัศน์ เครื่องมือ เครื่องใช้ เครื่องแต่งกาย และวิถีชีวิต เช่น ชชาติพันธ์ คือ กลุ่มชนที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นนั้นๆ ศาสนาและความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรม ภาษาและวรรณกรรม (รวมตำนาน นิทาน เรื่องเล่า) ภูมิปัญญาท้องถิ่น และศิลปะการแสดงและดนตรีอย่างเป็นระบบ จากการศึกษาพบว่า คนในชุมชนทั้งสามแห่งในเมืองโยชยา ยังไม่มีกระบวนการจัดการความรู้เพื่อการวิจัยทางวัฒนธรรมทั้งในระดับบุคคล กลุ่มและองค์กร

1.5.2 ขั้นตอนการจัดการความรู้เพื่อการอนุรักษ์ สืบสานวัฒนธรรมนามธรรม

การอนุรักษ์ สืบสานวัฒนธรรม หมายถึง การปกป้องรักษา และสืบทอดวัฒนธรรมที่เลือกสรรแล้วว่าดีมีประโยชน์ต่อบุคคลและสังคมให้คงอยู่ในปัจจุบันและในอนาคตต่อไป โดยการสร้างความเข้าใจและความตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรม ผ่านกระบวนการศึกษาเรียนรู้ทั้งในระบบ นอกระบบและตามอัธยาศัย พร้อมกับส่งเสริมการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมผ่านการใช้สอยอย่างต่อเนื่อง มีการส่งเสริมให้ผู้มีความสามารถทางวัฒนธรรมได้มีโอกาสพัฒนาความสามารถและมีโอกาสถ่ายทอดความรู้

วัฒนธรรมนามธรรมที่ได้รับการอนุรักษ์และสืบสานปฏิบัติกันมาจนถึงปัจจุบัน ส่วนใหญ่จะเป็นวัฒนธรรมประเภทประเพณีทางศาสนา เป็นกิจกรรมที่ประชาชนในชุมชนซึ่งเกือบ

ทั้งหมด คือร้อยละ 95 เป็นชาวพุทธ (ข้อมูลจากแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาเทศบาลเมืองอโยธยา) ได้ร่วมกันปฏิบัติตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน เช่น การทำบุญตักบาตรและเวียนเทียนวันสำคัญทางศาสนาต่างๆ ได้แก่ วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา การแห่เทียนพรรษาไปถวายวัด วันเข้าพรรษา การตักบาตรเทโววันออกพรรษา นอกจากนี้เป็นพิธีเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์และความกตัญญู ได้แก่ การทำบุญปีใหม่ห่มผ้าพระเจดีย์วัดสามปลื้ม การทำบุญ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในหมู่บ้าน เช่น เจ้าแม่ไทรทอง เจ้าแม่ลำไย (ทำบุญช่วงสงกรานต์) การทำบุญแสดงมุทิตาจิตแด่เจ้าอาวาสวัดประดู่ทรงธรรมที่ล่วงลับไปแล้ว การทำบุญสังฆทานอุทิศส่วนกุศลแก่บรรพบุรุษในวันสงกรานต์ นอกจากนี้วัฒนธรรมในการดำเนินชีวิตซึ่งเก็บรักษาไว้ที่ตัวบุคคลในลักษณะของภูมิปัญญาและปฏิบัติในวิถีชีวิตก็ยังปรากฏอยู่กระจัดกระจายในเมืองอโยธยาทั้งชุมชนตัวอย่างที่ศึกษาและบริเวณใกล้เคียง

สภาพของกระบวนการจัดการความรู้เพื่อการอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมนามธรรมของแหล่งวัฒนธรรมเมืองอโยธยา พบว่า

1) การแสวงหาความรู้

การแสวงหาความรู้ด้านการอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมนามธรรมของชุมชนมีการแสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ทั้งจากภายในและภายนอกชุมชน กล่าวคือ

การแสวงหาความรู้ภายในชุมชน โดยการรวบรวมข้อมูลความคิดจากตัวแทนประชาชนผ่านการจัดประชุมประชาคมเพื่อการจัดกิจกรรมวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ในการส่งเสริมการดำเนินงานด้านวัฒนธรรม โดยการจัดทำแผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาท้องถิ่น เทศบาลมีการจัดประชุมประชาคมเพื่อรับฟังความคิดเห็นจากชาวบ้านว่ามีความต้องการโครงการพัฒนาอะไรบ้าง สำหรับโครงการที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมจะมีผู้เสนอโครงการใหม่เข้ามาจากผู้ที่มีความรู้ในเรื่องนั้นๆ เช่น ผู้นำชุมชนคนหนึ่งมีลูกสาวทำงานอดิเรกเป็นมัคคุเทศก์และเห็นว่าการอบรมมัคคุเทศก์น้อยจะช่วยให้เด็กได้มีความเข้าใจในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและเกิดความรักท้องถิ่นมากขึ้น จึงเสนอโครงการอบรมมัคคุเทศก์น้อย เทศบาลจึงได้จัดทำแผนงานโครงการอบรมมัคคุเทศก์น้อยในแผนยุทธศาสตร์การพัฒนา

นอกจากนี้ในกลุ่มของชาวบ้านเองมีการรวมตัวปรึกษาหารือกันถึงกิจกรรมที่จะจัดเพื่อการอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรม เนื่องจากเทศบาลจะจัดงบประมาณให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมโดยการจัดกิจกรรมที่ลานวัฒนธรรมทุกปี เริ่มต้นจากการพูดคุยแบบไม่เป็นทางการระหว่างผู้ที่เป็นแกนนำในการจัดกิจกรรมก่อน หลังจากนั้นเมื่อมีการประชุมประจำเดือนของชมรมผู้สูงอายุจะมีการปรึกษาอย่างเป็นทางการอีกครั้งหนึ่งจึงจะได้ความคิดเพิ่มเติมจากผู้สูงอายุซึ่งส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม

ตาม จากการสังเกต พบว่า การพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้แบบไม่เป็นทางการของผู้ที่เป็นแกนนำ มักจะได้แนวคิดหลักที่ชัดเจน ส่วนการประชุมกลุ่มใหญ่มักอยู่ในลักษณะขอความเห็นชอบขอความร่วมมือในการไปร่วมงานและขอสนับสนุนทรัพยากร

...คุยกันที่ศาลาอเนกประสงค์ เรื่องจะจัดงานลานวัฒนธรรมแล้วมีคนพูดถึงคำขวัญ จังหวัดที่ว่าเราเป็นเมืองอยู่ช้าวอน้ำ เคียงนี้คนรุ่นใหม่เริ่มสัมผัสไม่ได้แล้ว เราก็เลยได้แนวคิดจะทำเรื่องนี้ มีคนเคยอ่านหนังสือของโนหลวงเรื่องข้าวของพ่อ ก็เลยได้ชื่อเลย...

(คนชัย ภาคภูมิ, สัมภาษณ์, 22 ธันวาคม 2553)

การแสวงหาความรู้จากภายนอกชุมชนโดยการทัศนศึกษาที่แหล่งเรียนรู้

ภายนอกชุมชน เป็นการค้นหา รวบรวมความรู้ด้วยการสังเกต การฟังบรรยาย กิจกรรมการอนุรักษ์ สืบสานวัฒนธรรมในบริเวณใกล้เคียงและท้องถิ่นอื่น โดยเทศบาลจัดโครงการทัศนศึกษาให้แก่กลุ่มต่างๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มเยาวชนไปทัศนศึกษานอกชุมชน เช่น ไปพระราชวังบางปะอินเพื่อศึกษาวิธีการอนุรักษ์วัฒนธรรมผ่านการส่งเสริมอาชีพต่างๆ ไปเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเจ้าสามพระยาเพื่อสร้างความตระหนักในเอกลักษณ์ของความเป็นไทย ไปศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์อยุธยาเพื่อศึกษาวิถีชีวิตและภูมิปัญญาในการสร้างบ้านเรือนการประกอบอาชีพค้าขายทางเรือสำเภาในอดีต สำหรับผู้สูงอายุ จัดให้ไปศึกษาตัวอย่างการอนุรักษ์วัฒนธรรมในจังหวัดต่างๆ โดยจัดแบบเข้าไปเย็นกลับส่วนใหญ่ จึงเป็นการไปทัศนศึกษาและไหว้พระที่วัดในจังหวัดใกล้เคียง การไปเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ต่างๆ เพื่อศึกษาความรู้ของคนสมัยก่อนที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ไว้ในศิลปวัตถุและเอกสารต่างๆ

2) การสร้างความรู้

การสร้างความรู้เพื่อการอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรม พบว่า มีการสร้างความรู้แบบ explicit to tacit โดยผู้มีความรู้ชัดเจนอยู่ในตัว **อธิบาย บรรยาย ความรู้เชิงทฤษฎี หรือความรู้ที่เป็นแบบแผนชัดเจนแก่ผู้เรียนรู้** เช่น พระสงฆ์วัดคูสิดารามเข้าไปบรรยายศีลธรรม จริยธรรมและทักษะชีวิตให้แก่นักเรียนในโรงเรียนวัดคูสิดาราม เกี่ยวกับหลักการทางศีลธรรมจริยธรรมที่เด็กควรปฏิบัติ เช่น การมีความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณกระทำอย่างไร มีผลอย่างไร โดยเล่าเรื่องสมัยพุทธกาลให้ฟังเพื่อเป็นตัวอย่างประกอบ เมื่อเด็กฟังหลักการและตัวอย่างของความกตัญญูจนเกิดความเข้าใจวิธีการและประโยชน์ของความกตัญญูก็จะกลายเป็นความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคลต่อไป การสร้างความรู้แบบนี้เป็นการสร้างความรู้ตามลักษณะการศึกษาในระบบ โรงเรียน สำหรับการสร้างความรู้แบบการศึกษานอกระบบโรงเรียนก็มีเช่นกัน เป็นการสร้างความรู้โดยวิธีการบรรยายหลักการทางทฤษฎี

แล้วให้ลองปฏิบัติด้วย คือ มีการอบรมหลักศาสนาสำหรับประชาชนทั่วไปผ่านการบวชเนกขัมมะ ๓ วัตรแห่งคุณ นอกจากนี้บางครั้งเทศบาลมีการสร้างความรู้โดยการบรรยายความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับประวัติของประเพณี พิธีนั้นๆ ก่อนที่จะลงมือปฏิบัติกิจกรรม

...การจัดกิจกรรมบางอย่างเช่นวันมาฆบูชา จัดงานสัปดาห์พุทธศาสนาก็จะกล่าวถึงประวัติความเป็นมาของวันมาฆบูชาก่อน ถึงแม้ว่าหลายคนจะคิดว่ารู้แล้ว แต่ก็มีหลายคนที่ยังไม่รู้ บางคนก็ลืม และบางคนก็รู้ไม่หมด ก็จะให้ความรู้ในเรื่องนี้ และจะได้อธิบายว่าทำไมเราต้องอนุรักษ์ประเพณีในวันสำคัญนี้ไว้...

(ทัศนีย์ บริบาล, สัมภาษณ์, 14 ธันวาคม 2553)

การสร้างความรู้แบบ explicit to tacit โดย**วิธีฝึกอบรมเพื่อสร้างอาชีพ** เนื่องจากบริเวณเมืองอโยธยามีชุมชนที่มีความสามารถด้านนาฏศิลป์ โดยเฉพาะลิเกที่มีชื่อเสียงในปัจจุบัน ได้แก่ คณะจำเนียรน้อยลูกท่าเรือ หรือเป็นที่รู้จักกันในชื่อของคณะศรามาหน้าเพชรและคณะบุญชอบสิทธิสาร และคณะที่มีชื่อเสียงในอดีตได้แก่คณะแม่รำพึง การอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมของคนในกลุ่มนี้เป็นการฝึกอบรมโดยพ่อแม่ญาติพี่น้องเป็นผู้อธิบายวิธีการและเทคนิคในการเล่นลิเกออกมาเป็นความรู้ที่เข้าใจได้ชัดเจน รวมทั้งร่วมกันฝึกฝนจนเกิดความชำนาญไปประกอบอาชีพร่วมกับครอบครัวได้ ในขณะที่เดียวกันความรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติในการประกอบอาชีพยังกลับไปเป็นความรู้ฝังลึกจากการบูรณาการความรู้ที่มีอยู่เดิมและประสบการณ์ในการแสดงแต่ละครั้งและแต่ละสถานที่อีกด้วย

การสร้างความรู้แบบ explicit to tacit โดย**วิธีการฝึกอบรมเพื่อการเรียนรู้** นอกจากจะมีวัฒนธรรมด้านภูมิปัญญาลิเกแล้ว ในชุมชนยังมีวัฒนธรรมภูมิปัญญาด้านดนตรีไทยโดยเจ้าของภูมิปัญญา คือ ครูณรงค์ ซึ่งปัจจุบันมาช่วยสอนให้เด็กและเยาวชนที่ศูนย์อเนกประสงค์บ้านเตาอิฐ โดยมีครูดวงสุดาเป็นผู้ชักชวนมา

...ที่ได้มาเปิดสอนดนตรีไทยเนื่องจากตอนอยู่โรงเรียนเห็นคนเขาจะจำหน่ายเครื่องดนตรีเก่าที่ไม่ใช่แล้ว ถามเขาว่าจะเอาไปไหน เขาบอกว่าจะเอาไปเผา เราก็ไม่อยากจะเผา เสียขายประการหนึ่ง แล้วก็คิดว่าไม่น่าจะเผาด้วย เลยขอเขามา ตอนนั้นเป็นขอเก่าก็พอใช้ได้แต่เสียงไม่ดี ตัวเองก็เล่นดนตรีไม่เป็นก็เอาไปใส่ถุงทิ้งไว้เป็นปี ยังไม่รู้จะเอาไปทำอะไรดี พอเกษียณแล้วก็เห็นที่นี่มีศูนย์อเนกประสงค์ ก็เลยเอามาแขวนไว้ที่นี่ ให้คนได้ศึกษาดูแลพิพิธภัณฑสถาน ก็มีคนสนใจอยากจะเล่น เลยชวนครูณรงค์มาช่วยสอน ตอน

แรกสอนผู้สูงอายุแต่ไม่ไหวกัน ฝึกไม่ไหวค่อยๆ หายไป กลายเป็นเด็กๆ ซ้อมได้ทนกว่า (ซ้อมทุกวันเสาร์ 5 ชั่วโมง) ตอนนี้เลยมีแต่เด็กและเยาวชนมาเรียนกันหลายรุ่นแล้ว เหมือนกัน ส่วนใหญ่เรียนได้ถึงม.ปลาย

(ดวงสุดา ผาสุก, สัมภาษณ์, 11 มกราคม 2554)

การฝึกอบรมเล่นดนตรีไทยต้องมีการเรียนรู้ภาคทฤษฎีก่อน โดยเริ่มจากการไหว้ครู ตามด้วยฝึกเพลงไหว้ครู แล้วจึงฝึกเพลงอื่นๆ รวมทั้งวิธีการใช้เครื่องดนตรีที่ถูกต้อง ทำนั่งเล่นดนตรีเนื่องจากดนตรีไทยเป็นดนตรีที่นั่งกับพื้นและวิธีการดูแลรักษาเครื่องดนตรี การเรียนหลักการต่างๆ เหล่านี้เป็นการเรียนรู้วัฒนธรรมที่เป็นแบบแผนทางสังคมไปพร้อมกันด้วย เช่น การเคารพนับถือครูหรือความกตัญญู มารยาทไทยและภูมิปัญญาในการซ่อมแซมเครื่องดนตรีไทยเบื้องต้น หลังจากนั้นจึงฝึกการเล่นดนตรี เป็นการเข้าสู่การเรียนรู้จากการปฏิบัติ การเล่นดนตรีไทยจำเป็นต้องมีการฝึกฝนอย่างต่อเนื่องเนื่อง**การเรียนรู้โดยการปฏิบัติ** ชมรมผู้สูงอายุบ้านเตาอิฐและสภาวัฒนธรรมตำบลสนับสนุนพื้นที่ของอาคารอเนกประสงค์บ้านเตาอิฐเปิดการฝึกอบรมดนตรีไทยให้แก่ผู้ที่มีความสนใจทั่วไป และกลุ่มที่สนใจอย่างจริงจังจะมาฝึกฝนกันเป็นประจำ

นอกจากนี้ยังพบว่า มีการสร้างความรู้แบบ tacit to tacit ด้วย**การเรียนรู้จากการปฏิบัติ** มีหลายรูปแบบ เช่น การสนับสนุนให้นำความรู้มาใช้อย่างต่อเนื่อง โดยกลุ่มสอนดนตรีไทย ศูนย์อเนกประสงค์บ้านเตาอิฐ เปิดสอนดนตรีไทยและมีเยาวชนที่สนใจในการเล่นดนตรีไทยอย่างจริงจังมาฝึกกันทุกวันเสาร์ เพื่อให้เยาวชนเหล่านี้มีกำลังใจในการอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมสาขานี้ ประชานสภาวัฒนธรรมตำบลจึงสนับสนุนให้เกิดการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องโดยการประชาสัมพันธ์ความสามารถของเยาวชนและความสามารถของครูผู้สอน นอกจากนี้เมื่อมีผู้มอบหมายให้จัดหาการแสดงประกอบการอบรมสัมมนางานวัฒนธรรมต่างๆ ประชานสภาวัฒนธรรมตำบลจะพาเยาวชนเหล่านี้ไปร่วมแสดงในงานด้วย ต่อมาเมื่อมีผู้ขอการแสดงประกอบด้วย ครูดวงสุดาจึงช่วยสอนนาฏศิลป์แก่นักแสดง ดังนั้นปัจจุบันนอกจากมีการสอนดนตรีไทยแล้ว ศูนย์อเนกประสงค์ยังมีการสอนนาฏศิลป์ด้วย การส่งเยาวชนไปร่วมแสดงนี้ยังเป็นการไปแสดงโดยไม่คิดค่าใช้จ่ายอีกด้วย โดยชมรมผู้สูงอายุและสภาวัฒนธรรมตำบลไผ่ลิงและครูดวงสุดาจะเป็นผู้จัดหาชุดให้แก่นักแสดง

การเรียนรู้จากการปฏิบัติ อีกรูปแบบหนึ่งคือ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรม โดยเทศบาลกับภาคีต่างๆ ส่งเสริมบทบาทที่บ้าน วัด โรงเรียน ในการจัดกิจกรรมผ่านยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น กิจกรรมต่างๆ ได้แก่ การจัดประเพณีทางศาสนา เช่น สัปดาห์ส่งเสริมพระพุทธศาสนา เนื่องในวันสำคัญทางศาสนา การทำบุญตักบาตรในวันธรรมสวนะขึ้นและแรม 15 ค่ำ ตลอดช่วงเข้าพรรษา การ

ทำบุญตักบาตรเทโวในวันปวารณาออกพรรษา ประเพณีทางศาสนาที่เป็นงานสำคัญงานหนึ่งของเทศบาล คือ ประเพณีแห่เทียนพรรษาซึ่งเป็นการจัดกิจกรรมร่วมกันระหว่างเทศบาล โรงเรียน ชาวบ้านและวัด โดยเทศบาลเป็นผู้ประสานงานและสนับสนุนด้านงบประมาณ โดยมีชาวบ้าน โรงเรียนมาร่วมกิจกรรมในขบวนแห่เทียนพรรษาไปที่วัด พระสงฆ์จะเตรียมสถานที่และเตรียมงานเกี่ยวกับพิธีการทางศาสนา ชาวบ้านที่มีภูมิปัญญาด้านกลองยาวได้มีส่วนร่วมส่งเยาวชนที่ฝึกฝนการตีกลองและรำกลองยาวอย่างชำนาญเข้ามาร่วมในงานนี้ด้วย นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมประเภทงาน ประเพณีรื่นเริงต่างๆ เช่น ประเพณีสงกรานต์ เทศบาลจัดให้มีการทำบุญตักบาตรด้านหน้าเทศบาล ในตอนเช้า หลังจากนั้นมีการรดน้ำขอพรจากผู้สูงอายุ มีการแสดงพื้นบ้าน เช่น เพลงฉ่อย เพลงเกี่ยวข้าว รำวง รับประทานอาหารร่วมกัน นอกจากนี้ หลายชุมชนยังจัดเป็นวันขึ้น ปีใหม่ไทย เช่น มีการทำบุญกลางบ้านให้เจ้าแม่ลำไยซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน มีการห่มผ้าพระเจดีย์วัดสามปลื้ม เป็นต้น อีกกิจกรรมหนึ่งคือประเพณีลอยกระทง มีการแสดงพื้นบ้านต่างๆ เช่น รำวงย้อนยุค ประกวดหนูน้อยนพมาศ ประกวดกระทง ฯลฯ การแสดงต่างๆ ได้รับความร่วมมือทั้งจากชุมชน และโรงเรียน โดยมีเทศบาลเป็นผู้เอื้ออำนวยในการจัดกิจกรรมต่างๆ กิจกรรมเหล่านี้ช่วยสนับสนุนให้คนที่มีความรู้ความสามารถพิเศษทางวัฒนธรรมได้มีโอกาสแสดงออกและพัฒนาความรู้ความสามารถของตนเองด้วย เพราะการเข้าร่วมกิจกรรมทำให้ได้รับประสบการณ์ เพิ่มพูนทักษะ และได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันทำให้เกิดความรู้ในตนมากยิ่งขึ้น

ความรู้ทางวัฒนธรรมความกตัญญูกตเวที ซึ่งเป็นแบบแผนที่ดีในการดำเนินชีวิตของคนไทยตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน สามารถนำมาสร้างให้เกิดขึ้นกับคนในยุคปัจจุบันได้ ด้วยการทำให้เกิดการเรียนรู้จาก**การปฏิบัติ**เช่นกัน จากการศึกษาพบว่ากิจกรรมที่สืบทอดเรื่องความกตัญญูกตเวทีในชุมชนมีกิจกรรมที่หลากหลาย อาทิ กิจกรรมการรดน้ำคำหัวขอพรผู้ใหญ่ในวันสงกรานต์ซึ่งจัดโดยเทศบาลเมืองอโยธยา และบางบ้านมีการจัดกันเองในครอบครัว มีการจัดพิธีแสดงมุทิตาจิตแก่เจ้าอาวาสวัดคูสิดารามในวันครู โดยโรงเรียนวัดคูสิดาราม เนื่องจากเจ้าอาวาสเป็นผู้มีอุปการคุณแก่โรงเรียนอย่างมากด้วยการไปช่วยสอนหนังสือ สนับสนุนทุนการศึกษาและทุนด้านบริหารจัดการอื่นๆ มีการจัดพิธีมุทิตาจิตแก่เจ้าอาวาสผู้ล่วงลับไปแล้วโดยพระสงฆ์วัดประคู้ทรงธรรมและประชาชนที่เคยเป็นลูกศิษย์ทั้งในชุมชนและนอกชุมชน ดังที่ พระสมภพ สุปฏิปันโน (สัมภานันท์, 11 พฤศจิกายน 2553) เล่าว่า

...ในอดีตวัดนี้เป็นแหล่งวิทยาการแห่งหนึ่ง เจ้าอาวาสรุ่นก่อนๆ ท่านจะเก่งวิชาหลายอย่าง มีลูกศิษย์ร่ำเรียนกันมาก ลูกศิษย์ที่ยังมีชีวิตอยู่ในปัจจุบันกับพระสงฆ์รุ่นปัจจุบันจึงร่วมกันจัดพิธีมุทิตาจิตเพื่อแสดงความกตัญญูต่อครูบาอาจารย์ โดยจัดทุกอาทิตย์ที่สอง

ของเดือนธันวาคมของทุกปี พุงต่างๆ ถัดจากวันพ่อไปหนึ่งไปหนึ่งสัปดาห์ กิจกรรมมีสองวัน วันแรกมีการสวดมนต์ ทำบุญ มีมหรสพ วันรุ่งขึ้นมีพิธีกราบแสดงความเคารพ รูปเหมือนของท่านเป็นเสร็จพิธี...

3) การจัดเก็บและจัดระบบความรู้

การจัดเก็บและจัดระบบความรู้ด้านการอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรม ประกอบด้วย การจัดเก็บ คือ การคัดเลือกความรู้ที่ต้องการมาบรรจุไว้ในแหล่งความรู้ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการเรียนรู้ได้ทั้งที่ตัวบุคคลหรืออุปกรณ์ต่างๆ เช่น วัตถุที่เป็นประจักษ์พยานของคุณค่าแห่งวัฒนธรรม หนังสือ ซีดีข้อมูล ระบบเทคโนโลยีในคอมพิวเตอร์ การจัดระบบคือการจัดหมวดหมู่และโครงสร้างของข้อมูลสารสนเทศเพื่อสามารถนำไปใช้ได้อย่างสะดวก รวดเร็ว ทันกับความต้องการใช้สอย

การจัดเก็บความรู้ที่ตัวบุคคล จากการศึกษาเอกสารภูมิปัญญาผู้สูงอายุ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จัดทำโดยสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลต่างๆ พบว่า ในบริเวณเมืองอโยธยามีวัฒนธรรมด้านต่างๆ มากมาย แต่ส่วนใหญ่จัดเก็บไว้กับตัวบุคคล เป็นความรู้ฝังลึก องค์ความรู้ที่สะสมกับตัวบุคคลมีทั้งความรู้ทางหลักวิชาและรู้ที่เป็นทักษะ ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน สามารถแบ่งเป็นวัฒนธรรมเรื่องต่างๆ คือ ภูมิปัญญา ขนบธรรมเนียม สุนทรียศาสตร์ ภาษาและวรรณกรรม ดังต่อไปนี้

(1) ภูมิปัญญา หมายถึง ความเชื่อ ค่านิยม ความรู้และการกระทำเกี่ยวกับการดำรงชีวิต ได้แก่ ภูมิปัญญาด้านอาหารไทย ภูมิปัญญาด้านการทำมาหากิน คือ เชี่ยวชาญด้านการเกษตร เชี่ยวชาญด้านการปั้น ใ้โองใส่ น้ำ ภูมิปัญญาด้านการรักษาสุขภาพ คือ เชี่ยวชาญด้านยาไทย และเชี่ยวชาญด้านการแพทย์แผนไทย เช่น การรักษาโรคทางลม การรักษางูสวัด และภูมิปัญญาด้านการสร้างที่อยู่อาศัย

เจ้าของภูมิปัญญาคนหนึ่งได้นำภูมิปัญญามาช่วยในการก่อสร้างอาคารอเนกประสงค์บ้านเตาอิฐ ทำให้ประหยัดงบประมาณได้มาก เป็นที่ชื่นชมของชาวบ้าน นอกจากนี้ลูกศิษย์ของเจ้าอาวาสวัดคูสิดารามมีภูมิปัญญาด้านช่างไม้หลายคน เวลาซ่อมแซมศาลา กุฏิสงฆ์ หรือก่อสร้างต่างๆ ในวัดก็จะมาช่วยกันอย่างไม่คิดค่าแรงแม้แต่บาทเดียว

(2) ขนบธรรมเนียม คือ แนวทางประเพณีในสังคม เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีแบบแผน ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญในการประกอบพิธีพราหมณ์ที่ต้องการขวัญและกำลังใจของสังคม เช่น พิธีพราหมณ์ประกอบการสร้างศาลพระภูมิเจ้าที่ พิธีพราหมณ์ในการตั้งเสาเอกปลูกบ้าน และพิธีอื่นๆ และผู้เชี่ยวชาญในการแต่งขันหมากพิธีแต่งงาน

(3) ศูนย์วิทยาศาสตร์ ได้แก่ ละครชาตรี วงมโหรี นาฏศิลป์ไทย ลีเก การจัดดอกไม้สด การทำบายศรีจากผ้า การตัดกระดาษเป็นพวงมะโหดในงานวัด การลงรักปิดทอง ปัจจุบันเจ้าของภูมิปัญญา อายุ 80 ปี ได้ร่วมกับสภาวัฒนธรรมตำบลถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้สนใจโดยไม่คิดค่าเล่าเรียนที่ศูนย์อเนกประสงค์บ้านเตาอิฐ

(4) ภาษาและวรรณกรรม โดยมีผู้เชี่ยวชาญด้านวรรณศิลป์ การแต่งเพลงพื้นบ้านและคำประพันธ์ต่างๆ

การจัดเก็บความรู้ไว้ในแหล่งอื่น มีการจัดเก็บเป็นรูปภาพเกี่ยวกับการร่วมกิจกรรมต่างๆ รวบรวมไว้ในแฟ้มเอกสาร โดยภาพส่วนใหญ่ไม่มีคำบรรยายได้ภาพต้องอาศัยความทรงจำของผู้เป็นเจ้าของงานเท่านั้น ในการอธิบายข้อมูล และมีการจัดเก็บรูปภาพที่ไปร่วมกิจกรรมต่างๆ ไว้ในแผ่นซีดี เนื่องจากปัจจุบันกล้องถ่ายรูปสามารถบันทึกเป็นไฟล์รูปภาพแล้วสามารถนำไฟล์มาบันทึกไว้ในอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ต่างๆ ได้ การจัดเก็บในรูปแบบซีดีนี้เมื่อมีผู้มาศึกษาดูงานหรือขอข้อมูล ผู้ให้ข้อมูลได้นำมาเปิดให้ดูทางโทรทัศน์และบรรยายไปพร้อมๆ กับภาพแต่ละภาพ สะดวกในการค้นหาข้อมูล แต่มีข้อจำกัดบางประการคือไม่สามารถเลือกเฉพาะภาพที่ต้องการได้ (เจ้าของข้อมูลไม่มีคอมพิวเตอร์) และไม่มีคำบรรยายได้ภาพ บางครั้งผู้บรรยายจำไม่ค่อยได้ว่างานที่ไปร่วมกิจกรรมนั้นเป็นงานอะไรแน่และไปเมื่อไร

4) การเผยแพร่ความรู้

การเผยแพร่ความรู้เพื่อการอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรม พบว่า มีการเผยแพร่ความรู้ให้แก่บุคคลต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกชุมชน ดังนี้ **การเผยแพร่ความรู้ภายในชุมชน** อันดับแรก คือ **การแสดงให้ดูเป็นตัวอย่าง** สืบเนื่องจากเทศบาลเมืองอโยธยาได้จัดงบประมาณสำหรับจัดงานลานวัฒนธรรมขึ้นทุกปี ส่วนใหญ่ดำเนินงานโดยสภาวัฒนธรรมและชมรมผู้สูงอายุเทศบาลอโยธยา กิจกรรมอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมที่จัดขึ้นมีการเชิญผู้ที่มีความรู้ความสามารถพิเศษทางวัฒนธรรมให้มีโอกาสได้มาร่วมเผยแพร่ความรู้โดยการแสดงความสามารถต่างๆ ให้ดูเป็นตัวอย่าง เช่น ที่ผ่านมาชื่องาน “อนุรักษ์มรดกไทย ข้าของพ่อ” ในงานนี้นอกจากจะมีการแสดงที่ชาวบ้านและโรงเรียนส่งคนมาร่วมกิจกรรมเพื่อการอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมแล้ว สภาวัฒนธรรมตำบลได้เชิญศิลปินมืออาชีพด้านการแสดงลิเกมาเผยแพร่ความรู้แก่เยาวชนและคนในชุมชนด้วย

...ลิเกที่รำฟิ่ง ตลาดสมจิตรเมื่อก่อนมีชื่อมาก ปัจจุบันเก็ยณแล้ว ไม่เล่นที่ไหนและไม่ได้เปิดสอน แต่ถ้าขอแรงกันก็ยินดีจะมาเล่นให้ดู...

(ประไพพร อธิฐาน, สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2553)

การเผยแพร่ความรู้แก่เยาวชนในชุมชนด้วยการ**บรรยายโดยวิทยากรซึ่งเป็นผู้รู้ในท้องถิ่น** โรงเรียนได้จัดให้ผู้ที่มีความรู้ด้านภูมิปัญญาและวัฒนธรรมเข้าร่วมเป็นวิทยากรในโรงเรียนและถ่ายทอดภูมิปัญญาให้แก่นักเรียน เช่น ภูมิปัญญาเรื่องการทำอาหาร ภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยร่วมกับผู้นำชุมชน มีการนิมนต์พระสงฆ์มาบรรยายเรื่องคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กนักเรียนในวันเด็ก

การเผยแพร่ความรู้แก่เยาวชนโดยการ**พาไปเข้าร่วมประเพณีและพิธีกรรม** ต่างๆ เช่นการพาเด็กและเยาวชนไปทำบุญที่วัดเพื่อร่วมกิจกรรมประเพณีทางศาสนา เช่น ดักบาตรเวียนเทียน เด็กจะซึมซับรูปแบบ บรรยากาศ วิธีการและรายละเอียดของกิจกรรมที่ตนเองปฏิบัติไป โดยไม่รู้ตัว สังเกตว่าเด็กที่ไปร่วมกิจกรรมประเพณีทางศาสนาบ่อยๆ จะรู้ว่าต้องทำอะไรก่อนหลัง และชำนาญในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ เด็กบางคนเป็นฝ่ายเดินจูงมือผู้ใหญ่ให้ไปตรงโน้นตรงนี้ซึ่งแสดงว่ามีความคุ้นเคยกับสถานที่เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตามจากการสังเกตพบว่ามีผู้ใหญ่ที่พาเด็กมาวัดไม่มากนัก ส่วนใหญ่ที่มาร่วมงานทำบุญเป็นผู้สูงอายุ

การจัดกิจกรรมเผยแพร่ความรู้ด้วยการ**สร้างต้นแบบนักอนุรักษ์สืบสาน** วัฒนธรรม โดยเทศบาลได้มีการ**จัดงานยกย่องเชิดชูเกียรติบุคคล**ที่มีความสามารถและให้ความช่วยเหลือส่วนรวมในการส่งเสริมกิจกรรมด้านอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรม ในงานจะมีการประกาศเกียรติคุณให้ผู้ร่วมงานได้รับรู้ว่าบุคคลเหล่านั้นมีความสามารถด้านใด ได้ร่วมงานต่างๆ ในการส่งเสริมกิจกรรมด้านวัฒนธรรมอะไรบ้าง พร้อมทั้งมอบใบประกาศเกียรติคุณ หลังจากนั้นมีการรับประทานอาหารร่วมกันเพื่อเปิด โอกาสให้ผู้ร่วมงานซึ่งส่วนใหญ่เป็นชุมชนนักปฏิบัติคือผู้ที่ปฏิบัติงานด้านการอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ของกันและกันอันจะทำให้แต่ละคนสามารถนำแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศของคนอื่นมาเป็นข้อมูลเพื่อใช้ในการดำเนินงานอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมต่อไป

การเผยแพร่ความรู้แก่คนภายนอกโดยการ**ไปร่วมจัดนิทรรศการ**ให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรม โดยสภาวัฒนธรรมตำบลส่งสมาชิกไปร่วมงานนิทรรศการที่สภาวัฒนธรรมจังหวัดจันทบุรี ณ ศาลากลางจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และได้เผยแพร่ความรู้ด้านภาษาและวรรณกรรม รวมทั้งตัวอย่างกิจกรรมการอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมที่สภาวัฒนธรรมตำบลจัดร่วมกับเทศบาลเมืองอโยธยาและชุมชนเมืองอโยธยา

...ไปร่วมจัดนิทรรศการของวัฒนธรรมจังหวัด มีแนวคิดเกี่ยวกับการนำคำขวัญจังหวัดมาใช้พัฒนาคน อยุธยามีคำขวัญว่า “ราชธานีเก่า อู่ข้าวอู่น้ำ เลิศล้ำกานต์กวี” แต่เลิศล้ำกานต์กวีไม่เห็นมีร่องรอยเลย ก็เลยพยายามเอาไปถ่ายทอด มีการนำภาพถ่ายกิจกรรม

ต่างๆ ที่กลุ่มเคยทำ เช่น ข้าวของพ่อ ที่มีภาพการเล่นดนตรีไทยเพลงเกี่ยวข้าวไปแสดง
แล้วก็มีกิจกรรมอื่นๆ ให้คนที่มาชมงาน ได้มีส่วนร่วมด้วย เช่น มีการแต่งกลอน...

(ประไพพร อธิษฐาน, สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2553)

การเผยแพร่ความรู้แก่คนภายนอก*ผ่านช่องทางระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ*
โดยการนำเสนอกิจกรรมการอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมต่างๆ *ทางเว็บไซต์* จากการศึกษา พบว่า
เทศบาลเมืองอโยธยาได้จัดทำเว็บไซต์ของตนเองและนำเสนอกิจกรรมต่างๆ ที่เทศบาลและภาคี ใน
ชุมชนร่วมกันอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรม เช่น การร่วมกิจกรรมประเพณีทางศาสนา งานบุญกฐิน
สามัคคี การทำบุญตักบาตรเทโวหลวงศูทร กิจกรรมการบวชนกขัมมะภาวนา วัดมเหยงคณ์ งาน
บรรพชาสามเณรเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช กิจกรรมวัน
สงกรานต์ วันลอยกระทง เป็นต้น

5) การประยุกต์ใช้ความรู้

การประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อการอนุรักษ์ สืบสานวัฒนธรรมนามธรรม พบว่า
ฝ่ายกองการศึกษาเทศบาลเมืองอโยธยาได้*ใช้ประสบการณ์ในอดีตบูรณาการ*กับการแสวงหาความรู้
รูปแบบต่างๆ เพื่อจัดสรรงบประมาณส่งเสริมการดำเนินกิจกรรมอนุรักษ์ สืบสานวัฒนธรรม มี
ขั้นตอนดังนี้ การจัดสรรงบประมาณด้านอนุรักษ์วัฒนธรรมของเทศบาล กองการศึกษาเทศบาลเมือ
งอโยธยาจะประยุกต์ใช้ความรู้โดยอาศัยประสบการณ์ในการทำแผนงาน โครงการที่ผ่านมาในอดีต
ประกอบกับการศึกษาจากเอกสารที่มีผู้รวบรวมไว้แล้ว รวมทั้งข้อมูลที่ได้จากการจัดประชุม
ประชาคมร่วมกับตัวแทนชุมชนเพื่อตัดสินใจวางแผนอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับ
สภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน เมื่อนำข้อมูลและประสบการณ์มาวิเคราะห์และ
สังเคราะห์จนได้โครงการที่จะดำเนินการแล้ว ต้องนำความรู้เหล่านั้นมาประยุกต์ใช้เพื่อคำนวณและ
ประมาณการงบประมาณที่จะเสนอเป็นเทศบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปี ในส่วนที่เกี่ยวข้อง
กับพันธกิจของเทศบาลด้านการบำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรม
อันดีของท้องถิ่น และสนองต่อจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนา คือ เพื่ออนุรักษ์ศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิ
ปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นให้คงอยู่ เพื่อให้มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาว
ต่างประเทศมาเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวซึ่งส่วนใหญ่เป็นโบราณสถานภายในเขตเทศบาลเพิ่มขึ้น

การประยุกต์ใช้ประสบการณ์ในอดีตของสมาชิกสภาวัฒนธรรมตำบล

ในการตอบสนองโครงการและงบประมาณที่ได้รับจัดสรรจากหน่วยงานต่างๆ เพื่อดำเนินงานด้าน
การอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรม เนื่องจากสภาวัฒนธรรมตำบลไผ่ลิงเป็นกลุ่มที่เข้มแข็งกลุ่มหนึ่ง
และจากคำพูดที่ว่า “ที่จริงชาวบ้านเขาก็พร้อมให้ความร่วมมือ แต่ไม่รู้จะทำอย่างไร ไปทางไหน

ต้องมีคนนำ เขาพร้อมให้ความร่วมมืออยู่แล้ว” ทำให้คาดว่าความเข้มแข็งของสภาวัฒนธรรมตำบล
 เนื่องมาจากสมาชิกมีความพร้อมในการให้ความร่วมมือปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ และจากการสังเกต
 ผู้นำซึ่งหมายถึงประธานสภาวัฒนธรรม เป็นผู้ที่มีความพร้อมเนื่องจากเป็นข้าราชการครูภาษาไทยที่
 เกษียณอายุแล้ว มีความรู้ความสามารถทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ เช่น มีความสามารถในการแต่ง
 เพลงพื้นบ้าน เพลงฉ่อย เพลงเกี่ยวข้าว เพลงเรือ เป็นต้น มีความสามารถในการแต่งกลอน และ
 ใช้ภาษาไทยด้านต่างๆ ปัจจุบันยังเป็นอาสาสมัครช่วยสอนฟรี ที่โครงการบ้านหลังเล็กเรียน ณ
 จวนผู้ว่าราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และเปิดสอนเพลงพื้นบ้านที่ศูนย์อเนกประสงค์สภา
 วัฒนธรรมตำบลด้วย การที่ท่านเคยเป็นครูจึงมีลูกศิษย์ที่เป็นเครือข่ายมาก คังนั้นเวลาที่ต้องระดม
 ทุนในบางกรณีจึงทำได้ไม่ยากนัก และการมีผู้นำที่พร้อม ผู้ตามก็มีความพร้อมจึงทำให้สภา
 วัฒนธรรมตำบลไม่ถึงความเข้มแข็งและได้รับเชิญให้ไปร่วมงานกับหน่วยงานต่างๆ รวมทั้งยัง
 ได้รับงบประมาณมาจัดกิจกรรมในชุมชนอีกด้วย บางครั้งต้องไปร่วมงานวัฒนธรรมหลายแห่ง
 ร่วมกัน ต้องใช้ความชำนาญในการจัดบุคคลที่มีความสามารถให้เหมาะสมในแต่ละงาน บางครั้ง
 ต้องนำกิจกรรมที่มีอยู่หรือเคยปฏิบัติมาปรับให้เข้ากับงบประมาณที่ได้รับจัดสรรมา เช่น การจัดงาน
 สงกรานต์ของชุมชนบ้านเตาอิฐ ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

...เราจะจัดสงกรานต์ทุกปีในวันที่ 9 เมษายน ชื่องาน “ผู้เฒ่าสืบสานวัฒนธรรมบ้านเตา
 อิฐ” ในงานจะมีการทำบุญ รดน้ำขอพรจากผู้ใหญ่ การแสดงนาฏศิลป์ไทย คนตรีไทย
 และมีการละเล่นแบบไทย... มีอยู่ปีหนึ่งทาง อบจ. [องค์การบริหารส่วนจังหวัด – ผู้วิจัย]
 ให้งบมาบอกว่าช่วยจัดสงกรานต์หน่อย เขาจะใช้งบสงกรานต์ เราก็บอกได้ เดี่ยวจัดให้
 เราก็จัดกิจกรรมเหมือนเดิม แต่เปลี่ยนชื่อเป็น “วันผู้เฒ่าสืบสานประเพณีสงกรานต์บ้าน
 เตาอิฐ” ...

(ประไพพร อธิฐาน, สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2553)

การสร้างวัฒนธรรมในคุณค่าของการอนุรักษ์สืบทอดวัฒนธรรมผ่านการ
ประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อสร้างรายได้ให้กับเด็กที่ร่วมกิจกรรมในการอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรม
 ได้แก่ การนำความรู้และประสบการณ์มาสนับสนุนการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมผ่านการใช้อย่าง
 ต่อเนื่องในการสร้างรายได้ เช่น ชาวชนที่เรียนนาฏศิลป์ไทย กับบ้านไร่ไทยกนกนาฏ มีผู้มาติดต่อ
 ให้ไปแสดงนาฏศิลป์หลายแห่ง เช่น ตลาดน้ำอโยธยา งานแสดงต่างๆ เป็นต้น

1.5.3 ขั้นตอนการจัดการความรู้เพื่อการฟื้นฟูวัฒนธรรมนามธรรม

การฟื้นฟูวัฒนธรรม เป็นการนำวัฒนธรรมที่กำลังจะสูญหายมาทำให้มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต เช่น รื้อฟื้นการผลิตศิลปหัตถกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นแล้วนำผลผลิตมาจำหน่ายเพื่อสร้างรายได้ ถือเป็นกระบวนการวัฒนธรรมกับเศรษฐกิจชุมชน การฟื้นฟูกิจกรรมด้านสุขภาพองค์กรรวม เช่น ส่งเสริมการป้องกันปัญหาสุขภาพด้วยการแพทย์แผนไทย การนวดแผนไทยเพื่อสุขภาพ จากผลการศึกษา พบว่า วัฒนธรรมที่ได้รับการฟื้นฟูในเมืองอโยธยา ได้แก่ การลงรักปิดทอง วัฒนธรรมด้านวิถีชีวิตและความเชื่อคือ การละเล่นกลองยาว ลำตัด พิธีควนข้าวทิพย์ วัฒนธรรมด้านการฟื้นฟูสุขภาพคือการนวดประคบใบพลับพลึง เมื่อพิจารณาแต่ละขั้นตอนการจัดการความรู้เพื่อการฟื้นฟูวัฒนธรรม พบว่า

1) การแสวงหาความรู้

การแสวงหาความรู้ด้านการฟื้นฟูวัฒนธรรม *มีการพูดคุยในกลุ่มนักปฏิบัติ* ด้านการอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรม *เป็นกลุ่มเล็กๆ ก่อน* เรื่องที่พูดคุยนอกจากจะพูดคุยถึงกิจกรรมการอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมที่ร่วมกันปฏิบัติในปัจจุบัน ยังพูดคุยกันถึงสภาพสังคมในอดีตและในอนาคตและมักได้ประเด็นต่างๆ ซึ่งบางครั้งทำให้มีการรื้อฟื้นวัฒนธรรมเก่าๆ ที่กำลังค่อยๆ หายไปมาช่วยในการพัฒนาคนและชุมชน เช่น มีการพูดคุยถึงปัญหาเด็กเยาวชนในปัจจุบันที่กลับจากโรงเรียนแล้วไม่มีพ่อแม่อยู่ที่บ้านก็จะออกมาเล่นเกมสัจจนเกิดปัญหาเด็กติดเกมส์ นอกจากนี้ยังมีบางกลุ่มมีแว่วม่วนเสพยาเสพติด ประธานชมรมผู้สูงอายุจึงเสนอแนวคิดที่จะรื้อฟื้นวัฒนธรรมครอบครัวขยายซึ่งมีพ่อแม่ปู่ย่าตายายช่วยกันดูแลลูกหลานเมื่อกลับจากโรงเรียน โดยมีลักษณะเป็นบ้านหลังเล็กเรียนในชุมชน และให้ผู้สูงอายุซึ่งเปรียบเสมือนปู่ย่าตายายช่วยดูแลเด็กเหล่านี้จนกว่าพ่อแม่จะกลับจากที่ทำงาน ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

...หลังจากที่เสนอความคิดเห็นกับคนที่ทำงานชุมชนด้วยกันไม่กี่คน เขาก็เห็นด้วยเลยนำเรื่องนี้ไปปรึกษากับเทศบาลฯ เขาเลยให้นักศึกษาฝึกงานออกแบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูลก่อน ส่วนพวกเราที่กำลังคุยกันว่า น่าจะมีกิจกรรมอะไรบ้างที่จะให้เด็กกับคนสูงอายুর่วมกันได้ ถ้าไม่สนใจเลย เด็กๆ ก็แว้ง ไม่เหมือนสมัยเราบอญ่ กลับบ้านก็มีคนอยู่ สมัยนี้คนหนุ่มสาวคือทั้งพ่อทั้งแม่ต่างก็ต้องทำงานหาเงิน...

(คนัย ภาคภูมิ, สัมภาษณ์, 22 ธันวาคม 2553)

การแสวงหาความรู้โดยการจ้างผู้เชี่ยวชาญมาแสดงให้ดูเป็นตัวอย่าง จากการสัมภาษณ์ผู้ที่มีความสามารถในการเล่นลำตัดของชุมชนในปัจจุบันว่ามีการแสวงหาความรู้อย่างไร ผู้ให้ข้อมูลเล่าว่าสมัยก่อนเป็นอาจารย์สอนหนังสือ ได้รับมอบหมายให้ดูแลเรื่องการจัดกิจกรรมโรงเรียนและอยากจะทำฟื้นฟูศิลปะการแสดงพื้นบ้าน โดยพิจารณาแล้วว่าลำตัดเป็นการแสดงพื้นบ้านที่นับวันจะหายากมากขึ้นทั้งที่เมื่อก่อนอยุธยามีหลายคณะ จึงจ้างลำตัดคณะหวังเต๊ะมาแสดง และบอกความประสงค์กับหัวหน้าคณะว่าอยากสอนเด็กให้สืบทอดวัฒนธรรมสาขานี้ไว้ จึงได้รับคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญ และรวบรวมมาเป็นข้อมูลความรู้เบื้องต้น ดังคำบอกเล่าว่า

...สมัยอยู่โรงเรียนจอมฯ อยากเล่นลำตัดกัน ยังเล่นไม่เป็นเลยจ้างลำตัดคณะหวังเต๊ะมาเล่น บอกกับป้าศรีนวลว่าอยากหัดให้นักเรียนเล่นบ้าง เอาไว้สืบทอดวัฒนธรรมของเรา ป้าศรีนวลเลยสอนเทคนิคให้ว่าถ้าเล่นแบบไม่ใช่ประกอบอาชีพก็ไม่ต้องเต็มรูปแบบได้ก็อธิบายวิธีเล่น เทคนิคย่อๆ ที่จำได้ดีก็คืออย่าเล่นนานเกินสี่สิบนาที ถ้ายังไม่เก่งแบบมืออาชีพเล่นประมาณครึ่งชั่วโมงกำลังดี ถ้าเล่นนานไป คนจะเสพจนเบื่อ ทำให้ไม่รู้สึกร่าสนุก ถ้าเล่นกำลังสนุกแล้วเลิก คนจะติดใจ สังเกตดูเป็นอย่งนั้นจริงๆ ...

(ประไพพร อธิษฐาน, สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2553)

การแสวงหาความรู้จากการศึกษาตัวอย่างปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ของกลุ่มนวดแผนไทยในชุมชนวัดประดู่ทรงธรรมได้มีการรื้อฟื้นการดูแลสุขภาพแบบโบราณคือการนวดประคบใบพลับพลึง โดยได้รับการฝึกอบรมจากวิทยากรภายนอกคือกรมการศึกษานอกโรงเรียน เมื่อจบหลักสูตรแล้วกรมการศึกษานอกโรงเรียนจึงพาไปศึกษาจากตัวอย่างการปฏิบัติที่สำเร็จในจังหวัดต่างๆ เช่น สระบุรี อ่างทอง กรุงเทพมหานคร เป็นต้น ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า

...กสน. เคยพาไปที่อำเภอหลังเขาสระบุรี โอเคมากเลย ตอนนั้นเราไป เราได้อามาใช้เรื่องสมุนไพรที่ทำให้มีกลิ่นหอม อย่างเช่นผิวมะกรูด เราก้เอามาปรับใช้กับของเรา ไปดูที่เมืองทองธานีก็ไป ที่ป่าโมกก็ไป... เราไม่ได้ไปเที่ยวเฉยๆ เราไปแล้วก็เอามาปรับปรุงของเรา ไปแต่ละที่เราก้ได้มาทีละอย่าง...

(ชมพูนุช จอมประดู่, สัมภาษณ์, 23 ธันวาคม 2553)

2) การสร้างความรู้

การสร้างความรู้เพื่อการฟื้นฟูวัฒนธรรมเป็นการสร้างความรู้แบบ tacit to tacit มีกิจกรรมต่างๆ ดังนี้ **การเรียนรู้จากกาปฏิบัติ**ที่เกิดจากการร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับประเพณี วัฒนธรรมในชุมชนแล้ว บุคคลมีการสังเกตพฤติกรรมต่างๆ มีการเลียนแบบการกระทำที่ได้รับการยอมรับว่าดี โดยเฉพาะเยาวชน ถ้าผู้ใหญ่พามาร่วมกิจกรรมบ่อยๆ พวกเขาจะซึมซับสิ่งที่เห็นและเกิดความรู้สึกถึงคุณค่าของกิจกรรมทางวัฒนธรรมและเกิดเป็นพฤติกรรมการอนุรักษ์วัฒนธรรมในอนาคตได้มาก ดังนั้นวัดคูสิดารามจึงได้จัดพิธีกวนข้าวทิพย์โดยให้เยาวชนและชาวบ้านมาร่วมกันปฏิบัติกิจกรรม ดังคำบอกเล่าว่า

...สมัยเด็กเห็นพิธีกวนข้าวทิพย์ประจำทุกปีก็จำได้ว่าเขาทำกันอย่างไร มีบรรยากาศอย่างไร พอตอนหลังเห็นว่าเขาไม่ทำกันก็เสียดาย เลยหันมาฟื้นฟูประเพณีนี้อีกครั้ง และในวันจัดงานได้นำเด็กนักเรียน โรงเรียนวัดคูสิดารามให้มาร่วมในพิธีเพื่อสร้างความรู้ให้แก่คนรุ่นต่อไปด้วย เราสมมุติว่าเขาเป็นเทวดานางฟ้าตัวเล็กๆ มายืนอยู่หลังผู้ใหญ่ที่เป็นเทวดานางฟ้าที่ยืนกวนข้าวทิพย์อยู่รอบๆ กระทะซึ่งสมมุติว่าเป็นปรัมพิธี ให้เขาสังเกตขั้นตอนและสิ่งที่ใส่ลงไปในกระทะว่ามีอะไรบ้าง ให้มาดูทุกปี...

(พระสุบิน สุบิน โน, สัมภาษณ์, 11 พฤศจิกายน 2553)

การสร้างความรู้โดยวิธี tacit to tacit คือ**การฝึกอบรมเพื่อการเรียนรู้** ภูมิปัญญา ด้านการลงรักปิดทองนับเป็นภูมิปัญญาที่นับวันจะหายากขึ้นทุกขณะ ทั้งที่ในอดีตผู้มีความรู้ด้านนี้จะต้องมีอยู่มาก เนื่องจากพระนครศรีอยุธยาเป็นจังหวัดที่เรียกว่าเมืองพระพุทธรูปก็ว่าได้ และจากจำนวนพระพุทธรูปที่มีอยู่มากมายมหาศาล อาชีพลงรักปิดทองก็ต้องมีอยู่ในท้องถิ่นอย่างแน่นนอน แต่เนื่องด้วยปัจจุบันการสร้างพระพุทธรูปขึ้นใหม่ลดน้อยลง ส่วนการบูรณะองค์พระโดยการลอกทองออกแล้วลงรักปิดทองใหม่ดังเช่นพระพุทธรูปไตรรัตนนายก หรือหลวงพ่อดุสิต วัดพนัญเชิง ทำกันไม่บ่อยนัก ประกอบกับอาชีพนี้ต้องอาศัยความประณีตและมีค่าใช้จ่ายสูง เนื่องจากการใช้ทองคำเปลวเป็นองค์ประกอบหลัก ปัจจุบันจึงเหลือผู้สืบทอดภูมิปัญญานี้น้อยมากและเป็นผู้สูงอายุ ประธานสภาวัฒนธรรมตำบลจันทน์เจ้าของภูมิปัญญามาฝึกอบรมให้แก่ผู้ที่สนใจ ณ อาคารอเนกประสงค์บ้านเตาอิฐ ดังที่ผู้เรียนให้สัมภาษณ์ว่า

...มีคุณยายมาช่วยฝึกอบรมให้ คนหนึ่งอายุ 70 ปี อีกคนหนึ่งอายุ 80 ปีแล้ว ส่วนลูกศิษย์
ที่มาฝึกยังไม่สำเร็จ ได้จริงสักคน ต้องใช้ความละเอียดประณีต ตั้งใจจริงและลงทุนมาก
ยายเขาใช้ทองคำเปลวแท้ จะแพงกว่าอีกแบบหนึ่ง...

(นวนลองค์ แสนสุข, สัมภาษณ์, 4 มกราคม 2554)

นอกจากนี้ชมรมผู้สูงอายุตำบลไผ่ลิงซึ่งเป็นกลุ่มที่ให้ความสนใจกับการรักษา
สุขภาพของผู้สูงอายุ ได้มีการจัดฝึกอบรมการตอกเส้นเพื่อรักษาโรค โดยวิทยากรเป็นคนในชุมชนที่
ไปเรียนด้านนี้มาโดยตรงหลังจากเกษียณอายุราชการแล้ว เห็นว่าการตอกเส้นเป็นภูมิปัญญาที่ช่วย
รักษาบางโรคได้ จึงแนะนำให้สมาชิกได้ทดลองตอกเส้น แต่เนื่องจากคนในปัจจุบันไม่คุ้นเคยกับ
วิธีการรักษาแบบนี้และไม่แน่ใจว่าจะมีผลข้างเคียงหรือไม่ จึงได้ทดลองตอกเส้นกันเองในกลุ่ม
ผู้สูงอายุที่สนใจก่อน ถ้าแน่ใจว่าได้ผลดีและไม่มีผลกระทบทางลบแล้วจึงจะนำไปเผยแพร่ในชมรม
ผู้สูงอายุอื่นๆ ต่อไป

การฝึกอบรมเพื่อสร้างอาชีพ ผู้นำชุมชนวัดประดู่ทรงธรรมได้สังเกตเห็นศักยภาพ
ของผู้สูงอายุและสตรีที่ว่างงานในชุมชนว่ามีความสามารถในการพัฒนาความรู้เพื่อสร้างอาชีพได้
จึงขอความร่วมมือกับกรมการศึกษานอกโรงเรียนให้จัดฝึกอบรมเพื่อฟื้นฟูภูมิปัญญาด้านการรักษา
สุขภาพแบบไทย คือ การนวดฝ่าเท้า ต่อมากรมการศึกษานอกโรงเรียนเห็นว่ามีกรนวดแผนไทยอีก
แบบหนึ่งเรียกว่าการนวดประคบใบพลับพลึงแก้ปวดเมื่อยที่ใกล้จะสูญหายไป จึงอยากฟื้นฟูการ
นวดดังกล่าว เนื่องจากเห็นว่าภูมิประเทศที่นี้สามารถปลูกต้นพลับพลึงเองได้จะทำให้ประหยัด
ต้นทุนในการนวดได้อีกด้วย จึงได้ติดต่อวิทยากรมาฝึกอบรมให้แก่ผู้สนใจโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย
ปัจจุบันกลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมเป็นกลุ่มแม่บ้านจึงเรียกกันว่า “แม่หอม” การนวดประคบใบ
พลับพลึงแก้ปวดเมื่อยสามารถสร้างรายได้ให้แก่แม่หอมอย่างดี เคยมีคนจ้างไปนวดในโรงงานได้
วันละ 600 บาท แต่มีอุปสรรคช่วงน้ำท่วมเดือนที่เทศบาลเมืองอโยธยาให้ยืมมาต้องนำไปให้คนที่
อพยพจากน้ำท่วมไปอาศัยและไม่ได้กลับมา จึงไปเช่าที่อยู่ที่ยิ่งพระราม ปราบกว่าถูกไฟไหม้
อุปกรณ์เสียหายหมด เทศบาลเมืองอโยธยาและเจ้าของตลาดน้ำเมืองอโยธยาจึงช่วยสมทบทุน
เบื้องต้นให้สามารถดำเนินกิจการไปก่อน ปัจจุบันได้เช่าที่ตลาดน้ำเมืองอโยธยาให้บริการโดย
เจ้าของที่ดินซึ่งเป็นรองนายกเทศมนตรีได้เจรจากับผู้ให้เช่าจึงจ่ายค่าเช่าในราคาถูกเป็นพิเศษ โดย
แม่หอมจะเปิดประจําการในวันศุกร์ถึงวันอาทิตย์ซึ่งมีผู้มาเที่ยวตลาดน้ำเมืองอโยธยาเป็นจำนวน
มาก จากเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าเมื่อมีการสร้างความรู้แล้วสามารถนำมาบูรณาการกับ
อาชีพที่สามารถสร้างรายได้แก่ผู้เรียนได้ ไม่ว่าจะมียุอุปสรรคอย่างไรผู้เรียนก็จะไม่ทิ้งภูมิปัญญานั้น

ซึ่งจะช่วยให้วัฒนธรรมด้านการดูแลสุขภาพ โดยการนวดแบบประคบใบพลับพลึงสามารถดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน ดังที่ผู้เรียนคนหนึ่งกล่าวว่า

...อุปสรรคมาก เพิ่งจะเริ่มกันได้ไม่นาน แต่ก็ไม่ท้อ เพราะทำให้มีรายได้ ไม่ต้องพึ่งใคร เราอายุมากหางานอื่นก็ยากแล้ว...

(สายสมร พวงประคู้, สัมภาษณ์, 6 มกราคม 2554)

3) การจัดเก็บและจัดระบบความรู้

การจัดเก็บความรู้ในตัวบุคคล พบว่า ผู้ที่มีความรู้ทางวัฒนธรรมมีการจัดเก็บความรู้ ทักษะและเทคนิคในการสร้างผลผลิตทางวัฒนธรรมต่างๆ ไว้กับตนเอง (tacit knowledge) บุคคลที่เป็นแหล่งข้อมูลไม่นำความรู้เหล่านั้นมาใช้ในชีวิตประจำวัน อาจเนื่องมาจากสาเหตุต่างๆ อาทิ ลักษณะอาชีพเปลี่ยนไป ลักษณะทางสังคมที่มีเวลาให้กันน้อยลง งานรื่นเริงที่รวมกันในกลุ่มชนน้อยลง ส่วนใหญ่ผู้คนจะพักผ่อนแบบตัวใครตัวมันมากขึ้น การให้ความสำคัญกับประเพณีทางศาสนาที่ต้องอาศัยความสามัคคีของคนในชุมชนลดหายไปด้วย ทำให้วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องค่อยๆ สูญหายไปตามกาลเวลาและจำนวนคนที่มีความรู้เหล่านั้นที่นับวันจะเหลือน้อยลงทุกที

การจัดเก็บความรู้ในแหล่งอื่น พบว่า มีหน่วยงานภายนอกที่พยายามจัดทำทะเบียนบุคคลและผลงานทางวัฒนธรรมของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งรวมพื้นที่เมืองอโยธยาไปด้วย หน่วยงานดังกล่าวคือ สำนักงานพัฒนาความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยข้อมูลดังกล่าวจัดทำเป็นหนังสือเก็บไว้ที่หน่วยงานและบุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น สถาบันวัฒนธรรมตำบลมีหนึ่งเล่ม อย่างไรก็ตามยังต้องมีการเพิ่มเติมและแก้ไขข้อมูลเนื่องจากมีความผิดพลาดบางประการทำให้ข้อมูลที่จัดเก็บไม่ครบถ้วนและถูกต้อง

4) การเผยแพร่ความรู้

การเผยแพร่ความรู้ในชุมชนด้วยการแสดงให้ดูเป็นตัวอย่าง เช่น ชุมชนวัดประดู่ทรงธรรมนำการแสดงกลองยาวไปร่วมกิจกรรมประเพณีต่างๆ ที่จัดขึ้นในชุมชน เช่น การร่วมแสดงในขบวนแห่เทียนพรรษา วันสงกรานต์ ฯลฯ และร่วมกับเทศบาลเมืองอโยธยานำกลองยาวไปเผยแพร่ในงานเกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรมของจังหวัด เช่น พิธีไหว้ครูมวยไทยหรือที่เรียกว่า วันนายขนมต้มซึ่งจัดขึ้นในพื้นที่เทศบาลเมืองอโยธยา การแสดงให้ดูเป็นตัวอย่างแม้ว่าผู้รับสารจะไม่ได้ความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาว่ากลองยาวมีวิธีเล่นอย่างไร แต่การแสดงได้เผยแพร่ความรู้ด้านรูปแบบของเพลง การรำร่ายและการแต่งกายพื้นบ้านของไทย

การเผยแพร่ความรู้ในชุมชน*โดยการสอนและให้ลงมือปฏิบัติจริง* เป็นการร่วมมือกันในการเผยแพร่วัฒนธรรมที่กำลังจะสูญหายให้แก่เยาวชนระหว่างชุมชนกับโรงเรียน โดยกลุ่มนวดแผนไทยของชุมชนวัดประดู่ทรงธรรมได้สังเกตเห็นความสำคัญของวัฒนธรรมด้านการดูแลสุขภาพ คือ ภูมิปัญญาการนวดแบบประคบใบพลับพลึง จึงเสนอความประสงค์ไปยังโรงเรียนวัดประดู่ทรงธรรมว่าอยากถ่ายทอดความรู้เรื่องการนวดแผนไทยให้แก่เด็กๆ โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย เวลาว่างงานมรดกโลกจะได้พาเด็กไปร่วมเผยแพร่ความรู้เรื่องดังกล่าวด้วย เนื่องจากเทศบาลจะจัดหาพื้นที่ให้ชุมชนที่มีความสามารถโดดเด่นด้านวัฒนธรรมไปเผยแพร่ความรู้ในงานมรดกโลกทุกปี โรงเรียนจึงได้จัดส่งนักเรียนที่มีความสนใจมาฝึกอบรมที่บ้านของผู้นำชุมชนซึ่งเปิดเป็นศูนย์อำนวยการชุมชนวัดประดู่ทรงธรรม อย่างไรก็ตาม มีเด็กเข้าร่วมรับการเผยแพร่ความรู้้น้อยมาก ที่ผ่านมามาจนถึงปัจจุบันมีเพียงสามคนเท่านั้น ดังคำบอกเล่าที่ว่า

...เราแจ้งโรงเรียนไป... ก็มีเด็กสนใจบ้างไม่สนใจบ้าง ที่ผ่านมามีแค่สามคน เป็นเด็กประถมฯ เพราะเรื่องการนวดต้องคนสนใจจริงๆ ถ้าคนไม่รัก ทำไม่ได้หรอก ต้องลงแรง แต่เป็นความรู้ที่เรียนรู้ครั้งเดียวอยู่ไปได้ตลอดชีวิต ไม่ต้องลงทุนมากด้วย มีหม้อประคบใบหนึ่ง พลับพลึงเราก็ปลูกเองได้ เกลือก็ไม่แพง นอกนั้นลงแรงอย่างเดียว เรียนแล้วยังหารายได้ให้ตัวเองได้จริงๆ แล้วพี่ว่าน่าจะมีอยู่ในหลักสูตรด้วยซ้ำ อาชีพนี้ไม่มีใครเอาของเราไปได้ ถึงอายุมากก็ยังหาเงินได้ ป้าคนหนึ่งอายุเจ็ดสิบแล้วยังไปนวดหาเงินได้อยู่เลย...

(ชมพูนุช จอมประดู่, สัมภาษณ์, 23 ธันวาคม 2553)

...น่าเสียดายเด็กเด็วนี้ไม่สนใจเรื่องนวดแผนไทย ถ้าเรียนจนนวดเป็นยังหารายได้ได้อีกด้วย สมัยก่อนจำได้ตอนเด็กๆ ย่าจ้างให้นวดบ่อยๆ แต่เด็วนี้พอเป็นครอบครัวเดียวไม่มีบรรยากาศแบบนั้น เด็กก็ไม่สนใจ ที่ยกตัวอย่างย่านี้ พอโตมา อย่าลืมคนสูงอายุแบบย่ามีมาก เด็วนี้ที่กลุ่มรายได้ดีมาก นวดแผนไทยกำลังนิยม...

(พลับพลึง พิมพรรณ, สัมภาษณ์, 23 ตุลาคม 2553)

การเผยแพร่ความรู้ภายนอกชุมชน *โดยการร่วมจัดนิทรรศการเผยแพร่ความรู้ทางวัฒนธรรม* โรงเรียนวัดประดู่ทรงธรรมร่วมกับกลุ่มแม่บ้านนวดแผนไทย หรือ “แม่หมอ” ของชุมชนวัดประดู่ทรงธรรม ไปสาธิต “การนวดประคบใบพลับพลึง” อันเป็นการนวดแผนไทยในงานมหกรรมภูมิปัญญาไทยระดับมัธยมศึกษา การนวดวิธีนี้เป็นภูมิปัญญาที่ใช้ฝีมือการนวดและเป็น

ภูมิปัญญาของคนไทยที่สามารถนำพืชที่ปลูกเป็นไม้ประดับบริเวณริมน้ำมาใช้ประโยชน์ได้ เนื่องจากต้นพลับพลึงเป็นพืชชอบน้ำ มีกลิ่นหอมอ่อนๆ ชาวบ้านสมัยก่อนจะปลูกไว้ชายตลิ่ง ช่วยกันการพังทลายของดิน และด้วยความสามารถของบรรพบุรุษที่คิดค้นได้ว่า การนำใบพลับพลึงไปอังกับหม้อที่บรรจุเกลือไว้และร้อนพอประมาณ แล้วนำไปพลับพลึงนั้นมาประกบก้ามเนื้อประกอบการนวดที่ถูกต้องตามหลักวิชาจะสามารถรักษาอาการปวดเมื่อยได้เป็นอย่างดี ความรู้เหล่านี้เกือบจะสูญหายไปพร้อมกับต้นพลับพลึงและวิถีชีวิตริมน้ำของชาวอยุธยาในอดีต ผู้อำนวยการจึงได้นำความรู้เหล่านี้ไปเผยแพร่ให้แก่นักเรียนและผู้ปกครองที่มาร่วมงานเป็นจำนวนมาก จากการสอบถามสมาชิกแม่หม้อที่ไปร่วมงาน พบว่ามีผู้สนใจนิทรรศการมาก ทั้งเยี่ยมชมทดลองนวดและซื้ออุปกรณ์ไปนวดประคบเองอีกด้วย

5) การประยุกต์ใช้ความรู้

การประยุกต์ความรู้โดย**บูรณาการความรู้ทางวัฒนธรรมกับเศรษฐกิจชุมชน** เป็นการรื้อฟื้นวัฒนธรรมภูมิปัญญาต่างๆ มาเป็นผลผลิตแล้วจำหน่าย หรือให้บริการเพื่อสร้างรายได้ อันจะทำให้ผู้ที่นำภูมิปัญญามาฟื้นฟูเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาเหล่านั้น และร่วมกันดำรงรักษาต่อไป จากการศึกษาค้นคว้า กลุ่มที่ประสบความสำเร็จในการประยุกต์ความรู้ทางวัฒนธรรมกับเศรษฐกิจชุมชน คือ กลุ่มนวดแผนไทยวัดประดู่ทรงธรรม โดยปัจจุบันสามารถนำมาสร้างเป็นอาชีพหลักให้แก่กลุ่มแม่บ้านและผู้สูงอายุในชุมชน ได้มาก รวมทั้งคณะกลองยาวยาวชนชุมชนวัดประดู่ทรงธรรมซึ่งได้รับการสนับสนุนจากเทศบาลเมืองอยุธยาในการจ้างให้ไปแสดงในงานต่างๆ

1.5.4 ขั้นตอนการจัดการความรู้เพื่อการพัฒนาวัฒนธรรม

การพัฒนาวัฒนธรรม คือ การสร้างสรรค์ผลงานทางวัฒนธรรมให้มีประโยชน์เหมาะสมกับยุคสมัย การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมให้เหมาะสมกับยุคสมัย มีคุณประโยชน์แก่วิถีชีวิตของบุคคลและสังคมส่วนรวม โดยที่ยังคงรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์แห่งความเป็นท้องถิ่นและความเป็นไทย การจัดการแข่งขัน ประกวดผลงานทางวัฒนธรรม การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างคนและหน่วยงานต่างๆ ในท้องถิ่น การจัดกิจกรรมพัฒนาวัฒนธรรมร่วมสมัย เช่น ตานวัฒนธรรมจัดแสดงสังคีตสังเอยร คนตรีร่วมสมัย การจัดค่ายศิลปะ รวมถึงการปรับปรุงและออกกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับที่เอื้อต่อการพัฒนาวัฒนธรรม

1) การแสวงหาความรู้

การแสวงหาความรู้ภายนอกชุมชน โดยการ**ร่วมสัมมนากับหน่วยงานต่างๆ ภายนอกชุมชน** นอกจากจะได้สาระทางวิชาการแล้วสำหรับผู้ที่มีความสนใจศิลปะการแสดงอย่างครุฑวงดาว สุขสว่างแล้ว ยังได้สังเกตกิจกรรมการแสดงทางวัฒนธรรมที่มีการแสดงบนเวทีแต่ละที่แต่ละแห่ง แล้วนำมารวบรวมไว้เป็นคลังความรู้ในสมอง ดังที่ครุฑวงดาวเล่าว่า

...ไม่ได้เรียนจบมาทางศิลปะการแสดง แต่เป็นคนชอบทางด้านนี้อยู่ ไปสัมมนาที่ไหน ก็จะสังเกตแล้วก็จดจำไว้ว่าเขาเล่นประมาณนี้นะ อย่างระบำภาคใต้ที่จะให้เด็กไปแสดงอีกสองวันนี้ ได้มาจากการไปสัมมนาแล้วมีการแสดงนี้ เราก็เห็นว่าไม่ยากนัก คือเราไม่ได้จำมาใช้ทั้งคืน จำว่าทำนองจะเป็นอย่างนี้ ทำร้ายรำจะเป็นอย่างนี้ พอมาใช้กับเด็กเรา เมื่อก่อนสอนเด็กประถมอยู่เหมือนกัน เราก็จะนำมาประยุกต์ใช้โดยใช้คำร้องของเราเอง...

(ดวงดาว สุขสว่าง, สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2553)

การแสวงหาความรู้ภายนอกชุมชน*โดยการศึกษาจากสื่อ* คือ *ดูวีซีดี* เนื่องจากนักเรียนของโรงเรียนมักได้รับการร้องขอจากเทศบาลเมืองอโยธยาให้ไปร่วมแสดงศิลปวัฒนธรรมในงานประเพณีและงานมรดกโลกของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โรงเรียนจึงต้องจัดเตรียมการแสดงต่างๆ โดยมากแต่ละปีจะไม่ให้เหมือนกัน ดังนั้นครูพวงผกา รุ่งแสง ในฐานะผู้รับผิดชอบด้านการแสดงทางศิลปวัฒนธรรมจึงจำเป็นต้องศึกษาจากตัวอย่างในวีซีดีซึ่งเป็นสื่อที่หาซื้อได้ง่ายในปัจจุบัน ดังที่ครูพวงผกา รุ่งแสง (สัมภาษณ์, 13 พฤศจิกายน 2553) เล่าว่า “*โชคดีที่เดี๋ยวนี้มีสื่อให้เราศึกษาได้ง่ายขึ้น*”

การแสวงหาความรู้ภายนอกชุมชน โดยโรงเรียนส่งนักเรียนและครู*ไปร่วมกิจกรรมเดินขบวนแฟนซีตรุษจีน* และสังเกตกิจกรรมวันตรุษจีนในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาซึ่งมีเครือข่ายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นเจ้าภาพจัดงานร่วมกัน ได้แก่ องค์กรบริหารส่วนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เทศบาลนครพระนครศรีอยุธยาและเทศบาลเมืองอโยธยา เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ประเพณีวัฒนธรรมของชาวจีนที่อาศัยอยู่ในพระนครศรีอยุธยาและเมืองอโยธยา

2) การสร้างความรู้

การสร้างความรู้แบบ tacit to tacit การ*เรียนรู้จากการปฏิบัติกิจกรรม* โดยการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างบุคคลและหน่วยงานต่างๆ ในท้องถิ่น เช่น กิจกรรมในวันสงกรานต์ที่จัดขึ้นโดยเทศบาล เนื่องจากเทศบาลเป็นองค์กรปกครองที่อยู่ในระดับท้องถิ่นที่ใกล้ชิดประชาชนและมีงบประมาณมากที่สุดในท้องถิ่น เทศบาลจึงเป็นองค์กรที่ต้องมีความเข้าใจวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่นมากที่สุดและคนในท้องถิ่นควรมีความเข้าใจในความคิด ความเชื่อ ทัศนคติของคนในองค์กรเทศบาลด้วย การจัดกิจกรรมเพื่อแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างคนในชุมชนและเทศบาลจึงเป็นแนวทางที่จะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างคนในชุมชนและเทศบาลได้อีกทางหนึ่ง สำหรับคนทั่วไปการได้รับพรจากผู้สูงอายุที่นับถือในชุมชนย่อมทำให้รู้สึกอบอุ่นใจ

หลังจากนั้นจะมีการละเล่นทางวัฒนธรรม เช่น เพลงน้อย เพลงพื้นบ้าน โดยกิจกรรมนี้เบื้องหลังของกิจกรรมมาจากการมีส่วนร่วมในการแสดงของตัวแทนชุมชนต่างๆ โดยประธานสภาวัฒนธรรมตำบลไผ่ลิงซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญในการร้องและแต่งเพลงพื้นบ้าน เพลงน้อย ฯลฯ จะเป็นผู้ทำหน้าที่แต่งเนื้อร้อง แล้วนัดหมายตัวแทนของชุมชน (ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสาว ๆ ประธานชุมชนหรือตัวแทน) มาหัดร้องหัดรำที่อาคารอเนกประสงค์ สถานีอนามัยตำบลไผ่ลิง จะทำให้แต่ละชุมชนได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันก่อนวันสงกรานต์ นอกจากนี้มีการแสดงอื่นๆ ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนต่างๆ เช่น การเล่นกลองยาวของชุมชนวัดประคู้ทรงธรรม คนตรีไทยของชุมชนบ้านเตาอิฐ หลังจากนั้นมีการรับประทานอาหารร่วมกัน เป็นการเปิดโอกาสให้มีการพูดคุยกันระหว่างชาวบ้านและผู้แทนชุมชนที่พวกเขาได้เลือกเข้าไปเป็นสมาชิกสภาเทศบาล

การสร้างความรู้แบบ explicit to explicit โดยการ**ฝึกเลียนแบบจากคนที่เชี่ยวชาญจนสามารถเป็นต้นแบบเองได้** ดังที่กล่าวไปแล้วว่าชมรมผู้สูงอายุเป็นกลุ่มที่ให้ความสำคัญในการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุในชุมชนและได้มีโอกาสนำวัฒนธรรมในการออกกำลังกายของจีนมาใช้ในการฟื้นฟูสุขภาพของสมาชิก โดยเริ่มแรกญาติของคนในชุมชนซึ่งเป็นคนที่มาจากที่อื่นได้เข้ามาเผยแพร่ความรู้นี้และเป็นผู้นำในการรำไทเก๊ก โดยมีผู้สูงอายุสังเกตและเลียนแบบท่าทางในการรำรำ โดยการออกกำลังกายด้วยไทเก๊กนี้จะมีผู้นำรำอยู่ด้านหน้าให้คนที่มาร่วมได้รำตามแบบอย่างเสมอ บางครั้งผู้ที่เข้าร่วมฝึกรำรำใหม่สามารถเลียนแบบผู้นำไปได้เลย อย่างไรก็ตามปัจจุบันนี้ ผู้นำรำไทเก๊กได้กลับไปอยู่บ้านเดิมที่จังหวัดอื่นแล้ว แต่ประธานชมรมสามารถเป็นผู้นำแทนได้ในปัจจุบัน

การสร้างความรู้แบบ tacit to tacit โดยการ**บูรณาการการเรียนรู้จากประสบการณ์ในอดีตกับการเรียนรู้จากการปฏิบัติ** การแสดงด้านนาฏศิลป์ การแสดงเพลงพื้นบ้านเป็นวัฒนธรรมที่เปิดโอกาสในการนำวัฒนธรรมต่างถิ่นมาพัฒนาปรับแต่งให้เหมาะสมกับสถานที่ที่ใช้แสดงและลักษณะของงาน จากการเข้าร่วมแสดงในงานต่างๆ ของวงคนตรีไทยและนาฏศิลป์คณะของชุมชนบ้านเตาอิฐ ทำให้คุณครูดวงดาวซึ่งเป็นผู้ดูแลด้านนาฏศิลป์สามารถนำความรู้จากการสังเกตการแสดงของคณะอื่นมาพิจารณาประกอบกับลักษณะของสถานที่ที่เคยไปและความสามารถของเด็กแต่ละคน ประกอบกับประสบการณ์ที่สั่งสมมาเป็นเวลายาวนานในการส่งเด็กนักเรียนไปแสดงในที่ต่างๆ ทำให้คุณครูดวงดาวสามารถสร้างสรรค์ท่ารำรำหรือเต้นรำ คำร้องได้หลากหลายและมีการนำศิลปะของท้องถิ่นอื่นมาผสมผสานในการแสดงได้อย่างน่าสนใจ

การสร้างความรู้แบบ explicit to tacit โดย**เชิญผู้เชี่ยวชาญมาฝึกอบรม** สภาวัฒนธรรมตำบลมีแนวทางในการ**สร้างรายได้จากภูมิปัญญาไทย** ให้แก่สมาชิกในชุมชนจึงได้จ้างผู้เชี่ยวชาญมาฝึกอบรมการผลิตศิลปหัตถกรรมที่ยังไม่เคยมีใครทำในชุมชนเพื่อเปิดตลาด

ผลิตภัณฑ์ใหม่แก่ประชาชนที่สนใจที่จะสร้างรายได้เสริม ณ ศูนย์อเนกประสงค์ชุมชนบ้านเตาอิฐ ซึ่งเป็นที่ทำการของสภาวัฒนธรรมตำบลด้วย โดยความรู้ที่ได้รับจากการอบรม ได้แก่ การประดิษฐ์ดอกไม้จากใยบัว ผู้เข้าร่วมอบรมจะได้เรียนรู้วิธีการนำใยบัวมาขึ้นรูป การใช้สีและการจัดช่อดอกไม้ให้งดงาม มีการฝึกอบรมการทำกล่องกระดาษชำระประดิษฐ์ด้วยผ้าทอง ผู้เข้าร่วมอบรมจะได้เรียนรู้ศิลปะเกี่ยวกับการตัดเย็บ การออกแบบและการตกแต่งกล่องกระดาษชำระธรรมดาเพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าได้ มีการประดิษฐ์ต้นไม้มงคลซึ่งเกี่ยวข้องกับความเชื่อทั้งของคนไทยและคนจีน ผู้เข้าร่วมอบรมจะได้เรียนรู้ศิลปะของการนำอุปกรณ์ต่างๆ มาประกอบกันเป็นต้นไม้ ดอก ซึ่งมีขนาดเล็ก ต้องอาศัยความประณีตและความคิดสร้างสรรค์ในการออกแบบต้นไม้มงคลทั้งลักษณะของต้นและสีต้น ความรู้เหล่านี้มีความรู้พื้นฐานที่ชัดเจนคือขั้นตอนวิธีทำและวัสดุอุปกรณ์ การเรียนรู้จึงเป็นการเรียนรู้ความรู้ที่ชัดเจนมาประยุกต์กับความคิดสร้างสรรค์ของแต่ละคนเพื่อประดิษฐ์ศิลปะหัตถกรรมเหล่านี้ออกมา ความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่จึงเป็นความรู้ที่อยู่ในตัวของแต่ละคน

3) การจัดเก็บและจัดระบบความรู้

การจัดเก็บความรู้ที่ได้จากการพัฒนาและแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมของแต่ละคนพบว่า มีการจัดเก็บไว้กับตัวบุคคล (tacit knowledge) เกือบทั้งหมด ยกเว้นการรำไทเก๊กที่ผู้เผยแพร่ความรู้คนแรกได้มอบวีซีดีไว้ให้ ปัจจุบันจึงนำมาจัดทำวีซีดีแจกให้สมาชิกชมรมผู้สูงอายุที่สนใจ

4) การเผยแพร่ความรู้

การเผยแพร่ความรู้แก่คนในชุมชนด้วยการสอนแล้วให้ลงมือปฏิบัติจริง โดยกลุ่มอาชีพต่างๆ เช่น การทำดอกไม้จากใยบัว การประดิษฐ์ต้นไม้มงคล การประดิษฐ์กล่องกระดาษชำระด้วยผ้าทอง ได้นำความรู้จากการฝึกอบรมมาเผยแพร่โดยการเปิดสอนและให้ฝึกปฏิบัติที่ศูนย์อเนกประสงค์ชุมชนบ้านเตาอิฐ

นอกจากนี้มีการแสดงให้ดูเป็นตัวอย่าง ได้แก่ การแสดงรำไทเก๊กที่ได้รับการพัฒนาจากเดิมให้ถูกหลักการมากขึ้น ปัจจุบันกลุ่มรำไทเก๊กสามารถแสดงให้คนในชุมชนได้เห็นและตระหนักในคุณค่าของศิลปะการแสดงของไทย

5) การประยุกต์ใช้ความรู้

การประยุกต์ใช้ความรู้ด้านภาษาและวรรณกรรมซึ่งเป็นความรู้ความสามารถที่อยู่ในตัวของคุณครูอำนวยการ ร้องเพลงแก้ผ้าไทยในงานการแสดงแบบผ้าไทยเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาไทยของวัฒนธรรมจังหวัด ซึ่งเป็นงานที่นำผ้าไทยมาออกแบบให้ทันสมัยเหมาะกับยุคปัจจุบัน โดยจังหวัดพระนครศรีอยุธยาจะเน้นการนำผ้าขาวม้ามาใช้ในการออกแบบตัดเย็บให้เหมาะสมกับยุคสมัยและมีการจัดประกวดในงานมรดกโลกพระนครศรีอยุธยาด้วย

เนื่องจากเป็นนโยบายของผู้ว่าราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่ส่งเสริมการแต่งกายด้วยผ้าไทย โดยเฉพาะผ้าขาวม้า

การประยุกต์ใช้ความรู้บูรณาการกับเศรษฐกิจชุมชนเพื่อให้เกิดการตระหนัก

ในความสำคัญของวัฒนธรรม จากการศึกษาพบว่า ชาวบ้านที่ไปเรียนการทำดอกไม้จากใยบัว การประดิษฐ์กล่องกระดาษชำระด้วยผ้าทอง การประดิษฐ์ต้นไม้มงคล สามารถนำความรู้ที่ได้เรียนรู้จากการฝึกอบรมมาจัดตั้งกลุ่มผลิตภัณฑ์จำหน่ายสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์หรือ OTOP สร้างรายได้ให้แก่ตนเองและกลุ่มเพิ่มขึ้น จากเดิมที่ทำเป็นอาชีพเสริม ปัจจุบันบางคนที่เกี่ยวข้องอายุราชการแล้วสามารถสร้างรายได้หลักอีกด้วย

กล่าวโดยสรุป กระบวนการจัดการความรู้เพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมนามธรรมในแหล่งวัฒนธรรมอโยธยา โดยภาพรวม พบว่า การแสวงหาความรู้เริ่มจากภายในโดยการพูดคุยแบบไม่เป็นทางการเพื่อกำหนดกิจกรรมร่วมกันเบื้องต้น การสร้างความรู้ เน้นที่การเรียนรู้จากการปฏิบัติหรือร่วมกิจกรรม การจัดเก็บและจัดระบบความรู้ มีการจัดเก็บที่ตัวบุคคลมากที่สุด และไม่มีการจัดระบบข้อมูล ความรู้เช่นเดียวกับวัฒนธรรมรูปธรรม การเผยแพร่ความรู้ ส่วนใหญ่เผยแพร่ความรู้ให้แก่คนภายในชุมชน การประยุกต์ใช้ความรู้ส่วนใหญ่บูรณาการความรู้ทางวัฒนธรรมกับเศรษฐกิจชุมชน เมื่อพิจารณาจำแนกตามวิธีการอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรม สรุปได้ว่า

1. การวิจัยทางวัฒนธรรม พบว่า ชุมชนยังไม่มีมีการจัดกระบวนการจัดการความรู้เพื่อการวิจัยทางวัฒนธรรมแม้แต่ขั้นตอนเดียว
2. การอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรม พบว่า มีการแสวงหาความรู้ภายในชุมชน ได้แก่ การจัดประชุมประชาคมทั้งในระดับกลุ่มและระดับชุมชน มีการพูดคุยปรึกษาผู้รู้แบบไม่เป็นทางการสำหรับการแสวงหาความรู้ภายนอกชุมชน พบว่า มีการไปศึกษาจากแหล่งเรียนรู้ภายนอก เช่น พิพิธภัณฑ์ ศูนย์ประวัติศาสตร์ เป็นต้น มีการสร้างความรู้โดยการฝึกอบรมเพื่อการเรียนรู้ และสร้างอาชีพ มีการเรียนรู้จากการปฏิบัติ เช่น การร่วมประเพณีทางศาสนา และวัฒนธรรมต่างๆ มีการจัดเก็บความรู้ไว้ที่ตัวบุคคล โดยเฉพาะภูมิปัญญาต่างๆ ส่วนใหญ่จะเป็นความรู้ติดตัวอยู่ที่ผู้สูงอายุ ในขณะที่หน่วยงานภายนอก คือ สำนักงานสวัสดิการและความมั่นคงจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พยายามรวบรวมจัดทำทะเบียนเจ้าของภูมิปัญญาและจัดเก็บไว้ในหนังสือ การเผยแพร่ความรู้ มีวิธีการคือ การเผยแพร่ความรู้ในชุมชน โดยนำคนที่มีความสามารถทางวัฒนธรรมมาแสดงให้ดูเป็นตัวอย่างในงานประเพณีวัฒนธรรมต่างๆ มีการบรรยายในโรงเรียน โดยผู้รู้ในท้องถิ่น มีการพาเด็กเยาวชนไปร่วมงานประเพณีต่างๆ เพื่อให้เกิดการซึมซับความรู้ นั้น ส่วนการเผยแพร่ความรู้แก่คน

ภายนอก โดยการไปร่วมจัดนิทรรศการให้ความรู้ และเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนให้ผู้อื่นได้รับทราบทางเว็บไซต์

3. การฟื้นฟูวัฒนธรรม มีการแสวงหาความรู้ภายในชุมชน โดยการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ ในขณะที่แสวงหาความรู้ภายนอกชุมชน โดยจ้างผู้เชี่ยวชาญมาแสดงให้ดูเป็นตัวอย่างพร้อมทั้งขอคำแนะนำ และการไปศึกษาดูงาน มีการสร้างความรู้โดยการฝึกอบรมเพื่อการเรียนรู้ เพื่อการอาชีพ และมีการเรียนรู้จากการปฏิบัติ มีการเผยแพร่ความรู้ภายในชุมชน โดยเชิญเจ้าของภูมิปัญญาไปแสดงให้ดูเป็นตัวอย่าง มีการสอนโดยเจ้าของภูมิปัญญาและให้ทดลองปฏิบัติด้วย มีการเผยแพร่ความรู้แก่คนภายนอกชุมชนโดยการไปร่วมจัดนิทรรศการ สำหรับการประยุกต์ใช้ความรู้นั้น มีการบูรณาการความรู้ทางวัฒนธรรมกับเศรษฐกิจชุมชน

4. การพัฒนาและแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม พบว่าในการแสวงหาความรู้มีการส่งผู้เกี่ยวข้องไปสัมมนาที่หน่วยงานภายนอก โรงเรียนส่งครูและนักเรียนไปร่วมแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม เช่น วันตรุษจีน มีการสร้างความรู้โดยการเลียนแบบ การร่วมกิจกรรม และการฝึกอบรมเพื่อสร้างอาชีพ มีการจัดเก็บความรู้ไว้ที่ตัวบุคคลและสื่อ เช่น แผ่นบันทึกสำหรับอ่าน มีการเผยแพร่ความรู้ในชุมชน โดยการสอนเป็นรายบุคคลที่สนใจ และมีการบูรณาการความรู้จากประสบการณ์ในอดีต และมีการบูรณาการความรู้ทางวัฒนธรรมกับเศรษฐกิจชุมชน

สรุปการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมนามธรรมในแหล่งวัฒนธรรมเมืองอโยธยา จำแนกตามขั้นตอนการจัดการความรู้และวิธีการอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรมรูปธรรม ดังรายละเอียดในตารางที่ 9

ตารางที่ 9 การจัดการความรู้เพื่อพัฒนาเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมนามธรรมในแหล่งวัฒนธรรมเมือง
อโยธยา จำแนกตามขั้นตอนการจัดการความรู้และวิธีการอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรม
รูปธรรม

การจัดการ ความรู้	การอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรมนามธรรม			
	การวิจัยทางวัฒนธรรม	การอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรม	การฟื้นฟูวัฒนธรรม	การพัฒนาและแลกเปลี่ยนฯ
การ แสวงหา ความรู้	ไม่มี	ภายในชุมชน พูดคุยแบบไม่เป็นทางการ / จัดประชุมประชาคม ภายนอกชุมชน -ศึกษาดูงานเพื่อตัวอย่างปฏิบัติที่ดี -ทัศนศึกษา แหล่งเรียนรู้ภายนอก / พิพิธภัณฑ์ / ศูนย์ประวัติศาสตร์	ภายในชุมชน -พูดคุยแบบไม่เป็นทางการ (คิดกิจกรรมเบื้องต้น) ภายนอกชุมชน -จ้างผู้เชี่ยวชาญ มาแสดงเป็นตัวอย่างและ ขอคำแนะนำ / ศึกษาดูงาน	ภายนอกชุมชน -สัมมนากับหน่วยงาน ภายนอก -ศึกษาจากสื่อ VCD -ร่วมกิจกรรมกับหน่วยงาน ภายนอก เช่น วันตรุษจีนที่ จัดภายนอกชุมชน
การสร้าง ความรู้	ไม่มี	-ฟังทฤษฎีจากผู้รู้ -เรียนรู้จากการปฏิบัติ(คนตรีไทย/ ปฏิบัติกิจกรรมประเพณีร่วมกัน เช่น ประเพณีทางศาสนา ประเพณี แบบแผนทางสังคม(แสดงมุทิตาจิต) ประเพณีรื่นเริง (สงกรานต์ ลอยกระทง) -ฝึกอบรมเพื่อการเรียนรู้ (คนตรีไทย) -ฝึกอบรมเพื่อการอาชีพ(ลูก)	-เรียนรู้จากการปฏิบัติ -ฝึกอบรมเพื่อการเรียนรู้ (ลงรักปิดทอง/กลองยาว/ คอกเส้นรักษาโรค) -การทดลองนาร่อง -ฝึกอบรมเพื่อการอาชีพ นวดประคบใบปลับพลึง	-เรียนรู้จากการร่วมกิจกรรม -เลียนแบบจนชำนาญ -ฝึกอบรมเพื่อสร้างอาชีพ -บูรณาการประสบการณ์กับ การปฏิบัติกิจกรรมทาง วัฒนธรรม
การจัดเก็บ จัดระบบ ความรู้	ไม่มี	จัดเก็บที่ตัวบุคคล -เก็บเป็นความรู้ฝังลึกที่ตนเอง จัดเก็บที่แหล่งอื่น -เก็บเป็นรูปภาพกิจกรรม (ประธาน สภาวัฒนธรรมตำบล	จัดเก็บที่ตัวบุคคล -เก็บเป็นความรู้ฝังลึกที่ ตนเอง	จัดเก็บที่ตัวบุคคล -เก็บเป็นความรู้ฝังลึกที่ ตนเอง จัดเก็บที่แหล่งอื่น -VCD
	การจัดระบบ ไม่มี	การจัดระบบ ไม่มี	การจัดระบบ ไม่มี	การจัดระบบ ไม่มี
การ เผยแพร่ ความรู้	ไม่มี	ภายในชุมชน -แสดงให้ดูเป็นตัวอย่าง เช่น ลีเก -บรรยายโดยผู้รู้ในท้องถิ่น -พาเด็กเยาวชนไปร่วมประเพณี ภายนอกชุมชน -ไปร่วมจัดนิทรรศการ -เผยแพร่กิจกรรมทางเว็บไซต์	ภายในชุมชน -แสดงให้ดูเป็นตัวอย่าง -สอนแล้วให้ลงมือปฏิบัติ เช่น นวดแบบประคบใบ ปลับพลึง ภายนอกชุมชน ร่วมจัดนิทรรศการกับ โรงเรียนในชุมชนที่ไป ร่วมจัดนิทรรศการกับ โรงเรียนอื่น	ภายในชุมชน -สอนแล้วให้ลงมือปฏิบัติ เช่น การประดิษฐ์ไม้มั่งกล การประดิษฐ์กล่องกระดาษ ชำระด้วยผ้าทอง การรำไทเก๊ก -การแสดงให้ดูเป็นตัวอย่าง
การประยุกต์ ใช้ความรู้	ไม่มี	บูรณาการความรู้จากประสบการณ์ ในอดีตร่วมกับการปฏิบัติงาน บูรณาการสร้างรายได้เพื่อสร้างความ ตระหนักในคุณค่า ไร่ไทยกนกนาฏ	บูรณาการความรู้ทาง วัฒนธรรมกับเศรษฐกิจ ชุมชน	บูรณาการความรู้จาก ประสบการณ์ในอดีต / บูรณาการความรู้ทาง วัฒนธรรมกับ ศก.ชุมชน

1.2.5 กิจกรรม เครื่องมือและบทบาทผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาวัฒนธรรมนามธรรมในแหล่งวัฒนธรรมเมืองอโยธยา

จากการศึกษากิจกรรมและเครื่องมือจัดการความรู้เพื่อพัฒนาวัฒนธรรมนามธรรม โดยภาพรวม พบว่า ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมที่ปฏิบัติร่วมกัน องค์กรที่มีบทบาทมากในการจัดกิจกรรม คือ เทศบาลเมืองอโยธยาเป็นผู้เอื้อ ผู้อำนวยการ เป็นส่วนใหญ่ กลุ่มที่มีบทบาทมากในการจัดกิจกรรม คือ สภาวัฒนธรรมตำบลและชมรมผู้สูงอายุ ที่เป็นเอื้อ ผู้อำนวยการและผู้ประสานและปฏิบัติ

กิจกรรมและเครื่องมือจัดการความรู้ จำแนกตามขั้นตอนการจัดการความรู้ มีดังนี้

1) การแสวงหาความรู้

แหล่งเรียนรู้ของชุมชนส่วนใหญ่ ได้แก่ บุคคล กลุ่ม และสถานที่ในชุมชน กิจกรรมในการแสวงหาความรู้โดยธรรมชาติของชุมชน คือการพูดคุยแบบไม่เป็นทางการ การประชุมประชาคมเพื่อระดมความคิด การทัศนศึกษา การศึกษาดูงาน การจ้างผู้เชี่ยวชาญมาแสดงเป็นตัวอย่างและขอคำปรึกษา ไปร่วมกิจกรรมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับหน่วยงานภายนอก ผู้ที่มีบทบาทมาก คือ สภาวัฒนธรรมตำบล ชมรมผู้สูงอายุ เทศบาลเมืองอโยธยา

2) การสร้างความรู้

ผู้ที่มีบทบาทส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุซึ่งรวมตัวกันเป็นกลุ่มต่างๆ เช่น สภาวัฒนธรรมตำบล ชมรมผู้สูงอายุ โดยคนเหล่านี้จัดอยู่ในกลุ่มนักปฏิบัติ คือ เป็นผู้จัดทำแผนงาน โครงการ กิจกรรม เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ ให้กับคนทุกวัยในชุมชน อย่างไรก็ตามคนส่วนใหญ่ที่มาเรียนรู้มักอยู่ในกลุ่มเยาวชน และคนสูงอายุ ผู้ที่มีบทบาทใกล้เคียงกันอีกกลุ่มหนึ่ง คือ เทศบาลในฐานะผู้เอื้อและอำนวยความสะดวกในการสร้างสภาพแวดล้อมให้เกิดการสร้างความรู้ต่างๆ กิจกรรมการสร้างความรู้ของชุมชนในการพัฒนาเชิงอนุรักษ์ ได้แก่ การเรียนรู้จากการปฏิบัติ การฝึกอบรมเพื่อการเรียนรู้ การฝึกอบรมเพื่อการอาชีพ การเรียนรู้จากทฤษฎีแล้วทดลองปฏิบัติ การเรียนรู้จากการร่วมกิจกรรม

3) การจัดเก็บและจัดระบบความรู้ คนในชุมชนจัดเก็บความรู้วัฒนธรรมนามธรรมไว้ที่ตัวบุคคลมากที่สุด ในลักษณะของภูมิปัญญาด้านต่างๆ รวมทั้งความรู้เกี่ยวกับวิธีการพัฒนาเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมนามธรรม แหล่งที่เก็บความรู้อื่นๆ คือ แผ่นบันทึกสำหรับอ่าน (CD/VCD) ชุมชนยังไม่มีเมื่อนำความรู้มาจัดระบบในลักษณะฐานข้อมูล และเครือข่ายข้อมูล สารสนเทศ

4) การเผยแพร่ความรู้ การเผยแพร่ความรู้ ส่วนใหญ่เป็นการเผยแพร่ความรู้ให้แก่คนในชุมชน กิจกรรมที่เกิดขึ้นตามบริบทของชุมชน คือ ด้วยการสอนแล้วให้ทดลองปฏิบัติจริง การ

แสดงให้เห็นตัวอย่าง การพาเด็กและเยาวชนเข้าร่วมพิธีกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ เพื่อให้เกิดการซึมซับความรู้ และการเชิญผู้รู้ทั้งในชุมชนและนอกชุมชนมาบรรยายในโรงเรียนและที่ทำการคณะกรรมการชุมชน (ส่วนใหญ่เป็นบ้านประธานชุมชน)

5) *การประยุกต์ใช้ความรู้* การประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อการพัฒนาเชิงอนุรักษ์ วัฒนธรรมนามธรรม โดยนำความรู้จากประสบการณ์ในอดีตมาบูรณาการร่วมกับการปฏิบัติงานพัฒนาในปัจจุบัน และการบูรณาการความรู้ทางวัฒนธรรมกับเศรษฐกิจชุมชน ทำให้วัฒนธรรมนั้นๆ ดำรงอยู่ได้ถึงปัจจุบัน

สรุปการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาวัฒนธรรมนามธรรมในแหล่งวัฒนธรรมเมืองอโยธยา จำแนกตามขั้นตอน กิจกรรม เครื่องมือ และผู้จัดการความรู้และบทบาทในการจัดการความรู้ ดังตารางที่ 8

สรุปกิจกรรมและเครื่องมือจัดการความรู้เพื่อพัฒนาวัฒนธรรมนามธรรมในแหล่งวัฒนธรรมเมืองอโยธยา ดังตารางที่ 10

ตารางที่ 10 กิจกรรมและเครื่องมือจัดการความรู้เพื่อพัฒนาวัฒนธรรมนามธรรมใน
แหล่งวัฒนธรรมเมืองอโยธยา

ขั้นตอน	กิจกรรม	เครื่องมือ	ผู้จัดการความรู้และบทบาท ในการจัดการความรู้
การจัดการความรู้			
แสวงหาความรู้	- พุศุคแบบไม่เป็นทางการ - จัดประชุมประชาคม - ไปด้วยอย่างปฏิบัติที่ดี(ศึกษาคูงาน) - ทักนศึกษาแหล่งเรียนรู้/ พิพิธภัณฑ์/ ศูนย์ประวัติศาสตร์ - จ้างผู้เชี่ยวชาญมาแสดงเป็นตัวอย่าง และขอคำแนะนำ - ร่วมสัมมนากับหน่วยงานภายนอก - ร่วมกิจกรรมกับหน่วยงานภายนอก เช่นวันครูยจีนที่จัดภายนอกชุมชน	- พื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ - พื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ - โครงการ/งบประมาณ - วิทยากรภายนอก - งบประมาณ - วิทยากรภายนอก - เครือข่ายทางวัฒนธรรม - โครงการ/งบประมาณ	- สภาวัฒนธรรมตำบล/ชมรมผู้สูงอายุ (ผู้ ประสาน/ปฏิบัติ) - เทศบาล (ผู้เอื้อ/อำนวยความสะดวก) - ชาวชน / ชมรมผู้สูงอายุ / สภาวัฒนธรรม ตำบล (ผู้ปฏิบัติ) - โรงเรียน (ผู้ประสาน/ปฏิบัติร่วม) - ผู้สูงอายุ (แสวงหาในอดีต) - บุคคลภายนอก(ผู้เสริมค้ำผู้เชี่ยวชาญ) - สภาวัฒนธรรมตำบล(ผู้ปฏิบัติ) - เทศบาล (ผู้เอื้อ/อำนวยความสะดวก) - ชาวชน โรงเรียน (ผู้ปฏิบัติ)
สร้างความรู้	- เรียนรู้จากการปฏิบัติ (กิจกรรมวัฒนธรรมประเพณี) - ฝึกอบรมเพื่อการเรียนรู้ - ฝึกอบรมเพื่อสร้างอาชีพ - การทดลองนำร่อง	- วทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในลักษณะกิจกรรม - โครงการ/งบประมาณ - วัสดุอุปกรณ์จัดงาน - อาคารเอนกประสงค์ - โครงการ/งบประมาณ - วิทยากร - อาคารเอนกประสงค์	- เทศบาล (ผู้เอื้อ/อำนวยความสะดวก) - สภาวัฒนธรรมตำบล/ชมรมผู้สูงอายุ (ผู้ประสาน/ปฏิบัติ) - โรงเรียน (ผู้ประสาน/ปฏิบัติร่วม) - พระสงฆ์ ชาวชน (ผู้ปฏิบัติ) - ประชาชนในชุมชน (ผู้ปฏิบัติ) - สภาวัฒนธรรมตำบล/ชมรมผู้สูงอายุ/ ประชาชนชุมชน (ผู้อำนวย/ประสาน/ปฏิบัติ) - หน่วยงานภายนอก (ผู้เสริมค้ำวิทยากร/ งบประมาณบางกรณี เช่น กสน.) - ชมรมผู้สูงอายุ (ผู้อำนวย/ประสาน/ปฏิบัติ) - สมาชิกชมรม (ผู้ปฏิบัติ) - ผู้รู้ในชุมชน (ปฏิบัติถ่ายทอดความรู้)
จัดเก็บจัดระบบความรู้	- เว็บไซต์ของเทศบาล - จัดเก็บไว้ที่ซีดี	เทคโนโลยีสารสนเทศ ซีดี	- เทศบาล (ผู้เอื้อ/อำนวยความสะดวก) - ชมรมผู้สูงอายุ (ผู้เอื้อ/อำนวยความสะดวก)

ตารางที่ 10 กิจกรรมและเครื่องมือจัดการความรู้เพื่อพัฒนาวัฒนธรรมนามธรรมใน
แหล่งวัฒนธรรมเมืองอโยธยา (ต่อ)

ขั้นตอน การจัดการความรู้	กิจกรรม	เครื่องมือ	ผู้จัดการความรู้และบทบาท ในการจัดการความรู้
เผยแพร่ความรู้	-เผยแพร่กิจกรรมทางเว็บไซต์	-โครงการ/งบประมาณ -เทคโนโลยีสารสนเทศ	-เทศบาล (ผู้เอื้อ/อำนาจ/ปฏิบัติ)
	-แสดงให้ดูเป็นตัวอย่าง (กิจกรรมลานวัฒนธรรม)	-โครงการ/งบประมาณ -ลานวัฒนธรรม (พื้นที่)	-เทศบาล (ผู้เอื้อ/อำนาจ) -สภาวัฒนธรรมตำบล/ชมรมผู้สูงอายุ
	-สร้างต้นแบบนักร้อง	-อุปกรณ์เสียงตามสาย -เอกสาร / แผ่นพับ	(ผู้ประสาน/ปฏิบัติ)
	-ถ่ายทอดความรู้ด้านอาชีพจาก ภูมิปัญญาไทยแก่คนที่สนใจ	-อาคารอเนกประสงค์ - การสื่อสารระหว่างบุคคล	-สภาวัฒนธรรมตำบล/ชมรมผู้สูงอายุ (ผู้เอื้อ/อำนาจ/ปฏิบัติ)
	-ถ่ายทอดผ่านสื่อ -ร่วมจัดนิทรรศการภายนอก	-ซีดี -บอร์ดประชาสัมพันธ์ -อุปกรณ์เล่นเกม	-ชมรมผู้สูงอายุ (ผู้เอื้อ/อำนาจ/ปฏิบัติ) -สภาวัฒนธรรมตำบล(ผู้เอื้อ/อำนาจ/ปฏิบัติ)
เผยแพร่ความรู้	-ผู้รู้ในท้องถิ่นไปบรรยายที่โรงเรียน	-โครงการ/งบประมาณ -เทคโนโลยีสารสนเทศ	-โรงเรียน (ผู้ประสาน) -พระสงฆ์/เจ้าของภูมิปัญญา (ผู้ปฏิบัติ)
	-พาเด็กเยาวชนร่วมกิจกรรมประเพณี เช่น กวนข้าวทิพย์	-ลานวัด(พื้นที่) -ส่วนผสมข้าวทิพย์ และ อุปกรณ์กวนข้าวทิพย์ (แต่ละบ้านนำมารวมกัน) -กิจกรรม	-วัด (ผู้เอื้อ/อำนาจ/ประสาน/ปฏิบัติ) -ประชาชนในชุมชน (ผู้ประสาน/ปฏิบัติ) -เยาวชน (ผู้เรียนรู้)
ประยุกต์ใช้ความรู้	-บูรณาการความรู้จากประสบการณ์ ในอดีตร่วมกับการปฏิบัติงานทาง วัฒนธรรม	-พื้นที่เรียนรู้ (กิจกรรม)	-รายบุคคล (ผู้ปฏิบัติ)
	-บูรณาการความรู้ทางวัฒนธรรมกับ เศรษฐกิจชุมชน	-อาคาร / สถานที่ -อุปกรณ์	-กลุ่มนวดประคบใบพลับพลึง(ผู้ปฏิบัติ) -โรงเรียนรำไทยกนกนาฏ(ผู้ปฏิบัติ) -สภาวัฒนธรรมตำบล(ผู้ปฏิบัติ)

กล่าวโดยสรุป ในแหล่งวัฒนธรรมเมืองอโยธยามีวัฒนธรรมรูปธรรมที่สำคัญคือ โบราณสถานที่มีคุณค่าล้ำเลิศทางศิลปะสมัยก่อนอยุธยา วัฒนธรรมนามธรรมที่สำคัญคือวิถีชีวิตที่ผูกพันกับพุทธศาสนามาจนทุกวันนี้

สภาพของกระบวนการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาแหล่งวัฒนธรรมเมืองอโยธยาในแต่ละขั้นตอน พบว่า มีการแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมรูปธรรมจากแหล่งความรู้ภายนอกชุมชน โดยเฉพาะอาศัยผู้รู้ นักวิชาการจากกรมศิลปากร มีการสร้างความรู้โดยเรียนรู้จากการปฏิบัติกิจกรรมในการอนุรักษ์ สืบสานวัฒนธรรมมากที่สุด ซึ่งมักเป็นงานประเพณีทางพุทธ

ศาสนา อาทิ แห่เทียนพรรษา ตักบาตรเทโววันออกพรรษา เวียนเทียนวันสำคัญทางพุทธศาสนา วันสงกรานต์ เป็นต้น มีการจัดเก็บความรู้ที่ตัวบุคคลเป็นส่วนมากและความรู้หลายอย่างกำลังจะสูญหายไป เช่น การลงรักปิดทอง การตัดกระดาษเป็นพวงมโหรีในงานวัด เป็นต้น มีการเผยแพร่ความรู้ผ่านการสอนให้ลงมือปฏิบัติ เช่น การนวดประคบสมุนไพร การจัดกิจกรรม ฃลงานวัฒนธรรม อาทิ วันข้าวของพ่อ ผู้เฒ่าเล่าขานตำนานเมืองอโยธยา โดยผู้สูงอายุมีบทบาทมากที่สุด มีการประยุกต์ใช้ความรู้โดยบูรณาการความรู้ทางวัฒนธรรมกับเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งสามารถสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน เป็นผลให้กิจกรรมทางวัฒนธรรมนั้นยังคงอยู่ เช่น ลีเก ละครชาตรี ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการจัดกิจกรรมที่เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชนคือเทศบาลเมืองอโยธยา ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเป็นจำนวนมาก อาทิ วันลอยกระทง แห่เทียนเข้าพรรษา รองลงมาคือผู้สูงอายุที่รวมตัวกันเป็นกลุ่มต่างๆ เช่น ชมรมผู้สูงอายุ สภาวัฒนธรรมตำบล ส่วนวัดและโรงเรียนมีบทบาทน้อย เนื่องจากมีข้อจำกัดเรื่องงบประมาณ ปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อการจัดการความรู้ในชุมชนคือความเชื่อทางพุทธศาสนาและความศรัทธาต่อตัวบุคคล รวมทั้งการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่เทศบาลเมืองอโยธยาจัดขึ้น ความรู้ที่ชุมชนต้องการมากได้แก่ ความรู้ทางประวัติศาสตร์เมืองอโยธยา วิธีการอนุรักษ์โบราณสถานขั้นพื้นฐาน วิธีการบูรณปฏิสังขรณ์สำหรับประชาชน ประวัติวัดที่เชื่อถือได้

ตอนที่ 2 ปัญหาเกี่ยวกับการจัดกระบวนการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาแหล่งวัฒนธรรมเมืองอโยธยา

จากผลการวิจัย พบปัญหาหลายประการที่เกี่ยวกับการจัดกระบวนการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาแหล่งวัฒนธรรมเมืองอโยธยา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 ปัญหาปัจจัยนำเข้า มีปัญหาหลายด้าน ดังนี้

2.1.1 ด้านเป้าหมายการจัดการความรู้

เป้าหมายการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาแหล่งวัฒนธรรมเมืองอโยธยา

ประกอบด้วยการจัดการความรู้วัฒนธรรมรูปธรรมและวัฒนธรรมนามธรรม พบว่า

1) ชุมชนขาดความรู้ที่จะนำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่องต่อไปนี้

(1) ความรู้ความเข้าใจในหลักการอนุรักษ์โบราณสถานที่ถูกต้องตาม

หลักการทางวิชาการ ประชาชนขาดความรู้เรื่องการอนุรักษ์โบราณสถานตามหลักวิชาการ ในขณะที่มีความปรารถนาที่จะช่วยเหลือโบราณสถานที่อยู่ใกล้ที่พักอาศัยของตน ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า

...กรมศิลปากรน่าจะมื้อมือให้ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ใกล้โบราณสถานว่าจะอะไรทำได้
อะไรทำไม่ได้ ถามว่าจริงๆ เราอยากเข้าไปช่วยดูแลไหม ทำไมเราจะไม่อยากเข้าไปทำ
เราอยากให้สิ่งที่อยู่ใกล้บ้านเราสวย ถูกไหม หรือถ้ามีการอบรมให้ความรู้เรา เราจะ
ยินดีมาก โบราณสถานอยู่ในใจเราตลอด เราถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทุกวันนี้จะไปไหนก็
ต้องไหว้ท่าน กลับมาก็ไหว้ท่าน เคยเห็นปาฏิหาริย์มาแล้ว...

(ชิตชนก ภูเพชร, สัมภาษณ์, 15 มีนาคม 2553)

(2) ความรู้อย่างลึกซึ้งซึ่งเกี่ยวกับประวัติศาสตร์เมืองอโยธยาและ
ประวัติศาสตร์ชุมชน ผลจากการสำรวจเอกสารเกี่ยวกับประวัติศาสตร์เมืองอโยธยา พบว่า ผู้ที่มี
ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์เมืองอโยธยาเป็นนักวิชาการภายนอกชุมชนทั้งสิ้น เช่น วัลลภ
วัลลิโภดม ศรีศักร วัลลิโภดม ซึ่งเป็นผู้เปิดประเด็นเมืองอโยธยาหรืออโยธยาศรีรามเทพนคร
ชาญวิทย์ เกษตรศิริ นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาและให้
ความสำคัญกับการศึกษาเรื่องเมืองอโยธยาในเวลาต่อมา นิธิ เอียวศรีวงศ์และคณะที่ให้ความสำคัญ
กับศรีรามเทพนครในฐานะกรุงศรีอยุธยาตอนต้น

2) ชุมชนขาดการวางเป้าหมายในการจัดการความรู้ร่วมกัน ทำให้การจัดการ
ความรู้ของคนแต่ละกลุ่มมีลักษณะต่างคนต่างทำ และบางครั้งทำให้การทำงานมีการซ้ำซ้อนขึ้นได้
เช่น ข้อมูลด้านผู้มีความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาด้านศิลปวัฒนธรรม มีหน่วยงานด้านสวัสดิการและ
ความมั่นคงของมนุษย์ซึ่งทำงานเกี่ยวกับผู้สูงอายุด้วย ได้รวบรวมรายนามผู้สูงอายุที่เรียกว่าปราชญ์
ชาวบ้านไว้เป็นเอกสารแล้ว แต่หน่วยงานด้านศาสนา ศิลปวัฒนธรรมยังไม่มีกรรวบรวมไว้ แต่
ตั้งใจว่าจะรวบรวมในอนาคต เพราะไม่ทราบว่า มีหน่วยงานอีกหน่วยงานหนึ่งได้ดำเนินการจัดเก็บ
ไว้แล้ว ดังนั้นถ้าไม่มีการวางเป้าหมายร่วมกันก่อนอาจทำให้เกิดการทำงานซ้ำซ้อน อันเป็นเหตุให้
สิ้นเปลืองงบประมาณ แรงงานและเวลา

2.1.2 ด้านคน

ในที่นี้แบ่งเป็นระดับบุคคล กลุ่ม องค์กร พบว่า องค์กรที่เป็นผู้นำทางการพัฒนา
ความรู้ในท้องถิ่นคือโรงเรียน ยังไม่สามารถทำหน้าที่การสร้างความรู้ให้แก่คนในชุมชนเพื่อ
ประโยชน์ในการรักษาวัฒนธรรม ไม่มีแนวปฏิบัติที่ชัดเจนในอันที่จะส่งเสริมสนับสนุนภาคี
เครือข่ายให้เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาการศึกษาในระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย การจัดการ
ความรู้ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับหน่วยงานและสถานศึกษาต่างๆ เนื่องจากขาดทรัพยากรที่
ส่งเสริมให้เกิดศักยภาพในการจัดการความรู้ร่วมกับท้องถิ่น คืองบประมาณและกำลังคน ซึ่งครุมี
จำนวนน้อยมากเนื่องจากเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก นอกจากนี้ยังขาดบุคลากรที่มีความรู้เรื่องการ

จัดการความรู้ที่จะเป็นแกนนำให้ครูและชาวบ้านมาร่วมกันจัดการความรู้ได้ นอกจากนี้ภาระงานสอนและภารกิจต่างๆของโรงเรียน ทำให้ครูไม่มีเวลาที่จะจัดกิจกรรมเสริมอื่นๆ ได้มากนัก จากการศึกษาพบว่า โรงเรียนวัดคูสิดารามซึ่งเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก ครูกำลังขาดขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานเนื่องจากจะถูกส่งยุบโรงเรียน ปัจจุบันเทศบาลได้ยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือในการขอรับโอนเข้ามาเป็นโรงเรียนในสังกัดเทศบาล

2.1.3 ด้านงบประมาณ

การจัดงบประมาณของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง คือ เทศบาลเมืองอโยธยา ได้จัดสรรงบประมาณสำหรับจัดการความรู้เพื่อพัฒนาแหล่งวัฒนธรรมน้อยเมื่อเทียบกับงบประมาณด้านอื่นๆ ดังคำกล่าวที่ว่า

...การพัฒนาทางปัญญาเป็นการลงทุนที่คุ้มค่ากว่าการพัฒนาทางวัตถุ ใช้งบประมาณน้อยกว่า แต่แก้ปัญหาได้ในระยะยาว แต่ถ้าพัฒนาเป็นวัตถุ เช่น จัดประเพณีแห่เทียนเข้าพรรษา ต้องใช้ค่าใช้จ่ายมาก ทั้งค่าแต่งรถ ค่าแต่งตัว ...

(ทัศนีย์ บริบาล, สัมภาษณ์, 14 ธันวาคม 2553)

2.2 ปัญหากระบวนการจัดการความรู้ มีปัญหาหลายประการ จำแนกตาม ขั้นตอนกิจกรรมและเครื่องมือจัดการความรู้ได้ดังนี้

2.2.1 ด้านขั้นตอนการจัดการความรู้

- 1) ขาดการจัดการความรู้เรื่องการวิจัยทางวัฒนธรรมในทุกขั้นตอน
- 2) ขาดการแสวงหาความรู้และการสร้างความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมรูปธรรมซึ่งเป็นพื้นที่คุ้มครองและพื้นที่โดยรอบมากกว่าวัฒนธรรมนามธรรม จากการศึกษา พบว่า มีเพียงเทศบาลเมืองอโยธยาเท่านั้นที่เป็นผู้เอื้ออำนวยการแสวงหาความรู้ในเรื่องนี้ โดยการพาไปทัศนศึกษาหรือศึกษาดูงาน และพยายามจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนได้มีโอกาสแสวงหาความรู้ด้วย อย่างไรก็ตาม การแสวงหาความรู้ในเรื่องนี้ยังมีความจำกัดเฉพาะกลุ่มบุคคล จะเห็นได้จากการไปทัศนศึกษาหรือศึกษาดูงาน พระสงฆ์และชาวบ้านทั่วไปที่ไม่ได้สังกัดกลุ่มทางสังคม ไม่มีโอกาสไปร่วมกิจกรรมด้วย ขณะเดียวกันการแสวงหาความรู้ในเรื่องดังกล่าวด้วยตนเองยังกระจุกตัวอยู่เฉพาะคนที่สนใจเรื่องประวัติศาสตร์และคุณค่าของโบราณสถาน โบราณวัตถุและภูมิปัญญาไทยเท่านั้นซึ่งเป็นคนส่วนน้อยในชุมชน

- 3) ขาดการจัดระบบความรู้ จากการสัมภาษณ์ชาวบ้าน พระสงฆ์และเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พบว่า ความรู้ด้านประวัติศาสตร์เมืองอโยธยาจัดเก็บไว้ในรูปของ

เอกสาร หนังสือสำหรับผู้สนใจจริงๆ เท่านั้น สำหรับชาวบ้านเอกสารบางฉบับถือเป็นทรัพยากรที่เจ้าของหวงแหนมาก การแสวงหาข้อมูลจึงแสวงหาตามความสามารถและความสนใจของแต่ละคน ทำให้เกิดปัญหาด้านความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูลซึ่งโยงไปถึงความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วย เช่น การนำความรู้ที่ได้จากเว็บไซต์มาเป็นฐานข้อมูลจัดเก็บ ในขณะที่เทศบาลเมืองอโยธยาต้องอาศัยหน่วยงานภายนอกชุมชนคือมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยาดำเนินการจัดเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์และข้อมูลทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์เท่านั้น

นอกจากนี้ บุคคล กลุ่มและองค์กรในชุมชนไม่มีการจัดระบบความรู้ที่มีประสิทธิภาพ ข้อมูลที่มีอยู่จะกระจัดกระจายอยู่ตามหน่วยงานต่างๆ ที่รับผิดชอบงานนั้นๆ เช่น เทศบาลจัดเก็บเอกสารและสื่ออิเล็กทรอนิกส์ไว้ที่กองการศึกษาของเทศบาลเท่านั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาแหล่งวัฒนธรรมมีอยู่หลายฝ่าย อาทิ ฝ่ายการท่องเที่ยว สำนักปลัด (เกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยว เช่น วัดต่างๆ และการพัฒนาพื้นที่โดยรอบ เช่น โครงการเมืองน่าอยู่) ฝ่ายการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม (งานด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมนามธรรมและอนุรักษ์โบราณสถานและสิ่งแวดล้อม) และฝ่ายสวัสดิการและความมั่นคงของมนุษย์ (กรณีที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ เช่น ปราชญ์ชาวบ้าน หรือกิจกรรมทางวัฒนธรรม ประเพณี ที่ผู้สูงอายุเป็นผู้ริเริ่มโครงการ) แต่ละฝ่ายต่างเก็บข้อมูลไว้เท่าที่รวบรวมได้

2.2.2 ด้านกิจกรรมจัดการความรู้

ในปัจจุบันยังไม่มีการจัดกิจกรรมจัดการความรู้ที่แสดงความเชื่อมโยงระหว่างวัฒนธรรมรูปธรรมและวัฒนธรรมนามธรรมในชุมชน จึงทำให้ขาดบรรยากาศของเมืองมรดกโลกทางวัฒนธรรมไป

2.2.3 ด้านเครื่องมือจัดการความรู้

เครื่องมือจัดการความรู้ที่ยังไม่เพียงพอคือพื้นที่สำหรับจัดกิจกรรมจัดการความรู้ เนื่องจากพื้นที่ในชุมชนเป็นพื้นที่ของวัดและพื้นที่ส่วนใหญ่มีเอกชนมาเช่าจับจองเป็นเจ้าของรวมทั้งบริเวณพื้นที่ว่างในชุมชนด้วย นอกจากนี้ยังพบว่า เทคโนโลยีสารสนเทศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ในชุมชนยังมีไม่มากนัก กลุ่มที่ใช้เทคโนโลยีมักจะเป็นผู้ปฏิบัติงานในองค์กรภาครัฐ คือเทศบาลเมืองอโยธยาและโรงเรียน การนำเสนอความรู้ผ่านเว็บไซต์ของเทศบาลเป็นการนำเสนอข้อมูลพื้นฐานทั่วไป ประวัติโดยสังเขป สถานที่ท่องเที่ยว เพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยวที่ต้องการสืบค้นข้อมูลในการหาแหล่งท่องเที่ยว และมีข้อมูลเกี่ยวกับการจัดซื้อจัดจ้าง ซึ่งเป็นการจัดทำตามหลักธรรมาภิบาลในด้านการเปิดเผยและตรวจสอบได้ อย่างไรก็ตามยังขาดข้อมูลออนไลน์ด้านประวัติศาสตร์อีกมากและการปรับปรุงข้อมูลให้ทันสมัยตลอดเวลายังไม่สามารถกระทำได้

กล่าวโดยสรุป ปัญหาเกี่ยวกับการจัดกระบวนการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาเชิงอนุรักษ์ วัฒนธรรมรูปธรรมและวัฒนธรรมนามธรรม โดยภาพรวม ปัญหาที่พบ คือ ปัญหาปัจจัยนำเข้าและ ปัญหากระบวนการจัดการความรู้ เมื่อพิจารณาปัจจัยนำเข้า พบปัญหาชุมชนขาดความรู้ ขาดการวางแผนเป้าหมายการจัดการความรู้ร่วมกัน รวมทั้งขาดคนและงบประมาณ เมื่อพิจารณากระบวนการจัดการความรู้ พบปัญหาว่า ด้านขั้นตอนการจัดการความรู้ ทุกขั้นตอนขาดการวิจัยทางวัฒนธรรม ขาดการแสวงหาความรู้และขาดการสร้างความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรม วัฒนธรรมรูปธรรม มากกว่านามธรรม โดยมีเทศบาลเมืองอโยธยาเป็นผู้เอื้ออำนวยการแสวงหาความรู้ รวมทั้งขาดการจัดระบบความรู้ โดยที่บุคคล กลุ่มและองค์กรในชุมชนไม่มีการจัดระบบความรู้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้านกิจกรรมจัดการความรู้ พบว่าไม่มีกิจกรรมที่แสดงความเชื่อมโยงระหว่าง วัฒนธรรมรูปธรรมและวัฒนธรรมนามธรรมในชุมชน ส่วนด้านเครื่องมือจัดการความรู้ พบว่าพื้นที่สำหรับจัดกิจกรรมจัดการความรู้มีไม่เพียงพอ ขาดข้อมูลออนไลน์ด้านประวัติศาสตร์อีกมาก และการปรับปรุงข้อมูลให้ทันสมัยตลอดเวลายังไม่สามารถกระทำได้